

Genç Atebe

Akademik Düşünce Kültür ve Sanat Dergisi

SAYI | 2 • ARALIK - DECEMBER | 2021

ISSN: 2791-8386

ELİF HAVVA ERÇEVİK

| İslam ve Kadın |

AYŞEGÜL TOSUN

| Osmanlı Türkçesi Hakkında |

MAŞİTE SEBAHAT NUR ERCAN

| Osmanlı Medeniyetinin Tezahürü Olarak Bir Osmanlı Düşüncesi Var mıdır? |

GÜLSÜM AÇÖREN

| Ahlaki Davranışların Oluşumu ve Değişebilirliği |

BÜŞRA NUR İNCE

| İhlas |

ŞEVVAL ARICI

| İslam'da Cihad Kavramı ve Gayr-i Müslim Toplumlardaki Anlayışı |

ÖMER FARUK PEKER

| Almanya'da Selefi Perspektifin Aksiyon Oranı ve Sebepleri |

SUZAN KARSAK

| Son Çocukluk Döneminde Dinî Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi |

HATİCE ÖZDOĞAN

| Buhûrizâde Mustafa İtrî |

MERVE NUR BOLAT

| Türkiye'nin Maarif Dâvası |

İHSAN KOÇAK

| İslâm Tasavvufu/el-Lüma' |

SEVAL BÜŞRA ATEŞ

| Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme |

SELÇUK GÜNGÖR

| İlahi Çağrı - Mahşerin Provası: Hac |

ELİFNUR KARAKÖSE

| Çağın Gözüyle İslam'a Bakmak mı, İslam'ın Gözüyle Çağa Bakmak mı? |

SÜMEYYE DAYAN

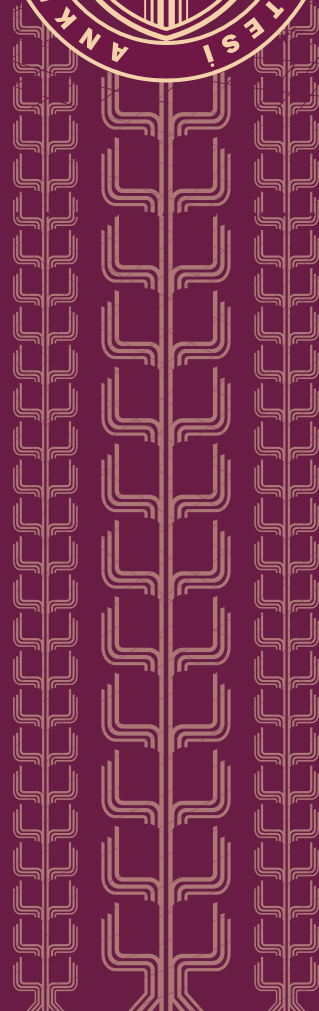
| Annem |

| GENÇ ATEBE DERGİSİ YAYIN İLKELERİ |

| GENÇ ATEBE DERGİSİ YAZIM KURALLARI |

GENÇ ATEBE

İÇİNDEKİLER

ELİF HAVVA ERÇEVİK

| İslam ve Kadın | **7-12**

AYŞEGÜL TOSUN

| Osmanlı Türkçesi Hakkında | **13-15**

MAŞİTE SEBAHAT NUR ERCAN

| Osmanlı Medeniyetinin Tezahürü Olarak Bir Osmanlı Düşüncesi Var mıdır? | **16-22**

GÜLSÜM AĞÖREN

| Ahlaki Davranışların Oluşumu ve Değişebilirliği | **23-26**

BÜŞRA NUR İNCE

| İhlas | **27-31**

ŞEVVAL ARICI

| İslam'da Cihad Kavramı ve Gayr-i Müslim Toplumlardaki Anlayışı | **32-39**

ÖMER FARUK PEKER

| Almanya'da Selefi Perspektifin Aksiyon Oranı ve Sebepleri | **40-43**

SUZAN KARSAK

| Son Çocukluk Döneminde Dinî Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi | **44-48**

HATİCE ÖZDOĞAN

| Buhûrizâde Mustafa İtrî | **49-53**

MERVE NUR BOLAT

| Türkiye'nin Maarif Dâvası | **54-60**

İHSAN KOÇAK

| İslâm Tasavvufu/el-Lüma' | **61-64**

SEVAL BÜŞRA ATEŞ

| Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme | **65-72**

SELÇUK GÜNGÖR

| İlahi Çağrı - Mahşerin Provası: Hac | **73-75**

ELİFNUR KARAKÖSE

| Çağın Gözüyle İslam'a Bakmak mı, İslam'ın Gözüyle Çağa Bakmak mı? | **76-78**

SÜMEYYE DAYAN

| Annem | **79**

| GENÇ ATEBE DERGİSİ YAYIN İLKELERİ | **80-81**

| GENÇ ATEBE DERGİSİ YAZIM KURALLARI | **82-83**

Genç Atebe Akademik Düşünce Kültür ve Sanat Dergisi | Atebe Academic Thought, Culture and Art Journal for Youth

مجلة عتبة للشباب الأكاديمية للفكر والثقافة والفن

Aralık 2021

EDİTÖRLER

Seval Büşra ATEŞ

ASBÜ İslami İlimler Fakültesi Lisans Öğrencisi

Maşite Sebahat Nur ERCAN

ASBÜ İslami İlimler Fakültesi Lisans Öğrencisi

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Mehmet Murat Karakaya

ASBÜ İslami İlimler Fakültesi

Arş. Gör. Ahmet Zahit Özcan

ASBÜ İslami İlimler Fakültesi

SANAT YÖNETMENİ

Adem DENİZ

İLETİŞİM

Adres: Hükümet Meydanı **No:** 2 **PK:** 06050

Ulus, Altındağ/Ankara

E-Posta: gencatebe@gmail.com

asbulten@asbu.edu.tr

Telefon: +90 312 596 44 44 - 45

DİZGİ & TASARIM

GRİFFİN [0312 419 16 19]

Genç Atebe

EDİTÖRLERDEN

Kıymetli Okurlar,

Geçtiğimiz Haziran ayı ilk sayısını sizlerin istifadesine sunduğumuz Genç Atebe Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi'nin ikinci sayısını sizlerle buluşturmanın mutluluğunu yaşamaktayız. İlk sayımızın sizler tarafından büyük bir teveccüh ile karşılanması, ikinci sayımızı hazırlarken bizlere manevi güç ve motivasyon kaynağı olmuştur. Bu sayımızda da aynı şekilde okuyucularımızın beklentilerini karşılamayı ümit etmekteyiz.

Dergimizin ikinci sayısı; sekiz makale, iki kitap değerlendirmesi, üç deneme, bir biyografi ve bir şiirden oluşmaktadır. Kadının, toplumun temelini oluşturduğunu ve yetiştirdiği çocuklar ile yarınları inşa ettiğini ifade eden Elif Havva Erçevik, "İslam ve Kadın" başlıklı makalesinde tarih boyunca çeşitli medeniyetlerin kadın olgusuna nasıl baktığını incelemektedir. İslamiyet'te kadına verilen önemi ayet ve hadisler ışığında ele alarak İslam ile birlikte kadının toplumda kazandığı değeri ve hakları açıklamaktadır.

Ayşegül Tosun, "Osmanlı Türkçesi Hakkında" makalesi ile Osmanlı Türkçesinin oluşumuna, hangi dillerden etkilendiğine ve nasıl bir gelişme süreci izlediğine dair argümanlarını sunmaktadır. Bunun yanında Tosun, Osmanlı Türkçesinin mi yoksa Osmanlıca kavramının mı daha yerinde bir kullanım olduğu hakkında gözlemlerini paylaşmaktadır.

Maşide Ercan ise "Osmanlı Medeniyetinin Tezahürü Olarak Bir Osmanlı Düşüncesi Var mıdır?" adlı makalesinde Osmanlı gibi köklü bir medeniyetin tezahürü olarak var olan geniş çaptaki düşünce geçmişinden ve bu alandaki çalışmaların eksikliğinden söz etmektedir. Osmanlı Düşüncesi hakkındaki olumsuz düşüncelere ve bunların sebeplerine de değinen yazar, bazı kitleler tarafından benimsenmiş birtakım indirgemeci tabuları da yıkmaya çalışmaktadır.

Dergimizin "Ahlaki Davranışların Oluşumu ve Değişebilirliği" başlıklı yazısında Gülsüm Ağören, ahlaki davranışların değişebilirliği meselesi üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda öncelikle, insanın doğuştan bazı karakteristik özelliklere sahip olduğunu, dolayısıyla ahlakın değişmeyeceği düşüncesinin toplumda yaygın bir kanı haline geldiğini ifade etmektedir. Ağören, yaygınlık kazanmış söz konusu düşüncenin doğru olmadığını tam aksine insan ahlakının değişebilir bir niteliğe sahip olduğunu çeşitli kaynaklar çerçevesinde açıklamaktadır.

Büşra Nur İnce, "İhlâs" makalesinde, gerek insanın Allah (c.c) ile olan irtibatında gerek diğer insanlarla olan ilişkilerinde vazgeçilmez bir husus olan ihlâs kavramını ele almaktadır. İnce, ihlâs kelime anlamını, Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde geçen kavramsal muhtevasını, son olarak da ihlâs çerçevesinde riya ve şirk kavramlarını incelemektedir.

EDİTÖRLERDEN

Derginin İslam'da "Cihad Kavramı ve Gayr-i Müslim Toplumlardaki Anlayışı" başlıklı yazısında Şevval Arıcı, ayet ve hadisler ışığında "cihad" kavramını ele almakta ve bu kavrama yönelik çeşitli iddialara cevaplar vermektedir. Cihad kavramının farklı anlamlarından bahsederek bu kavramın Müslüman olmayan toplumlarda nasıl algılandığı ve anlaşıldığı meselesi üzerinde durmaktadır.

Ömer Faruk Peker, "Almanya'da Selefi Perspektifin Aksiyon Oranı ve Sebepleri" başlıklı yazısında günümüzde giderek artan nüfusuyla gündeme gelen selefi oluşumların Almanya genelindeki faaliyetlerini bu artışa sebep olan etkenler, kullanılan metotlar ve kültür-lisan bağlamında ele almaktadır.

"Son Çocukluk Döneminde Dinî Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi Açısından Allah Tasavvuru" başlıklı makalesinde Suzan Karsak, insanın dinî inanç ve duygularının ilk basamağını çocukluk döneminde attığını ifade etmektedir. Bu yönüyle çocukluk dönemi, kişinin doğru inanç ve Allah tasavvuru kazanmasında kritik bir dönemi ifade eder. Karsak, yazısında bu konuya eğilerek bireyin çocukluk döneminden itibaren geliştirdiği dinî inanç ve duygularını; aile, öğretmen, arkadaş çevresi ve resmi dinî kurumlar gibi etkenler bağlamında ele almaktadır. Din eğitimiyle ilgili fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişim alanlarını inceleyerek çocuklara dinî bilgileri aktarırken kullanılacak yöntemleri açıklamaktadır.

Dergimizin bu sayısında Hatice Özdoğan, "Buhûrîzâde Mustafa İtrî" başlıklı biyografi yazısında Türk Müsikîsinin kıymetli müsikîşinaslarından Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi'yi konu edinmektedir. Çeşitli kaynaklardan İtrî Efendi'nin hayatı, eğitimi, hânendeliği, bestekârlığı ve eserleri hakkında yaptığı araştırmaları okuyucunun istifadesine sunmaktadır.

Dergimizin ikinci sayısına kitap değerlendirmesi ile katkı sağlayan Merve Nur Bolat, yazısında Nurettin Topçu tarafından kaleme alınmış *Türkiye'nin Maarif Dâvası* adlı kitabı konu edinmektedir. Bolat, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*'nın eğitim sorunlarına eleştirel bir bakış ortaya koyması yönüyle okuyucuda farkındalık oluşturduğunu ve millî maarifin inşasında rehberlik görevi üstlendiğini ifade etmektedir.

İhsan Koçak ise dergimize, Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz'ın yayına hazırlamış olduğu Ebû Nasr Serrâc et-Tûsî'nin, *İslâm Tasavvufu/el-Lüma'* adlı eserinin tanıtımı ile katkı sağlamaktadır. Koçak yazısında, et-Tûsî'nin; tasavvufun da hadis, kelâm ve fıkıh gibi dinî bir ilim olduğundan bahsettiği ve meşruiyetini Kur'ân /sünnet temelli delillendirip, bu konudaki eleştirilere cevap vermiş olduğu eserin on üç bölümünün muhtevâsını genel hatlarıyla bizlerle paylaşmaktadır.

Dergimizin bu sayısında Seval Büşra Ateş, "Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme" başlıklı yazısında Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye (ö.672/1273) ait İslam kültürünün önemli eserleri arasında kabul edilen Mesnevî'nin ilk on sekiz beytini (neynâme) konu edinmektedir.

Selçuk Güngör, "İlahî çağrı-Mahşerin Provası: Hac" denemesi ile İslâm'ın beş şartından birisi olan haccın önemine vurgu yapmaktadır. Yazar, haccın sadece maddî bir ritüel olmanın aksine beden ve ruhu besleyen birçok özelliği bünyesinde barındıran bir ibadet olduğundan bahsetmektedir.

Çağın Gözüyle İslam'a Bakmak mı, İslam'ın Gözüyle Çağa Bakmak mı?" adlı denemesi ile Elifnur Karaköse, bugün insanların İslâm'a atfettikleri değer üzerinden değişen fikir ve yargıları gözler önüne sermektedir. İslâm'ı emredildiği gibi yaşamaktan ziyade çağa uyarlamaya çalışan insanların olumsuz

EDİTÖRLERDEN

yönlerine değinmektedir. Bununla beraber yazar, tereddütsüz, gerçek ve samimi imanın göstergesi olan, “İşittik ve itaat ettik” (en-Nûr, 51) ayeti icabınca insanları İslâm’ın gözüyle çağa bakmaya davet etmektedir.

Dergimizin ilk sayısında olduğu gibi bu sayısına da Sümeyye Dayan, yazdığı “Annem” şiiri ile katkıda bulunmaktadır.

Bu sayıya kıymetli yazıları ile katkı sunan öğrenci arkadaşlarımıza, bu çalışmaya niyet ettiğimiz süreçten derginin okuyucu ile buluşma sürecine kadar koşulsuz olarak bize destek olan Doç. Dr. Mehmet Murat Karakaya Hocamıza, değerlendirme aşamasında bize yardımcı olan Doç. Dr. Mahmut Samar Hocamıza, ve her türlü desteklerinden dolayı dekanımız Prof. Dr. Ali Osman Kurt’a teşekkürlerimizi arz ederiz.

Derginin sosyal bilimler alanına önemli katkılar sunmasını, ilim dünyasına yeni ufuklar açmasını temenni eder, bir sonraki sayısında değerli katkılarınızı bekleriz.

Gayret bizden, tevfiik Allah’tandır.

Editör Kurulu

”

İslam ve Kadın *Islam and Women*

ELİF HAVVA ERÇEVİK

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate
Ankara, Turkey

Türü: Makale

ORCID 0000-0002-9528-5656

elifhavva.ercevik@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

1. Makale

Atıf/Citation: Erçevik, E. H. (2021). "İslam ve Kadın". *Genç Atebe Dergisi* 2, 7-12

Özet

Kadın, toplumun temelidir. Bir toplumu toplum yapan kadınlardır. Onların dünyaya getirdiği ve yetiştirdiği çocuklar yarının dünyasını inşa edeceklerdir. Sağlıklı nesiller yetiştirilmesinde kadınların rolü çok büyüktür. Tüm bunlara rağmen tarihte kadın hak ettiği değeri görememiştir. Tarihte ve özellikle Kur'an'ın nazil olduğu Arap toplumunda kadınlar ikinci plana atılmıştır. Bazen bir eşyadan farksız görülmüş çoğu zaman da kadının erkeğe hizmet için var olduğu zihniyeti hâkim olmuştur. Bu çalışmada, kadının İslam'daki önemine vurgu yapılmıştır ve kadının İslam ile birlikte elde ettiği haklar açıklanmıştır. Öncelikle İslam öncesi bazı medeniyetlerde ve bazı dinlerdeki kadın olgusu değerlendirilmiştir. Zira geçmişteki kadına bakış açısı ne kadar iyi bilinirse İslam'da kadın o kadar iyi anlaşılacaktır. Çalışmada ayrıca İslam'da kadın, ayetler çerçevesinde incelenmiştir. Nisa suresinin önemine vurgu yapılarak sure içerisinde örnekler verilmiştir. Resulullah'ın (s.a.s) hayatına ve hadislerle bakılarak İslam'ın kadına verdiği değer ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın, İslam, Cahiliye, Nisa suresi, Feminizm.

Abstract

Women are the foundation of people. It is woman who make a society. The children are born and raised in will build the world of tomorrow. The role of women in raising healthy generations is very important. Despite all tthis, women in history did not receive the value they deserved. In history, and especially in the Arab society where the Qur'an was revealed, women were put into the background. Sometimes, it was seen as an object and most of the time the understanding that women exist to serve men prevailed. In this study, the importance of women in Islam is emphasized and the rights that women gain with Islam are explained. First of all, the phenomenon of womwn in some civilizations and religions through out history has been examined. Because, only if the perspective of women inthe past is well known, women will be better understood in Islam. Later, women in Islam were examined within the framework of verses. By emphasizing importance of Surah Nisa, examples from the surah are given. The value given to women by Islam has been revealed by looking at the life of our Prophet and hadits.

Keywords: Woman, Islam, Jahiliyyah, Surah Nisa, Feminism.

Giriş

Tarihte kadının yeri hep tartışılmalı bir konu olmuştur. Kadın, kimi zaman çok değersiz görülüp insan yerine bile konmazken kimi zaman da yüceltilmiştir. Bazı medeniyetlerde kadına uğursuzluk, bazı medeniyetlerde ise bereket atfedilmiştir. Hıristiyanlık ve Yahudilik başta olmak üzere pek çok dinde kadın hak ettiği değeri görememiştir. Oysa İslam dini kadını erkekten ayırt etmeyip onu bilhassa Cahiliye Dönemi'nin olumsuz yaklaşımlarından kurtarmıştır. İlahî emrin muhatabı olan kadınlara pek çok ayette yer verilmiş, kadını konu edinen sure nazil olmuştur ve hiçbir dinin veremediği değeri ve hakları kadına İslam dini vermiştir. İslam'da kadının önemini daha iyi görmek için geçmişteki kadın olgusuna bakmak, mukayese etmek isabetli olacaktır.

1. Tarihte Kadın

Tarihte kadının konumu incelendiğinde, çoğunlukla kadınların ikinci plana atıldığı ve ezildiği görülmektedir. Çin'de kadın insandan sayılmamıştır. Eski Roma ve İran medeniyetlerinde de kadının insan olup olmadığı tartışılmıştır.¹

Benzer bir şekilde antik Yunan medeniyetine bakıldığında da erkeğin kadının üzerinde sınırsız söz hakkına sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu medeniyet algısında kadınların yalnızca ev işleriyle meşgul olabileceği düşüncesi hâkim olmuştur. Kadın, tıpkı bir köle gibi alınıp satılmıştır.²

Yahudilikte kadının konumuna bakıldığında ise durum diğerlerinden pek farklı değildir. Bu dinî anlayışta kadınlar hayatın çoğu alanında geri planda kalmış ve kısıtlanmıştır. Özellikle kadının muayyen günlerdeki durumu buna sebep olarak gösterilmiştir. Bu konuda kadına çok acımasız ve uyulması zor kurallar konmuştur. Kadın muayyen günlerinde kirli, dokunduğu nesnelere de necis sayılmıştır.³ Ayrıca klasik Yahudi literatüründe her gün yapılan sabah ibadetlerinde okunan dualarda "Rabbim, beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun!" denilmektedir.⁴

Hıristiyanlığa göre ise kadın, şeytanın oyuncuğu olmuş, Âdem'e yasak meyveyi yedirerek aslı suç denilen günahı işletmiştir. Bu anlayışta kadın, günahın, fesat ve fitnenin anası olarak görülmüştür. Kadın daimi bir kötülük kaynağıdır.⁵

İslamiyet'ten önceki Arap toplumunda da çok farklı bir tablo yoktur. Ataerkil toplum yapısına sahip olan Araplara göre soy erkekten devam etmektedir. Bu nedenle dünyaya gelen kız çocuğunun hiçbir kıymeti yoktur. Dahası, bu durum utanç verici olduğundan dolayı pek çok kız çocuğu en temel yaşama hakları ellerinden alınarak diri diri gömülmeye mahkûm edilmiştir. Erkek evlat doğurmanın mutluluğunu yaşayan kimi anne, kız çocuğu olunca aynı sevinci yaşayamamıştır. Çoğu kadın ise kocalarının evlatlarını diri diri gömeceklerini bilmelerine rağmen bu duruma karşı duramamışlardır. Bu toplumda kadının en temel görevi çocuk doğurmaktır. Kadın, bilhassa erkek evlat dünyaya

¹ Mehmet Zeki Canan, *İslam Tarihi* (İstanbul: Yelken Yayınevi, 1977), 443.

² Ziya Kazıcı, "İslam'da Kadın: (Bir Mukayese)", *İlahiyat Akademi Dergisi* 11 (2020), 3.

³ Mustafa Yiğitoğlu, "Yahudilikte Kadının Regl Dönemi/Niddah İle İlgili Hususlar", *Ekev Akademi Dergisi* (2019), 226.

⁴ M. Tayyip Okiç, *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*, (Ankara: DİB Yayınları, 1981), 7.

⁵ Ziya Kazıcı, "İslam'da Kadın: (Bir Mukayese)", *İlahiyat Akademi Dergisi* 11 (2020), 63.

getirdiğinde değer kazanmakta ve bazen bir hizmetçi, bazen de sadece çocuklarına bakan bir dadi olarak addedilmektedir. Bu anlayışın hâkim olduğu kabilelerde kadın ne aile içinde ne toplum içinde erkekler kadar değer görmemiştir.⁶

Türk tarihine bakıldığında ise kadının erkekten aşağı görülmediği, sosyal hayatın pek çok alanında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Türk devlet yönetiminde kadınlara söz hakkı verilmiştir. Görüldüğü üzere, İslam öncesinde bazı iyi örnekler olmakla birlikte toplumlarda kadının ekseriyetle aşağılanan tarafta yer aldığı görülmektedir. Kadının yüceltiği ve değer gördüğü dönemler ve toplumlar ise oldukça azdır. Şimdi İslam'da kadın olgusuna bakarak İslamiyet öncesi ve sonrası farklılıkları daha iyi gözler önüne serelim.

2. İslam'da Kadın

İslam dininde kadın ve erkek yaratılış bakımından birbirinden farklı değildir. Bu sebeple ayetler “Ey insanlar” ya da “Ey iman edenler” şeklinde bir hitapla başlar. Bu ifadeler, hem kadınları hem de erkekleri kapsar. Kur'an'ın temel amacı da budur. Bu anlayışta cinsiyet, dil, ırk fark etmeksizin insanların hepsi eşittir ve direkt ilahî vahyin muhatabıdır. Kur'an'ın ortaya koyduğu bu yaklaşım, içerisinde çok ciddi bir sınıf ayrımı barındıran ve kadının değersiz görüldüğü cahiliye toplumu için dönüm noktası olmuştur. Örneğin Kur'an-ı Kerim kız çocuklarını diri diri toprağa gömen Arap toplumuna şu şekilde cevap vermektedir:

Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir. Aklınca verilen müjdenin kötülüğünden dolayı halktan gizlenir. Böyle bir alçaltıcı duruma rağmen onu yanında mı tutsun yoksa toprağa mı gömsün! Görün işte, ne kötü yargıda bulunuyorlar.⁷

Ayrıca, Hz. Peygamber'in (s.a.s) kızlarına muamelesi, onlara karşı sıcak, sevecen ve saygılı davranması, hiç şüphesiz kız çocukların istenmediği bir düzende yeni bir çığır açmıştır. Yine Hz. Peygamber'in (s.a.s) oğullarının vefat etmesi ve geriye yalnızca kızlarının kalması, soyun erkekten devam ettiği cahiliye zihniyetini değiştirmiştir. Onlar, bu sebepten ötürü Hz. Peygamber'e (s.a.s) “soyu kesik” dediklerinde Allah Teâlâ (c.c) Kevser suresini indirerek bu zihniyetin yanlış olduğunu bildirmiş ve onların bu davranışını kınamıştır.

Cahiliye Dönemi'nde evlenme konusunda kadınının hiçbir hakka sahip olmadığını daha önce belirtilmişti. Evlilik meselesine Kur'an nazarından bakıldığında ise Rum suresi 21. ayette “Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de onun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.” buyrulmaktadır.⁸ Bu bakımdan İslam'da kadın, tarih sahnesinin pek çok yerinde görüldüğü gibi erkeğe hizmet için yaratılmamıştır. Evlilik sadece erkeğin yararına olan bir kurum olmayıp kadınların da menfaatlerinin gözetildiği bir kurumdur. Nitekim Kur'an'da mehir meselesi bu hususun önemini teyit etmektedir.

⁶ Nur Yıldırım, *Cahiliye Toplumunda Kureys Kadını*, (Kahramanmaraş: Samer Yayınları, 2019), 22.

⁷ *Kur'an Yolu* (Erişim 19 Nisan 2020), en-Nahl, 16/58-59.

⁸ er-Rûm, 30/21.

Bu bağlamda “Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin.”⁹ ayeti başta olmak üzere pek çok ayette mehirden bahsedilmekte ve bunun erkeklerin kadınlar üzerindeki bir borç olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁰

Bir diğer husus da cahiliye döneminde kadın varis sayılmayıp hiçbir şekilde mirastan pay alamazken İslam dini ile birlikte bu durum değişmiştir. Nisa suresi 7. Ayette “*Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır, ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.*”¹¹ buyrulmuştur. Böylelikle, cahiliye âdetine göre kadın mirastan pay almayı hak edemezken İslam dini bu yanlışlığı ortadan kaldırarak adaletli bir düzen ortaya koymuştur.

Hz. Peygamber’e (s.a.s) ilk inanan ve ilk Müslüman olan kişi de Hz. Hatice’dir (r.anhâ). Hz. Hatice (r.anhâ), Hz. Peygamber’in (s.a.s) daima yanında bulunmuş, ona destek olmuştur. Hz. Peygamber’i (s.a.s) korktuğu zamanlarda teskin etmiş, moral vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) de tüm bunlardan dolayı hayatı boyunca Hz. Hatice’ye (r.anhâ) büyük bir sevgi ve saygı duymuştur. Buradan bir kadın olarak Hz. Hatice’nin (r.anhâ) Hz. Peygamber (s.a.s) nazarındaki yeri rahatlıkla gözlenmektedir. Tüm bunların yanında Hz. Peygamber’in (s.a.s) eşlerine davranışı, onlara verdiği değer İslam’da kadını çok güzel açıklamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s), veda hutbesinde dahi “*Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah’ın emaneti olarak aldınız*”¹² buyurarak erkekleri kadınlara davranışları konusunda uyarmıştır. Yine, Allah Teâlâ, “*Onlarla iyi geçinin*”¹³ şeklinde benzer bir uyarıyı Nisa suresinde yapmaktadır.

İslam hukukunda failin cinsiyeti bir anlam ifade etmez. Kim ne suç işlediyse karşılığını görür.¹⁴ Zira İslam dini kadın ve erkek arasında bir ayrım yapmadığı için ceza almada cinsiyet etkili değildir. Bu yaklaşım, aynı şekilde İslam’ın kadın ve erkeği ayırmaksızın davrandığını açıkça göstermektedir.

Bunların yanı sıra; Nur suresinin 31. ayeti kadınlara hitap etmekte ve kadının tesettürü ile ilgili olması gereken çerçeveyi belirlemektedir. Fakat bu ayetten bir önceki ayet ise -Nur suresi 30. ayet- “*Mümin erkeklere söyle*” şeklinde başlar ve onları gözlerini haramdan sakınması ve iffetlerini koruması hususunda uyarır. Buradan genel olarak, tesettür ve iffet meselesinin İslam’da kadına özgü olmadığı hatta ilk olarak erkeklere hitap ettiği anlaşılmaktadır. Kimi zaman bu konu, yalnızca kadınların dikkat etmesi gereken bir duruma dönüşmüş olsa dahi; bunun tam aksi bir şekilde İslam dininde iffet ve tesettür meselesi hem kadınların hem de erkeklerin dikkat etmesi gereken bir konudur.

Görüldüğü üzere, Kur’an’a göre kadın ve kadının hakları daima koruma altına alınmıştır. Kur’an, indiği toplumun kadınlara yönelik pek çok haksız uygulamasını bertaraf etmiştir.

İslam’ın ikinci kaynağı olan hadislere bakıldığında zaman da kadının önemine vurgu yapıldığı görülür. Uygulamalı olarak da Hz. Peygamber’in (s.a.s) kadınların haklarını büyük bir titizlikle gözettiği dikkat çekmektedir.

⁹ en-Nisâ, 4/4.

¹⁰ el-Bakara, 2/236.

¹¹ en-Nisâ, 4/7.

¹² Bünyamin Erul, “Vedâ Hutbesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/592.

¹³ en-Nisâ, 4/19.

¹⁴ Ziya Kazıcı, “İslam’da Kadın: (Bir Mukayese)”, *İlahiyat Akademi Dergisi*, 11 (2020), 69.

“Cennet annelerin ayakları altındadır.”¹⁵ hadisi toplumun temeli olan kadının anneliğine dikkat çekmektedir. Yine başka hadislerde de annenin, dolayısıyla kadının önemine vurgu yapılmaktadır. Bunlardan biri de şu hadistir: Hz. Peygamber’e (s.a.s);

- “Ya Resulallah, insanlardan en çok iyilik yapmama layık olan kimdir?” diye sorulmuş, o da şöyle cevap vermiştir:

- “Annendir.”

- “Ya sonra kimdir?”

- “Yine annendir.”

- “Sonra kimdir?”

- “Yine annendir.”

- “Sonra kimdir?” deyince

- “Babandır” diye cevap vermiştir.¹⁶

Bir başka hadiste de Hz. Peygamber’in (s.a.s) kadınlara verdiği önem açıkça ortadadır: Kadınlar, Allah Resulü’ne (s.a.s) “Ey Allah’ın Resulü ilim öğrenmede erkekler bize galip geliyor. Bize sohbet etmek için bir gün belirle” dediler. Resulullah (s.a.s) da kadınlar için bir gün belirleyerek kadınlara sohbet vermiştir.(...) ¹⁷ Böylelikle, Hz. Peygamber (s.a.s) kadınlara özel bir gün tahsis ederek onların da ilimden istifade edebilmelerinin yolunu açmıştır.

Zikredilen örnekler üzerinden de anlaşıldığı gibi, İslam’da kadının hakları koruma altına alınmıştır ve pek çok çağda ve toplumda görülen kadına yönelik haksızlıklar ve aşağılamalar ortadan kaldırılmıştır. İslam’da kadının el üstünde tutulduğu zamanlarda 19. yy Avrupası’nda halen kadınların hiçbir hakkı mevcut değildi. Avrupa’da finansal olarak gelişmeler yaşanıyor, makineleşmeler başlıyor ama kadın hakları üzerinde ilerlemeler gerçekleşmiyordu. Nazife Şişman’ın ifadesiyle;

Bu gelişmenin sonucunda, orta sınıf kadınlar kendilerini yeni toplumdaki, üretim sürecinden, dolayısıyla eğitimden ve toplumsal hayattan dışlanmış bir grup olarak hissetmeye başladılar ve bir takım taleplerde bulundular. Diğer taraftan kadınlar yeni kurulan fabrikalarda eşitsiz koşullarda çalışmaya başladılar. Çünkü sanayi kapitalizminin kadınların ve çocukların emeğinde gözü vardı. Ve ayrımcılık, bir taraftan ücret eşitsizliği, diğer taraftan da hem evde hem de fabrikada çalışmak şeklinde iki katı iş olarak kadına yansıdı.¹⁸

Hâl böyleyken, Avrupa’da kadınlar büyük bir hak isteme girişimine başladılar. Dolayısıyla, kadınların ve erkeklerin eşit olduğu düşüncesini savunan feminizm akımının temelleri bu yaklaşımlara dayanmaktadır. Neticede, İslam dini kadınları gözetip onlara haklar tanıırken 19 ve 20. yüzyıllarda Avrupa’da kadınlar çok ciddi bir hak arayışına girmişlerdir. Şimdilerde ise, dünya üzerindeki kadın haklarının yegâne sebebi feminizme bağlansa da asırlar önce İslamiyet kadına haklarını vermiş, toplum

¹⁵ Nesai, Cihad, 6.

¹⁶ Buharî, “Edeb”, 2; Müslim, “Birr”, 1.

¹⁷ Buhari, İlim, 30.

¹⁸ Nazife Şişman, “Kadın ve Sosyal Hayat”, *Kadem* (Erişim 19 Eylül 2020).

düzenini sağlamıştır. Ayrıca, günümüzde feminizmin de aşırılıklara kaçtığı ve kadının haklarını korumak isterken kadını her alana yerleştirme çabası sonucunda kadının fitratına zarar verdiğini söylemek mümkündür. Sonuç olarak İslam dini kadına hiçbir dinin ve ideolojinin veremediği değeri vermiştir.

Son yüzyıllarda İslam'da kadına dair pek çok eleştiriler yöneltilmektedir. Bunun sebebi hiç şüphesiz İslam karşıtlığıdır. Sıddık Ağçoban'a göre, İslam toplumlarında kadına yönelik olumsuz tutum ve davranışların nedeni ise Kuran ve Sünnet geleneğinin yanlış okunmasından kaynaklanmaktadır.¹⁹

Sonuç

Kadınlara tarih boyunca genellikle değer verilmediği görülmektedir. Buna gerek tarihin köklü ve büyük medeniyetleri sayılabilecek Yunan ve Roma toplumları gerekse Hıristiyanlık ve Yahudilik başta olmak üzere pek çok din dâhil edilebilir. Bunların aksine İslam dini kadına; evlenme, boşanma konuları başta olmak üzere kadının lehine haklar tanımıştır. Kız çocuklarının öldürülmesi gibi konularda da Arap toplumu Kur'an aracılığıyla kınanmıştır. Kız çocuklarına yaşama hakkı bile tanınmayan bir toplumda İslam kadına değer vermiş, erkekten ayrı tutmaksızın ilahi emrin muhatabı kılmıştır. İslam'da erkek kadından üstün tutulmamıştır. Üstünlüğün ancak ve ancak takvada olduğu vurgulanmıştır. Allah Teâla (c.c) kadını sosyal hayatında korumak adına ayetler indirmiştir. Kur'an'da Nisa (kadınlar) suresinin varlığı ve bu surenin kadın-erkek ilişkisi ve aile hayatını konu edinmesi büyük önem arz etmektedir. Aynı şekilde Resulullah'ın (s.a.s) hayatında eşlerine, kızlarına ve hanım sahabilere muamelesinden İslam'da kadının çok değerli olduğu ve ona geniş haklar verildiği açıkça görülmektedir.

Kaynakça

- Ağçoban, S. "Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar". *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)* 2/1 (Haziran 2016), 14-24.
- Canan, M. Z. "İslam Tarihi". İstanbul: Yelken Yayınevi, 1997.
- Erul, B. "Vedâ Hutbesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/591-593. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Kazıcı, Z. "İslam'da Kadın: (Bir Mukayese)". *İlahiyat Akademi Dergisi*, 11 (2020), 52-72.
- Kur'an Yolu. Erişim 19 Kasım 2021. <https://kuran.diyaret.gov.tr/>
- Okiç, M. T. *İslamiyet'te Kadın Öğretimi*. Ankara: DİB Yayınları, 1981.
- Şişman, N. "Kadın ve Sosyal Hayat". <https://kadem.org.tr/kadin-ve-sosyal-hayat-soylem-calismasi-yapildi/>
- Yıldırım, N. *Cahiliye Toplumunda Kureyş Kadını*. Kahramanmaraş: Samer Yayınları, 2019.
- Yiğitoğlu, M. "Yahudilikte Kadının Regl Dönemi/Niddah İle İlgili Hususlar". *Ekev Akademi Dergisi* (2019), 225-232.

¹⁹ Sıddık Ağçoban, "Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam'da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)* 2/1 (Haziran 2016), 14; Bu konuya bu çalışmada konunun sınırları gereği daha fazla değinilmeyecektir; ancak başka bir çalışmada ele alınacaktır.

Osmanlı Türkçesi Hakkında

About Ottoman Turkish

AYŞEGÜL TOSUN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Türü: Makale

ORCID 0000-0002-6217-9785

aysegul.tosun@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

2. Makale

Atıf/Citation: Tosun, A. (2021). "Osmanlı Türkçesi Hakkında". *Genç Atebe Dergisi* 2, 13-15

Özet

Osmanlı Türkçesi 13. ile 20. yüzyıllar arasında Osmanlı Devleti'nin yayılmış olduğu bütün ülkelerde kullanılmış olan Arapça ve Farsçadan etkilenmiş bir Türk dilidir. Osmanlı Türkçesinin alfabesi Arapça ve Farsça harflerden oluşmaktadır. Osmanlı Türkçesi, Farsça ve Arapça kelimelerle uyum sağlayarak bu kelimeleri Türkçenin hazinesine dâhil etmiş ve kendine özgü bir dil kurmuştur. Osmanlı Türkçesi; Eski Osmanlı Türkçesi, Klasik Osmanlı Türkçesi ve Yeni Osmanlı Türkçesi olarak kendi içinde üç döneme ayrılmaktadır. Osmanlı Türkçesi mi yoksa Osmanlıca demek mi daha doğrudur? Osmanlı Türkçesinin kaldırılmasının etkileri nelerdir? Çalışmada bu konular üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Türkçesi, Arapça, Farsça, Dil, Dönemler.

Abstract

Ottoman Turkish is a Turkish language influenced by Arabic and Persian, which was used in all countries where the Ottoman Empire spread between the 13th and 20th centuries. Ottoman Turkish alphabet consists of Arabic and Persian letters. Ottoman Turkish, in harmony with Persian and Arabic words, included these words in the reservoir of Turkish and established a unique language. Ottoman Turkish is divided into three periods in itself as Old Ottoman Turkish, Classical Ottoman Turkish and New Ottoman Turkish. Is it more correct to say Ottoman Turkish or Ottoman Turkish? What are the effects of the abolition of Ottoman Turkish? The study will focus on these issues.

Keywords: Ottoman Turkish, Arabic, Persian, Language, Periods.

Giriş

Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında bir köprü durumunda olup Türk dilinin Türkiye Türkçesinden önceki dönemini teşkil eder (Baran, 2018, 2132). Osmanlı Devleti'nin günlük hayatta, edebiyatta ve yönetimde hâkim ve geçerli dili Türkçe idi. Arapça, medreselerdeki ilmi faaliyetlerde; Farsça ise bazı sûfi kesimler arasında ve aydınlar arasında kullanılırdı (Develi, 2010, 121).

Osmanlı Türkçesi sadece Arapça ve Farsçadan değil, başka dillerden de etkilenmiştir; ancak diğer dillerle olan etkileşimi Arapça ve Farsça kadar çok değildir.

Osmanlı Türkçesi alfabesinde toplamda 31 harf bulunmaktadır. Bu harflerin 28 tanesi Arap alfabesinden, geriye kalan 3 harfi ise Fars alfabesinden alınmıştır. Osmanlı Türkçesi, Arapça ve Farsçadan kelimeler alarak bu kelimeleri Türkçeye dâhil etmiştir. Osmanlı Türkçesinde kelimeler sağdan sola doğru yazılır. Harfler de umumiyetle bitiştirilerek yazılır (Timurtaş, 2015, 1).

1. Osmanlı Türkçesi mi? Osmanlıca mı?

Osmanlı Türkçesi ya da Osmanlıca, 13. ile 20. yüzyıllar arasında Anadolu'da ve Osmanlı Devleti'nin yayılmış olduğu bütün ülkelerde kullanılmış olan Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalan Türk dilidir (Güncel Türkçe Sözlük, 2 Kasım 2021). "Osmanlı Türkçesi" ile ifade edilmek istenenle "Osmanlıca" ile ifade edilmek istenen arasında tarihsel ve delalet açısından bir fark mevcut değildir. Osmanlı Türkçesi Osmanlı Devleti'nin dili olduğu için "Osmanlıca" olarak ifade edilmektedir. Ancak "Osmanlı Türkçesi" tabiri bilimsel olarak daha doğru bir ifadedir. Bununla birlikte Osmanlı Türkçesi ya da Osmanlıca, Türkçeden ayrı bir dil varlığı olmayıp tarihsel olarak Türkçenin belli bir dönemini ifade etmektedir. Türkçenin değişik adlarla anılması, Türk milletinin dilinin uzun bir tarih içerisinde geniş bir coğrafyaya yayılarak çeşitli lehçelere ayrılması dolayısıyladır (Özkan, 2007, 483). Bu sebeple Osmanlı Türkçesi isimlendirme açısından Osmanlıcadan daha doğru görülmektedir. Hâlihazırda konuşulan bugünkü Türkçe, Osmanlı Türkçesinin bir devamı niteliğindedir. Günümüz Türkçesini Osmanlı Türkçesinden ayıran temel hususiyetlerin başında değişen alfabe gelmektedir (Ak, 2017: 20).

2. Osmanlı Türkçesi Dönemleri

Osmanlı Türkçesi kendi içinde üç döneme ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla şöyledir: Eski Osmanlı Türkçesi, Klasik Osmanlı Türkçesi ve Yeni Osmanlı Türkçesi. (i) Eski Osmanlı Türkçesi; Anadolu Selçukluları, Beylikler devri ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemini kapsar. Bu devredeki Türkçeye Eski Anadolu Türkçesi, Eski Osmanlıca gibi adlar verilmiştir. 13-15. yüzyılları içine alan bu dönemde Türkçe, gramer şekilleri ve kelime hazinesi bakımından daha sade bir yapı gösterir. (ii) Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi, 15. yüzyılın ikinci yarısından sonra özellikle fetihle birlikte İstanbul'un bir kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmesiyle başlayıp 19. yüzyılın ortalarına kadar devam eden süreyi kapsar. (iii) Yeni Osmanlı Türkçesi dönemi, 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden dönemdir. Bu dönemde, yüzyıllarca İslam kültür çevresinin ve dillerinin etkisi altında kalan Yeni Osmanlı Türkçesi, Tanzimat'la birlikte Batı kültürünün tesiri altına girmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise, divan edebiyatının çerçevesinden çıkıp Batı kültürünün etkisi altında Avrupaî bir karakter kazanmaya başlamıştır (Özkan, 2007, 483-484).

3. Osmanlı Türkçesinin Kaldırılması

20. yüzyıl başlarından itibaren Fransız Devrimi sayesinde gelişmeye başlayan Türkçülük akımı dilde sadeleşmeyi ve öz Türkçe sözcüklerin kullanılması gerektiğini savunmuş ve bu sayede, modern Türkiye Türkçesi dönemi başlamıştır. 1928 yılında yapılan Harf Devrimi ile birlikte Osmanlı Türkçesi alfabesi kaldırılmış ve Latin alfabesi kaynaklı yeni Türk alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Yeni Türk alfabesine geçilmesiyle birlikte Osmanlı Türkçesi dönemi bitmiştir.

4. Osmanlı Türkçesinin Kaldırılmasının Etkileri

Osmanlı Türkçesinin kaldırılmasından maksat, Arap alfabesinin terk edilip Latin alfabesine geçilmesidir. Osmanlı Türkçesinin kaldırılmasının olumsuz birçok etkisi olmuştur. Arap alfabesinin terk edilip Latin alfabesine geçilmesiyle Osmanlı Türkçesiyle yazılan edebiyat, tarih vb. ilmî alanlarda kaleme alınan eserler okunamaz hâle gelmiştir. Zira Osmanlı Türkçesi 600 yıllık bir zaman dilimine yayılmıştır. Bu zaman dilimi içerisinde pek çok eser kaleme alınmıştır. Ancak günümüzde bu eserlerin okunabilmesi için Osmanlı Türkçesinin öğrenilmesi bir gerekliliktir.

Sonuç

Osmanlı Türkçesi Arap ve Fars alfabesinden alınan harflerle yazılan bir dildir. Osmanlıca tabirine göre Osmanlı Türkçesi daha doğru bir tabirdir. Çünkü Osmanlı Türkçesi, Türkçeden ayrı bir dil değildir. Bu bağlamda günümüzde kullandığımız dil, alfabe dışında Osmanlı Türkçesinin devamı niteliğinde sayılabilir. Yukarıda belirtildiği gibi Osmanlı Türkçesi kendi içerisinde Eski Osmanlı Türkçesi, Klasik Osmanlı Türkçesi ve Yeni Osmanlı Türkçesi olarak üç döneme ayrılmıştır. 20. yüzyılda ise Arap ve Fars harfleri kaldırılarak Latin alfabesi kaynaklı yeni Türk harfleri kullanılmaya başlanmış, böylece Osmanlı Türkçesi kullanımı sonlanmıştır.

Kaynakça

- Ak, M. "Dilde Birlikte Yaşama Tecrübesi Olarak Osmanlı Türkçesi". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 43, (2017), 20-24.
- Baran, B. "Osmanlı Türkçesi Öğretiminde Arapça, Farsça ve Eski Anadolu Türkçesinin Yeri". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7/4 2018, 21-32.
- Develi, H. (ed.). *Türk Dili I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, 2010.
- Özkan, M. "Osmanlı Türkçesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33/483-484. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Osmanlı Medeniyetinin Tezahürü Olarak Bir Osmanlı Düşüncesi Var mıdır?

Is there an Ottoman Thought as the Manifestation of Ottoman Civilization?

MAŞİTE SEBAHAT NUR ERCAN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate
Ankara, Turkey

Türü: Makale

ORCID 0000-0002-7854-5145

masitesebahatnur.ercan@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

3. Makale

Atıf/Citation: Ercan, M. S. N. (2021). "Osmanlı Medeniyetinin Tezahürü Olarak Bir Osmanlı Düşüncesi Var mıdır?". *Genç Atebe Dergisi* 2, 16-22

Özet

Genelde Türk-İslam medeniyeti özelde ise Osmanlı medeniyeti söz konusu olduğunda yapılan çalışmalar konunun derinliğinden dolayı geniş çapta olmalıdır. Ancak ortaya konan eserler göz önünde bulundurulduğunda bunların yeterli olduğu söylenememektedir. Diğer yandan Osmanlı Düşüncesini, üzerinde yıllardır sayısız çalışma yapılan Batı felsefesi ile mukayese etmek zordur. Çünkü bir tarafta belli sayıda filozof, teolog ve eser vardır. Konuya ilgisi olanlar belli bir çalışma sonucunda bu düşünce yapısını rahatlıkla kavrayabilmektedir. Osmanlı Düşüncesi ise derinliği ve genişliği açısından çok farklı bir boyuttadır. Henüz bu sınırlar bilinemezken, bunun üzerinde sistematik araştırmalar dahi çok yenidir. Bu çalışmada da bu konudaki araştırmaların eksiklikleri ve sebepleri yanında bir nebze de olsa genel Osmanlı düşüncesi üzerinde durmak hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Düşünce, Medeniyet, Osmanlı Düşüncesi, Batı.

Abstract

Studies on Turkish-Islamic civilization in general and Ottoman civilization in particular should be on a large scale due to the depth of the subject. However, considering the works revealed, it cannot be said that they are sufficient. On the other hand, it is difficult to compare Ottoman Thought with Western philosophy, on which countless studies have been made over the years. Because on one side there are a certain number of philosophers, theologians and works. When a person spares a certain amount of time, can easily grasp this mindset. Ottoman Thought, on the other hand, is in a very different dimension in terms of its depth and breadth. While these limits are not yet known, even systematic research on it is very new. In this study, it is aimed to dwell on the general Ottoman thought, albeit a little, in addition to the deficiencies and reasons of the researches on this subject.

Keywords: Thought, Civilization, Ottoman Thought, West.

Giriş

Türk-İslam medeniyeti ve Osmanlı medeniyeti ile alakalı yapılan çalışmalar karşılaştırıldığında, özellikle Osmanlı medeniyetinin düşünce ve ilim yönü ile ilgili sistematik çalışmaların yeteriz olduğu görülür. Bu durum farklı sebeplere bağlıdır. Bunlardan biri, İslam dünyası başta olmak üzere Batı dünyası gibi birçok akademik camiada bu düşüncenin değer biçilen konular arasında yer almamasıdır. Diğer bir sebep de özellikle Osmanlı medeniyeti ve düşüncesi üzerine yapılan çalışmaların azlığından dolayı bu konunun araştırma alanları içinde yerini bulamamasıdır. Hâlen birçok kaynağın tahkik ve tasnif edilmemesi araştırma yapmayı zorlaştıran önemli sebepler arasında sayılmaktadır. Gerek genel kabuller gerek bizzat yapısal olarak engellerin var olması bu araştırma kültürünün yerleşmesini zorlaştırmaktadır. Ancak asırlar boyunca büyük bir kitleye hükmetmiş olan Osmanlı'nın bunu sadece maddi/askerî güçle başarmış olması düşünülemeyeceğinden bu alanda belli bir farkındalık oluşturulmalı ve bu engeller birer birer aşılmalıdır. Yusuf Kaplan'ın deyişiyle:

Dünya tasavvuru, medeniyet tasavvurunun bağrında yeşerir. Bir medeniyet tasavvurunuz varsa dünya tasavvurunuz da var demektir. Eğer bir medeniyet tasavvuruna sahipseniz, hakikat tasavvuruna da dolayısıyla Yaratıcı, insan, âlem, ilim, fikir, sanat, siyaset, iktisat... ezcümle tarih tasavvuruna da sahipsiniz, demektir.¹

Gelecekte bir dünya tasavvuru olan toplumların ön şartlarından birkaçı; tarih yanında “medeniyet ve düşünce tarihi” noktasında kendisini tanıması, ona göre geçmişten gelen müktesebatını artırarak ilerlemesi ve bu hususun önemini kavramasıdır. Çalışmada, imkân ve ölçü dâhilinde bu konunun önemine, iç ve dış etkilerine, bunların beraberinde getirdiği olumlu-olumsuz yaklaşımlara yer verilmektedir. Çalışma, giriş ve sonuç kısımları dışında dört bölümden oluşmaktadır.

1. Osmanlı Medeniyetini ve Düşüncesini Yok Sayanlar

Batı'nın medeniyet yaklaşımına bakıldığında sürekli bir ötekileştirme hareketi dikkat çekmektedir. Yani Batı medeniyeti egosantrik olup kendisini merkeze koyarak özne kılarken diğerlerini nesne olarak telakki etmektedir.² Bunun birçok zaman ve mekânda farklı tezahürleri görülmektedir. Örneğin Rönesans ve Reform Hareketleri ile beraber, seküler Batı uygarlığının geliştirdiği meydan okuma bunun uzun zamana yayılmış hâlidir. Zira bu süreç, dünyadaki diğer medeniyetlere karşı yıkıcı faaliyetleri gözler önüne sermiştir. Toynbee'nin tespitiyle Batı; üç asır içinde, var olan yirmi altı medeniyetin on altı tanesini yok etmiş, dokuzunu ise fosilleştirmiştir.³ Yani Batı için “yeniden doğuş” anlamına gelen bu durum birçok medeniyetin sonunu getiren bir olguya dönüşmüştür.

Ayrıca kloströfobik bir yayılcı politika izleyen Batı için “keşif”, sömürgeci yayılma kabiliyetinin -üstü kapalı- anahtar kelimelerinden birisi olmuştur. Varlığı bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktan yoksun olan ve kapalı olan her şeyden çekinen bu anlayış, kendi gibi düşünmeyeni dönüştürmüş ve

¹ Yusuf Kaplan, “Medeniyet Tasavvurunuz Yoksa Yok Olmaktan Kurtulamazsınız!”, *Yeni Şafak* (6 Şubat 2017), 1.

² Ejder Okumuş, “İslâm Medeniyetinin Ana Çizgileri”, *Lale Dergisi* 4 (Temmuz 2021), 76.

³ Salih Aydın, *İslâm Düşüncesi-IV*, (İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2017), 6.

kendisine benzetmeye çalışmıştır. Bu dönüştürme ve kendine benzetme, sadece ele geçirilen bölgelerin haritada tek renge boyanma meselesi değildir. Bu durumun beraberinde getirdiği en büyük yıkım, medeniyetler üzerinde gerçekleşmiştir. Bundan birçok medeniyet zarar görmüştür. Zarar gören medeniyetlerin içerisinde sadece İslam medeniyeti değil özelde Osmanlı da yerini almıştır. Bunu ilk olarak tarih açısından ele alacak olursak, yaklaşık olarak 19. yüzyıl başlarından itibaren etkin olan tarih yazıcılığı marifeti ile Müslümanlar ve özellikle Osmanlılar bir bakıma tarihin dışına atılmışlardır. Avrupa merkezci tarih kurgusu, meşhur dünya tarihçisinin kitabına verdiği Batı'nın Yükselişi (The Rise of the West)⁴ adından da açıkça anlaşıldığı üzere Batı'yı öne çıkaran bir anlayışa sahip olmuştur. Bu anlayışa göre, Batı sadece şimdi değil geçmişte de yerkürede olup bitenin faili olarak görülmüştür. Sonuç olarak genelde Müslümanlar özelde ise Türkler "tarihsiz toplumlar" kategorisinde ilimsiz, sanatsız, düşüncesiz bir şekilde varlığını sürdüren, yani hayatlarını bu boyutlarda eksik yaşayan toplumlar olarak ele alınmıştır.⁵ Böylelikle askeri ve siyasi alanda gösterilen başarıların düşünce alanında var olmaması, olmayan bir şeyin ise anlatılmasının mümkün olmadığı kanaatine götürmüştür. Bu bağlamda ne Çin ne Hint ne de Mısır medeniyeti vardır, onlara göre anlatılmaya değer tek bir medeniyet vardır o da kendi aralarında mirasını henüz tam paylaşamadıkları Yunan medeniyetiyle başlayan mucizevi Batı medeniyetidir. Dünya insanlarına; düşünmeyi, yaşamayı hatta yemek kültürünü bile öğreten Batı, yegâne anlatı ve ölçüt olmayı kendine görev bilmiştir.

Bu şekilde Batı'yı "modern"; modern "geçerli" olan, geçerli olanı da "hakikat" in yegâne ölçüsü olarak gören tavır neticesinde, istila edilmiş bölgelerde yaşayan insanların, en iyi ihtimalle Batı'nın şahsında ilerleyen ve gelişen insanlığın ilerleme ve gelişmesinin aşamalarından birisine tekabül edebileceği; bu anlamda İslam'ın/Müslümanların/Türklerin -etkin oldukları ve adına "Ortaçağ" dedikleri döneme göre oldukça dikkate değer başarılarla ulaşılmış olsalar da- düşünce-ilim konusunda geçerli/modern olana göre ilkel ve geri olduğu her vesile ile söylenmiştir.⁶ Sonraki dönemlerde de hem Müslümanlara hem de coğrafi olarak Osmanlı'ya yakın diğer devletlere içine düştükleri sorunların ana kaynağı olarak özelde topraklarını işgal eden Osmanlı'nın, genelde "İslâm anlayışının" sebep olduğu tarihsel bir olgu olarak sunulmuştur. Hatta bunu bu şekilde söyleyenler objektif tarihçiler olarak da takdir edilmiştir. Bu durum, Müslümanların ve Osmanlı'nın düşünce tarihi açısından nasıl bir girdaba sokulmaya çalışıldığını gösteren hususlardan birisidir.

2. Neden Medeniyet Tasavvuru?

Medeniyet, insanlığın geçmişten günümüze nasıl bir hayat serüveni geçirmiş olduğunu en iyi anlatan kelimelerdendir. Uygarlığın eş anlamlısı⁷ olarak kullanılan medeniyet, aynı zamanda dinî, ahlaki, fikrî, bilimsel, kültürel, siyasi, hukuki ve daha birçok alanda toplumun hangi katmanlardan geçerek ilerleme kaydettiğini ve bugün ne düzeyde olduğunu gösteren bir ölçektir. Medeniyet kelimesinin bizdeki kullanımına bakacak olursak bu kavramın bir Tanzimat tercümesi olduğu

⁴ William McNeill, *The Rise of the West, A History of the Human Community*, (Chicago: University of Chicago Press, 1991).

⁵ Tahsin Görgün, *Osmanlı Düşüncesi*, (İstanbul: Tire Kitap, 2020), 12-13.

⁶ Görgün, *Osmanlı Düşüncesi*, 13-14.

⁷ Güncel Türkçe Sözlük, "Medeniyet" (Erişim 27 Eylül 2021).

MAŞİTE SEBAHAT NUR ERCAN | Osmanlı Medeniyetinin Tezahürü Olarak Bir Osmanlı Düşüncesi Var mıdır?
| *Is there an Ottoman Thought as the Manifestation of Ottoman Civilization?*

söylenbilir. Geleneğimizde medeniyet anlamında kullanılan ilk kelime “umran”dır, bu kullanım büyük düşünür İbn Haldun’a aittir. Cemil Meriç’in deyimiyile İslam, medeniyeti ve kültürü bu kelime ile birlikte ifade etmiştir. Medeniyet ve kültür kelimelerine bakıldığında ise medeniyetin kültürden daha geniş olduğu görülür. Çünkü kültür, daha çok soyut olanı (inanç, değer, ilke ..) bünyesinde barındırırken medeniyet daha somut olan boyutları da (siyaset, mimari, müzik..) içerir. Demek ki medeniyet belirli zaman ve yerlerdeki kültürü de içerisine alan geniş bir kavramdır. Bundan dolayı var olan bir İslam medeniyeti yanında, onun Buhara, Endülüs ve Osmanlı medeniyeti gibi hem zamana hem de mekâna hasredilmiş cüzleri de vardır. Kısaca medeniyet, zaman ve mekânın büyük sürekliliği içinde sürekli yenilenen kültürleri üreten dev bir yapıdır.⁸

İnsan, medeniyetin hem temeli hem de ürünüdür. Medeniyet de hem insanın eseri, hem de onu üreten bir kaynaktır. Bizi biz yapan şeyler, değerlerimiz, inançlarımız, hedeflerimiz, geleneklerimiz ve iş yapma tarzımızdır. Bütün bunlar bizim “kişiliğimiz” demektir. Her insan gibi devletlerin de toplumların da bir karakteri vardır.⁹

3. Neden Düşünce Tasavvuru?

Düşünce lügatte; fikir, tasa, kaygı, endişe anlamlarına gelmektedir.¹⁰ Tüm bu manaları içerisinde barındıran bu kelime, bize her insanda doğal olarak var olan bir durumdan bahseder. Bir insanın belli bir düşünceye ya da düşünce yapısına sahip olmaması nasıl muhale bir toplum için de aynı durum söz konusudur. Ancak bugün genel olarak “Türk Düşüncesi”nden veya biraz özel tabirle “Osmanlı Düşüncesi”nden bahsetmek çoklarına mevcut olmayan, daha doğrusu “mümkün olmayan” bir durum hakkında konuşmak anlamına gelmektedir. Buna göre, Osmanlılar bağlamında Türkler, Moğollar gibi gelmişler, savaşmışlar, kendilerinden daha güçlü bir devlet gelince de tarih sahnesinden çekilmişlerdir. Ancak insanlığın medeniyet ve düşünce mirasına kalıcı bir katkıda bulunamamışlardır. Tahsin Görgün’e göre, Türklerin/Osmanlıların düşünmedikleri tezi günümüzde iki yönlü olarak iki kesimin işine yaramaktadır:

İlki Türkler’in tarih boyunca yaptıkları gibi bugün de düşünemeyecekleridir. Böyle olunca da bu toplum, “düşünmüş olanlar”dan bu düşünceleri öğrenerek hayatlarına tatbik etmek durumundadır. Dolayısıyla günümüzde yapılması gereken şey, Batı’da gelişen ve yaşayan ilmi ve düşünceyi Türkiye’de yaymak gerektiğidir. Bunlar, Türkleri Batı ilim ve düşüncesinin “ebedi talebesi” olarak yetiştirmek isteyenlerdir. İkincisi, benzer olarak Türkleri bilhassa din ve düşünce alanında Arap, Hint ve İran alt kıtasının tesiri altında tutmak, burada geliştirilen düşünceleri Türkiye’de yayma düşüncesidir. Böylelikle yeni fikir geliştirmemekle “İslam Düşüncesi”ne hiçbir katkısı olmayan, “İslam’ın kılıcı olmakla beraber kalemi olmayı başaramamış” olan bu toplumun ilimden ve fikirden nasiplenmesini sağlamak amacına matuf olarak çalışanlar...¹¹

⁸ Savaş Ş. Barkçin, *Medeniyet Aklı*, (İstanbul: Mostar Yayınları, 2020), 27-29.

⁹ Barkçin, *Medeniyet Aklı*, 65.

¹⁰ Ahmet Doğan, “Düşünce”, *Büyük Türkçe Sözlük* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2013), 345.

¹¹ Ayrıntılı açıklama için bkz. Tahsin Görgün, “Osmanlı Düşüncesi Nasıl Anlaşılabilir?- Osmanlı Düşüncesinin Araştırılmasında Karşılaşılan Bazı Zorluklar Üzerine”. *Türklük Araştırmaları Dergisi* 13/14 (Eylül 2003), 30.

Türklerin de diğer toplumlar gibi düşünmüş olabileceklerini kabul etmek için bunu etraflıca araştırmak gerekmektedir. Ancak bu arayışı Batı'nın karşılaştığı belirli sorun ve bunların ardından gelen olgu ve olaylar (feodalizm, kapitalizm, akıl-din çatışması, rönesans, reform..) üzerinden araştırmak yine bize sağlıklı bilgiler vermeyecektir. Mesela ne İslam dünyasında ne de Osmanlı'da orta çağın karanlık çağ olduğu söylenebilir. Tüm bunlar böyle bir bağlamda arayışa giren insanlar için bu medeniyetlerde bir “düşünce geçmişi”nin teşhisini zorlaştırmaktadır. Yine Osmanlı düşüncesini araştırırken karşılaşılan zorluklardan birisi, onu anlamak, diğeri ise daha çok Osmanlı'nın genel özelliklerinden kaynaklanan zorluklardır. Çünkü genel olarak bir düşünceyi anlamak, ona denk bir düşünce sahibi olmayan birisi tarafından gerçekleştirilemeyecek bir iş olduğu için, -Hegel'den iktibas ederek- “düşünce tarihçisinin bizzat düşünür olması gerektiğini” söylemek gerekir. Düşünür olmayan, düşünülmüş olanla irtibat kuramaz ve onu kavrayamaz. Mevlana'nın kalp-deniz teşbihi tam da bunu ifade eder.¹² Bunun yanında düşünceye nüfuz etmek amacı olan kişi, önce o toplumu bütünsel olarak anlamaya çalışmalıdır. Bu durum sadece Osmanlı Düşüncesi için aranan ön şartlardan birisi değildir, Batı Düşüncesi için de aynı durum söz konusudur. Aksi hâlde bu durum yüzmek amacıyla denize gidip kenarındaki küçük su birikintilerinde kulaç atmaya benzer. Hâsılı koskoca denizi su birikintisinden mütevellit sanan çevresine de bunu böyle yansıtacaktır.

Düşüncenin varoluşuna gelecek olursak, insanın “الإنسان مدني بالطبع” olması hasebiyle, bu varlık alanı toplumla ve -İbn Haldun'un tabiri ile ifade etmek gerekirse- umran ile doğrudan alakalıdır. Düşünce, umran içerisinde ve umranın ahvali ile doğrudan irtibatlı olarak mevcuttur. Umran zihinde var olan düşüncenin, ayandaki karşılığıdır. Yani düşünce umran ile irtibatlı olarak vardır. Osmanlı Düşüncesi'nin irtibatlı olduğu umranı görmeden onun mahiyetini ve keyfiyetini tespit etme imkânı da olmaz. Bu yüzden bu düşünce yapısının nasıl temayüz ettiğini görmek için onun varlıkla olan irtibatını iyi kavramak gerekir. Burada dayanılacak esas ilke klasik epistemolojinin en temel ilkesi olan ilmin maluma tâbi olduğu ilkesidir. Bu ilke, varlığın bilgiyi ve düşünceyi öncelediğini ifade eder. Bir düşünceye yaklaşabilmek için onu önceleyen ve mümkün kılan varlığı görmek gerekir. O hâlde Osmanlı düşüncesine yaklaşabilmenin ilk şartı Osmanlı denen şeyin ne olup ne olmadığını anlamaktır. Böylelikle bu yapı tüm varlığıyla sorgulanmış, cevaba da bir adım daha yaklaşmış olacaktır. Osmanlı bir siyaset ve medeniyettir; buna bağlı olarak Osmanlı âlimi de “mevkıf-ı siyasî ve medenî” sahibi olarak düşünür ve konuşur. Bir mevkıf-ı siyasî ve medenî sahibi olmayan birisinin Osmanlı düşüncesine yaklaşması bile mümkün değildir.¹³

Bir düşüncenin hayatla olan irtibatının da yine hangi dönemde hangi seviyede gerçekleştiğini kavramak önemlidir. Bununla birlikte araştırma yapanın hangi seviyede olduğu kadar karşılaştığı düşüncenin hangi seviyede olduğu da önemlidir. Bu yüzden bu toplumun varlıkla, bilhassa toplumsal varlıkla olan irtibatının hangi şekil ve muhtevalarda olduğunu anlamak gerekir. Ancak bu da sorunun anlamlı bir şekilde sorulması cevabın da efradını cami ayyarını mani kılacak şekilde verilmesiyle gerçekleşecektir.

¹² “Kalp deniz dil kıyıdır. Denizde ne varsa kıyıya o vurur.”

¹³ Ayrıntılı açıklama için bk. Görgün, “Osmanlı Düşüncesi Nasıl Anlaşılabilir?”, 33-35.

4. Osmanlı Düşünürlerinin Temel Meseleleri

Osmanlı Düşüncesinin varlıkla olan irtibatını görebileceğimiz alanlardan birisi de Osmanlı düşünür ve âlimlerinin odaklandığı meselelerdir. Bu konular genel olarak incelendiğinde düşünürlerin geleneği yeniden yapılandırması olarak görülebilir. Şerh ve haşiye geleneği bunun en bariz örneğidir. Ancak bu, yeni eserlerin telif edilmediği yeni fikirlere imkân verilmediği anlamında değildir. Aksine nasıl felsefe bir yandan kümülatif diğer yandan refleksif olarak ilerliyorsa aynı şekilde bu gelenekte de durum bu şekilde ilerlemektedir. Bu yüzden ilk olarak geçmişten geleni kavramak, sonrasında bunu fikren ve amelen yeniden inşa etmek gerekir. Bu durum, siyaset, eğitim, yönetim ve sosyal hayat için de geçerlidir. Bu yüzden Osmanlı Düşüncesinde “yeni bir nizam” arayışı olmamış, geleneğin aksine yeni ve büyük felsefi sistemler kurmaya gidilmemiştir. Kâtip Çelebi Mizân’ül-Hak eserinde “Bir eser neden telif edilir?” sorusunu cevaplarırken aynı zamanda bu düşünürlerin neden büyük sistemler geliştirmediklerinin de cevabını verir. Mevcut ve geçerli olan nizamın anlaşılması ve bu nizam içerisinde ortaya çıkan meselelerin söz konusu edilmesi, Osmanlı düşüncesinin en belirgin özelliklerini teşkil eder.¹⁴

Hülasa, misal olarak bir Osmanlı âlimi, Fahreddin er-Râzî düşüncesinin oluşturduğu zemin üzerinde var olan yani onun düşüncesini içerisinde taşıyarak sürdüren bir âlimdir. Yani er-Râzî’yi, eserlerini ve faaliyetleri çerçevesinde gelişen ve adına “muhakkikin” denebilecek geleneği kavramadan, kendisinden sonra gelen ve bu geleneği devam ettiren herhangi bir âlim hakkında bir tasavvur oluşturmak mümkün değildir. Bu yüzden er-Râzî’nin İslam medeniyeti içinde kendisinden sonra gelen, İcî, Teftâzânî ve Cürçânî’ye göre konumu, Almanya’da Hegel’in kendisinden sonra gelen Marx, Nietzsche, Heidegger’e göre (hatta kendisinden sonraki bütün bir Batı düşüncesine) konumu ile karşılaştırılabilir. Bu yönden kabaca Marx ne kadar Hegelci ise İcî de o kadar er-Râzî’cidir.¹⁵ Ekser Osmanlı ulemasının konumu da benzer şekildedir.

Sonuç

Osmanlı adına ne kadar konuşursak konuşalım, çoğumuz onun asırlarca bir dünya gücü olarak yaşadığının farkında değiliz, hatta onu bir medeniyet olarak tarif edenimiz dahi azken düşünce mirasını kabul edenler, bunun yanında çok çok daha azdır. Osmanlı’yı yüceltenler için de değersiz görenler için de aynı durum söz konusudur. Dolayısıyla onun kendine has medeniyet ve düşünce yapısı şöyle dursun Osmanlı’nın dünyadaki devletler, fikir, sanat, zevk, edebiyat ve diller üzerindeki etkisi ne merak edilmekte ne de bilinmektedir. Var olan küresel etki Osmanlı’nın “yüce” olduğunu ya da “değersiz” olduğunu söyleyen iki kesim tarafından da bilinen bir durum değildir. Böylelikle bu iki kesim de hakikati anlayamamaktadır. Anlayamadığı için de anlatamamakta, anlatamadığı için örnek alıp yeni işler yapamamaktadır; yani tarihi bugüne bağlamakta sorun yaşamaktadır.¹⁶ Ancak tüm bunların rayında ilerlemesi, kişinin ya da toplumun bir teklif sahibi olabilmesi için hakikatlerin gün yüzüne çıkması gerekmektedir. Kişiler bunu ne kadar göz ardı etse de modernitenin ulaşabileceği

¹⁴ Görgün, *Osmanlı Düşüncesi*, 57-58.

¹⁵ Görgün, *Osmanlı Düşüncesi*, 61-62.

¹⁶ Savaş Ş. Barkçın, *Osmanlı Akli* (İstanbul: Mostar Yayınları, 2020), 11.

son sınırlara ulaşmasıyla birlikte bu olumsuz durumlar yavaş yavaş tersine dönmeye başlamıştır. İnsanlığa hafızasını geri kazandırmak açısından son zamanlarda bilhassa son on asırdaki İslam ve Türk düşüncesi, sadece Müslümanlar ve Türklerin değil dünyanın dört bir tarafındaki araştırmacıların da ilgisini celp etmektedir. Temennimiz bu araştırmaların artması, yanlış tabuların yıkılması ve onların yerini sahit bilgilerin almasıdır.

Kaynakça

- Aydın, S. *İslâm Düşüncesi-IV*. İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2017.
- Barkçin, S. Ş. *Medeniyet Akli*. İstanbul: Mostar Yayınları, 2020.
- Barkçin, S. Ş. *Osmanlı Akli*. İstanbul: Mostar Yayınları, 2020.
- Doğan, A. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Basım, 2013.
- Görgün, T. *Osmanlı Düşüncesi*. İstanbul: Tire Kitap, 2020.
- Görgün, T. "Osmanlı Düşüncesi Nasıl Anlaşılabilir?- Osmanlı Düşüncesinin Araştırılmasında Karşılaşılan Bazı Zorluklar Üzerine". *Türklük Araştırmaları Dergisi* 13/14 (Eylül 2003), 29-46.
http://www.durmushocaoglu.com/data/kutuphane/4_osmanli_dusuncesi_nasil_anlasilabilir.pdf
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 27 Eylül 2021. <https://sozluk.gov.tr/>
- Kaplan, Y. "Medeniyet Tasavvurunuz Yoksa Yok Olmaktan Kurtulamazsınız!", *Yeni Şafak* (6 Şubat 2017), 1. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/medeniyet-tasavvurunuz-yoksa-yok-olmaktan-kurtulamazsiniz-2036010>
- Okumuş, E. "İslâm Medeniyetinin Ana Çizgileri". *Lale Dergisi* 4 (Temmuz 2021), 66-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/lale/issue/64268/939854>

Ahlaki Davranışların Oluşumu ve Değişebilirliği

Formation and Changeability of Moral Behaviors

GÜLSÜM AĞÖREN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Türü: Makale

gulsum.agoren@student.asbu.edu.tr

ORCID 0000-0001-5606-3746

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

4. Makale

Atf/Citation: Ağören, G. (2021). "Ahlaki Davranışların Oluşumu ve Değişebilirliği". *Genç Atebe Dergisi* 2, 23-26

Özet

İçinde yaşadığımız toplumda ahlaki davranışların temelini doğuştan geldiği ve bu davranışların değişmeyeceği konusunda genel bir yaklaşımın olduğu söylenebilir. Geçmişten günümüze bazı kalıplaşmış cümlelerin varlığı bu yaklaşımı teyit etmektedir. Nitekim "Yedisinde neyse yetmişinde de odur"; "can çıkar, huy çıkmaz"; "arlı arından, huylu huyundan vazgeçmez" gibi cümleler insanların hafızalarına yerleşmiş ve genel kabul görmüş ifadelerdir. Bu çalışma, insanın ahlaki davranışlarının sebepleri ve değişebilirliği konusunu ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mizaç, Ahlak, Huy, Meleke, Akıl.

Abstract

It can be said that the basis of moral behavior in the society in which we live is innate, and there is a general approach that these behaviors will not change. The presence of some stereotyped sentences from the past to the present confirms this approach. As a matter of fact, sentences such as "He is in seven or seventy"; "he comes out, he does not come out"; "he does not give up his decency, his good-natured disposition" are settled in people's memories and are generally accepted expressions. This work deals with the topic of the causes and mutability of moral behavior of man. This study deals with the causes and changeability of human moral behavior.

Keywords: Temperament, Morality, Habit, Habitual Behavior, Mind.

Giriş

“Ahlak” kelimesi, Arapça kökenli “seciye”, “tabiat” ve “huy” anlamlarına gelen “hulk” kelimesinin çoğuludur (Çağrı, 1 Kasım 2021). İslam filozoflarınca ahlakın tanımı “fiil ve davranışların insan nefisinden düşünüp taşınmaya gerek kalmaksızın kolayca meydana gelmesini sağlayan meleke” olarak kabul edilir (Türer, 2020, 19). Bir davranışın ahlak kaynaklı olmasının göstergesi, bu davranışın düşünüp-taşınma ve zorlama olmaksızın kabul edilmiş düşünceye dayanarak meydana gelmesidir. Bu tanıma göre, insanın yapıp yapmama konusunda tereddüt göstererek ortaya koyduğu davranışlar onun iyi ya da kötü ahlaka sahip olduğunu göstermez. Aksine kişinin bu konuda yeterli bir donanıma sahip olmadığını gösterir. Tam tersi durumda ise, kişinin eylemlerini tereddüt etmeden doğal bir şekilde gerçekleştirmesi, onun bu konuda ahlaki yetkinliğe ulaştığına işaret eder. Tanımda belirtilen “düşünüp taşınmaya gerek kalmaksızın” ifadesi de esasında bu ayrımı belirtmek için kullanılır.

Mizaç ve Ahlak

Kişi, ahlaki davranışlarını tekrar ederek alışkanlık hâline getirir ve bunun sonucunda ahlaki meleke kazanır. Bu durum, bisiklete binmeyi öğrenme sürecine benzetilebilir. Kişi bisiklete binmeye ilk başladığında zorlanır; ama üzerinde çalışmaya devam ettikçe bu durum kolaylaşır, doğal bir eylem hâline gelir. Alışkanlık edinme süreci zorlu bir aşama olarak kabul edilebilir; ancak Müslüman ahlakçılar, bu sürecin sonucunda iyi eylemlere kaynaklık edecek alışkanlıkların kazanılabileceğini ifade ederler (Demirkol, 2018).

Alışkanlık edinme süreçleri kişilere göre farklılık arz eder. Kimi insanlar için bu süreç kolaydır. Kimi insanlar için zordur. Bu hususta birçok faktör etkilidir. İnsanların doğuştan genetik olarak sahip oldukları bir takım yatkınlıklar ve potansiyellerle doğduğu kabul edilir ve bunlar “mizaç” olarak adlandırılır.

Mizaç, Arapça kökenli bir sözcüktür. Sözlükte mizaç; “huy, yaratılış, tabiat, karakter, insan vücudunun fizyolojik yapısı, sağlık” olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 28 Kasım 2021). Etimolojik olarak ise mizaç, “karışım”, “kompozisyon”, “insan bünyesini oluşturan dört ögenin karışımı”ni ve “karakter tipleri”ni ifade eden bir terimdir (Etimolojiksozluk, 1 Kasım 2021).

Yukarıda ahlak, nefsin düşünüp taşınmadan kendi fillerini ortaya koyması olarak tanımlanmıştır. Bu durum iki tür ahlaki yaklaşım açısından ele alınabilir: Birincisi: Mizaçtan kaynaklanan tabii ahlak (vehbî). En ufak bir olay karşısında çabuk sinirlenme ya da yaşanan büyük travma karşısında sakin kalabilme durumları tabii ahlak olarak nitelendirilebilir. İkincisi: Alışkanlık ve eğitimle kazanılan ahlak (kesbî). Bu huylar ilk etapta düşünüp taşınma ile meydana gelir, daha sonra pekiştirilerek huy hâline gelir.

İnsanlar doğuştan gelen belli bazı ahlaki davranışlara sahip yaratılmıştır. Bu durumu ispatlamak için bebekleri incelemek konuya ışık tutacaktır. Yale üniversitesi Çocuk Bilişsel Kavrama Merkezi’nde yapılan bir araştırma, 3-6 aylık bebeklerin yardımsever olan ve olmayan insanlar arasındaki farkı anlayabildiğini göstermektedir. Araştırmada; 3-6 aylık bebeklerin farklı davranışlarda bulunan kuklalardan birini seçmeleri istenir. Simülasyonda; kukla içi oyuncak dolu olan kutuyu açmaya, kötü olan kukla ise ona engel olmaya çalışır. Yardımsever kukla ise kutuyu açması için ona yardım eder.

Simülasyon bittikten sonra bebeğe seçmesi için iki kukla da uzatılır. Bebekler yardımsever kuklaya doğru uzanır. Bu olay daha küçük, henüz yeterince uzanabilme yetisine sahip olmayan bebeklere uygulandığında da bebeğin yardımsever kuklaya daha uzun süre baktığı gözlemlenir (Batuhan, 25 Ağustos 2013). Böylece araştırmayı yürüten Dr. Kare Wynn, ahlaki ilkelerin doğuştan geldiğini ispatlar.

Fıtrat kavramı ise, “doğuştan gelen”, “her insanda bulunan”, “bozulmamış, başka şeylerle karışmamış” bir yapıyı ifade eder. Mizaç ise doğuştan gelen kişilik özellikleridir. Fıtrat tüm insanlığa ait iken, mizaç kişiye özeldir (Bilgin, 2019). Örneğin; insanların düşünmesi fıtratla, aynı durumdan farklı şekillerde etkilenmeleri ise mizaçla ilgilidir. Bir olaydan kimi çok korkar, kimi hiç korkmaz. Burada mizacın oluşumundaki temel faktörlerin ne olduğu sorusu akla gelmektedir.

Galen teorisine göre; her insanın bedeninde “ahlât-ı erbaa” adı verilen dört sıvı bulunmaktadır. Bu sıvılar; kan, sarı safra, siyah safra ve balgamdır. Bedende bulunan sıvıların karışım oranlarındaki baskın unsura göre mizaç türleri oluşur. Oluşan bu türler dört tip temel mizaca indirgenebilir. Bunlar; soğukkanlı, sıcakkanlı, asabi ve melankolik mizaçlardır. Galen, insanların mizaçları arasındaki farklılığın sebebinin sıvıların karışım oranlarında olduğunu savunur. Galen’e göre, mizaç nefsin yetilerini, bu yetiler de insanın huylarını/ahlakını belirler. İbn Sînâ da mizacın oluşumu hakkında Galenci teoriyi benimser (Tiryaki, 2016).

Kişinin mizacı ne olursa olsun davranışlarının ahlaki hâle dönüşmesi (meleke) mutlaka irade ve aklın donanımıyla olur. Platon bunu meşhur arabacı örneğiyle açıklar: Biri siyah biri beyaz iki at tarafından çekilmekte olan bir at arabası hayal edilebilir. Siyah at huysuz ve başına buyruk, beyaz at ise uysal ve uyumludur. Arabacı dirayetli davranırsa, siyah atın dizginini sağlam tutar ve beyaz atın da yardımıyla yolun sonuna ulaşır. Fakat siyah atı dizginleyip zapt edemezse siyah at beyaz atı kendine tabi kılar ve sonunda arabayı da arabacıyı da devirip yolda bırakır. Burada siyah atla temsil edilen arzulardır. Beyaz at ise irade ve atılganlığı temsil eder. Arabacı ise akıldır. Arzu ve öfkeler akıl aracılığı ile dizginlenip mutedil noktada tutulabilir. Bu şekilde insan doğru bir şekilde yoluna devam edebilir (Türer, 2020, 146).

Sonuç

Sonuç olarak Kur’an-ı Kerim’de Şems Sûresi’nde geçen, “Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsini arındıran kurtuluşa ermiştir” (Kur’ân-ı Kerîm Meâli, 2016, eş-Şems, 91/7-9). ayetinden insanın ahlaki davranışlarını değiştirebileceği söylenebilir.

Kaynakça

- Çağrı, M. “Ahlâk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 1 Kasım 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak>
- Türer, C. (ed.). *Felsefe Tarihi*. Ankara: Bilay Yayınları, 2020.
- Türk Dil Kurumu*. Erişim 28 Kasım 2021. <https://sozluk.gov.tr/>

- Etimolojik Sözlük*. Erişim 23.11.2021 *Etimolojiturkce*. Erişim 23 Kasım 2021. <https://www.etimolojiturkce.com>
- Batuhan. "Ahlaki İlkeler Doğuştan mı Geliyor?". *YouTube*. Yayın Tarihi 25 Ağustos 2013. <https://youtu.be/Z4eGJq0rjw0>
- Bilgin, Önder. "İbn-i Sina'nın Mizaç Teorisi Sadece Fizyolojik Bir Sorun mudur?". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12/65 (Ağustos 2019), 580-599.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. çev. Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Baskı, 2016.
- Tiryaki, M. Z (ed.) - Bilgin, K. (ed.). *İslam Düşüncesinde Mizaç Teorileri*. İstanbul: Nobel Yayınları, 2016.
- Demirkol, M. (ed.). *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi*. Ankara: Bilbay Yayınları, 2018.

İhlâs

Ikhlas

BÜŞRA NUR İNCE

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate
Ankara, Turkey

Türü: Makale

busranur.ince@student.asbu.edu.tr

ORCID 0000-0002-4319-5093

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

5. Makale

Atıf/Citation: İnce, B. (2021). "İhlâs". *Genç Atebe Dergisi* 2, 27-31

Özet

Allah'a (c.c) kulluk için yaratılmış olan insanın, kulluk hususunda yerine getirmesi gereken bazı görevler vardır. İhlâşlı olmak, iman, ibadet ve ahlak noktasında ilk şartlardandır. İhlâs, kulluğun özü niteliğindedir. İhlâsın İslâmî literatürde önemi büyüktür. Bunun nedeni İslâm dininin insan hayatının her alanına temas ediyor olmasıdır. İnsan sosyal bir varlıktır, dolayısıyla diğer insanlarla iletişimde de samimi yani ihlâşlı olması gerekmektedir. Aksi halde kendini ve çevresini zorlama davranışlarla yıpratmaktan başka hiçbir şey yapamayacaktır. Duygu ve düşüncelerinde ihlâşlı olduğu takdirde manevi olarak kendini huzurlu hissedecektir. İnsanlar, günümüzün güncel problemlerinden biri olan güvensizlik ve ikiyüzlükten uzak, samimi dostluk kurmak isterler. Bu da ihlâsın sadece dini alanı değil, insanın bulunduğu her ortamın vazgeçilmez erdemi olduğunu göstermektedir. Bu makalede ihlâsın kelime ve terim anlamları açıklanmıştır. Kur'an -ı Kerim'de ve hadislerde geçen ihlâsın muhtevası incelenmektedir. Son olarak ihlâs kavramı çerçevesinde şirk ve riya kavramları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İhlâs, Riya, Samimiyet, Şirk, Kulluk.

Abstract

There are certain points that the human being, who was created to serve Allah, must fulfill in his duty of worship. Being sincere in faith, worship and morals is one of the first conditions to be sought. Ikhlas is the essence of servitude. Ikhlas has great importance in Islamic literature. The reason for this is that the religion of Islam touches every aspect of human life. Man is a social being, so he must be sincere, that is, sincere, in communication with other people. Otherwise, he will not be able to do anything but wear himself and his environment with forced behaviors. If he is sincere in his feelings and thoughts, he will feel spiritually peaceful. People want to establish sincere friendships away from distrust and hypocrisy, which is one of the current problems of today. This shows that sincerity is not only the religious field, but also an indispensable virtue of every environment in which people live. In this article, the word and term meanings of ikhlas are explained. The content of ikhlas, including ikhlas in the Quran and ikhlas in the hadiths, has been examined. Finally, the opposite meanings of ikhlas, shirk and riya are defined.

Keywords: Ikhlas, Hypocrisy, Sincerity, Shirk, Servitude.

Giriş

İlk insan Hz. Adem'den (a.s) günümüze kadar her insan samimiyet sınavlarına tâbi tutulmaktadır. Örneğin; Habil-Kâbil kardeşler olayında Habil'in samimi duası kabul olmuş, Kabil ise kötü niyetinin gazabına uğramış ve sınavı kaybetmiştir.¹ Bu örnekten de anlaşılacağı üzere gözümüze küçük görünen ama ihlâsla yapılmış bir davranış Allah katında en sevimli davranışlardan sayılır. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de ihlâsın önemine dair geniş bir yer ayırmıştır. Yani ihlâs kavramına dair bilgilere Kuran-ı Kerim ve hadislerden kolaylıkla ulaşmak mümkündür.

İhlâslı bir mümin olabilmek için önce ihlâsın ne olduğunu bilmek gerekir. Çünkü insan ihlâsın ne olduğunu bilmeden inanç, ibadet, söz, fiil ve davranışlarında ihlâslı olamaz.

1. İhlâs Kavramının Anlamı

Kelime olarak incelendiğinde ihlas, h-l-s fiil kökünden türemiştir.² İçine karışan ve değerini düşüren başka şeylerden temizleyip arındırmak ve saflaştırmak manalarına gelmekle birlikte samimiyeti ve gönülden bağlılığı ifade etmektedir.³

Terim olarak ise; dinî manada riyayı terk etmek⁴ kalbi, karışık şaibelerden saflığa ulaştırmak, ameline Allah'tan başkasını şahit olarak istememektir.⁵

İhlâs, ibadetin özüne aykırı olan her türlü gösterişten, şirkten, dünyalık kaygılardan, çıkar hesaplarından onu arındırmak, saf ve tertemiz bir şekilde ibadeti Allah'a (c.c) arz etmektir. İbadetleri insanların beğenmesi için değil sadece Allah (c.c) rızası için yapmak demektir.⁶

2. Kur'an-ı Kerim'de İhlâs

Kur'an-ı Kerim'de hulûs kökünden çeşitli kelimeler hem sözlük hem terim anlamında yer almaktadır. Ayetlerde ifade edildiğine göre şeytan ihlâslı kişilere zarar veremeyeceğini itiraf etmiştir. (el-Hicr 15/40; Sâd 38/83) Kur'an-ı Kerim'in 112. sûresine dinin temel ilkesi olan tevhidi en hâlis, en güzel şekilde dile getirdiği için "İhlâs" adı verilmiştir.⁷ Kur'an-ı Kerim'de ihlâstan maksat Allah'tan (c.c) başkasına kulluk etmemekle beraber Allah'a (c.c) yapılan ibadetlerde çıkar gözetmeden itaatte bulunmaktır. İhlâsın ayrıca Kur'an-ı Kerim'de bazen Allah'a (c.c) kulluk tarzı bazı ayetlerde ise dua sistemi olduğu görülmektedir.⁸ Bu ayetlerin on tanesini din ile birlikte kullanılan ayetler teşkil etmektedir.⁹ Bunlar arasından dördü kulluk tarzı¹⁰ ile ilgili iken diğer altısı dua ile beraber zikredilmiştir.¹¹

¹ Ahmet Özdemir, "Kur'an'da İhlâs", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 2/3, 2015, 153-166.

² Ragıb İsfehani, *el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'an*, (Beyrut: Dâru'l-Marife, 2005), 161.

³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, (Beyrût: Dâru Sâdır, ts.), 7/26-29.

⁴ el-Firûzâbâdi, *el-Kamusu'l-Muhit*, (Beyrut: Mektebe er-Risâle, 1987), 7/137.

⁵ Cürçânî, *et-Tarîfât*, çev. Arif Erkan, (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 7.

⁶ Özdemir, "Kur'an'da İhlâs", 153-166.

⁷ Süleyman Ateş, "İhlas", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV Yayınları, 2000), 21/535-537.

⁸ Gülen Acar, *Kuran-ı Kerim'de İhlâs*, (Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 36.

⁹ Örnek olarak bk. en-Nisâ, 4/146; el-Enfâl, 29; ez-Zümer, 39/2-3-11-14.

¹⁰ ez-Zümer, 39/2-11-14; el-Beyyine, 98/5.

¹¹ el-Enfâl, 8/29, Lokman, 31/32; el-Mü'min, 40/14-65; el-Beyyine, 98/5

3. Hadislerde İhlâs

İhlâs kavramı hadislerde de dinî ve ahlâkî bir fazilet/erdem olarak sık sık geçmektedir.¹² Peygamber Efendimizin (s.a.s) “Şüphesiz ameller niyetlere göredir”¹³ hadis-i şerifinden de anlaşılacağı gibi amellerde samimiyet ve içtenlik büyük önem taşımaktadır. “Allah ancak kendi rızası gözetilerek, hâlis bir niyetle (ihlâs ile) yapılan ameli kabul eder!”¹⁴ hadisi şerifinden de anlaşılıyor ki; Allah’a kullukta riyaya sapmadan, dosdoğru bir yolla yapılan ameller, makbul olan amellerdir. Peygamber Efendimiz (s.a.s) her fırsatta ihlâsla amel etmenin bizlerin yararına olacağını vurgulamış ve bunu sık aralıklarla tavsiye etmiştir.

4. Riya ve Şirk

Riya, ikiyüzlülük, gösteriş, samimiyetsizlik, maddi ve manevi çıkar düşüncesiyle iyilik yapmaktır. Bu yönüyle kötü huylardandır. İslam’a göre ibadetlerin ve iyiliklerin gösteriş için değil, sırf Allah (c.c) rızası için yapılması şarttır. Aksi takdirde ibadetler Allah (c.c) katında kabul görmez. O bakımdan riya yasaklanmıştır. Allah Resûlü (s.a.s) rıyanın “gizli şirk” olduğunu belirtmiştir. İkiyüzlülük, nifak belirtisidir. Böyle olanların amelleri boşa gitmiştir.¹⁵ Riya ihlâsın zıddıdır. Riya, Allah’tan (c.c) beklenilmesi gerekenlerin kuldan beklenilmesidir. Riya sahibi olanın kalbinden geçenle uyguladıkları birbirinden farklıdır. Bu tutum, kişinin ibadetlerine ve sosyal ilişkilerine zarar verir. Bu konuya dair bir örnek Müslim İmare’de şöyle geçer:

Ahirette üç kişi getirilir; Biri şehit, diğeri âlim üçüncüsü de zengin tüccar. Şehide ne yaptığı sorulduğunda; ‘Senin uğrunda çarpıştım, şehit edildim’ der. Fakat Cenâb-ı Hak (c.c) ona, ‘Yalan söyledin, sana cesur adam desinler diye çarpıştın’ buyurur ve o adam yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılır. Daha sonra ilim öğrenip öğreten âlime ‘sen ne yaptın?’ diye sorulur, o da ‘İlim öğrendim ve öğrettim, senin rızanı kazanmak için Kur’an okudum’ der. Allah Teâla (c.c) kendisine ‘Yalan söylüyorsun, sen Allah için ilim öğrenmedin, âlim desinler diye ilim öğrendin, güzel okuyor desinler diye okudun, o hâlde yürü cehenneme denilir. Cömert adama da ne yaptığı sorulur. O da ‘Allah’ım! Senin rızan için malımı infak ettim’ der. Ona da ‘Sen cömert desinler diye bunu yaptın’ denilerek hayrı kabul edilmez ve cehenneme atılır.¹⁶

Bu hadis-i şerif, esas itibariyle şehitlik mertebesi de olsa, ilim mertebesi de olsa, cömertlik mertebesi de olsa yapılan bütün fiillerin riyadan uzak ihlasla yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

4.1. Şirk: Allah’a yani tek olan yaratıcı kudrete zatında veya tasarrufunda ortak tanımaktır.¹⁷ İslam’a göre en temel inanç, Allah inancıdır. İhlâs suresinde Allah-u Teâla (c.c) kendisini şöyle tanıtır:¹⁸

¹² A. J. Wensinck, *el-Mu‘cemü’l-Müfehres li-Elfâzi’l- Hadîsi’n-Nebevî*, I-VII, (Leiden: Brill, 1955), 69.

¹³ Buhârî, *Sahih*, “Bedü’l-Vahiy” 1, “İman” 41.

¹⁴ Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinan Ebu Abdurrahman en-Nesâî. “Cihad”, *Sünen en-Nesai*, (Beyrut: Daru’l-fikr, 2005), 24.

¹⁵ Hasan Akay, *İslami Terimler Sözlüğü*, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2005), 393.

¹⁶ Ebü’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri el-Nisaburi *Sahih’ul-Müslim*, “İmare”, thk. Ahmet Zehve (Beyrut:2010), 152.

¹⁷ Yaşar Nuri Öztürk, *Kuran’ın Temel Kavramları*, (İstanbul: Yeni Boyut Yayınları,1999), 19/450.

¹⁸ el-İhlâs,112/4.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ [1] اللَّهُ الصَّمَدُ [2] لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ [3] وَمَنْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ [4]

“De ki, O Allah birdir, Allah Samed’dir, kendisi doğurmamış ve doğrulmamıştır. Hiçbir şey O’nun dengi olmamıştır.¹⁹

Şirkin temelinde, nefsinin emirlerine kul olmuş insanların tevhide karşı çıkması vardır.

Sonuç

Tevhid dini İslam’a mensup olan kulların sahip olması gereken bazı erdemler vardır. Bunların başında ihlâs gelmektedir. Kişi, Allah (c.c) için yaptığı ibadetlerini, riyadan uzak durarak ve nefsi çıkarlarından vaz geçerek samimiyetle yerine getirmelidir. Hayatın her alanında karşımıza çıkan ihlâs, kulluğun temelini oluşturur. Kişi, ibadetlerinde her zaman ihlaslı davranmayı gözetmelidir. Cüneyd-i Bağdâdî’ye göre ise ihlâs o kadar gizlidir ki melek onu bilmediği için sevap hanesine yazmaz, şeytan bilmediği için bozamaz, nefis bilmediği için şırmamaz.²⁰ Bağdâdî’nin görüşünden hareketle ihlâs; insanın davranışlarında yaşadığı samimi hislerinin, gizli kalmasıdır.

İhlâs kavramına, insan hayatını dosdoğru istikamet çizmek üzere yol gösterici olarak indirilmiş olan Kur’ân-ı Kerim’de ve bu mukaddes kitabı insanlara tebliğ etmek amacıyla vazifelendirilen Peygamber Efendimizin (s.a.s) hadislerinde de çok sık rastlamaktayız. Bu durumdan çıkarmamız gereken mesaj, ihlâsın, dinî literatürde ve gündelik hayatımızda büyük yer kapladığıdır. İhlâs şirke karşı güçlü bir siper olduğu gibi şeytana karşı da büyük bir düşmandır. Aynı zamanda ihlâslı mümin, zor durumlarında ihlaslı ve bilinçli olarak gerçekleştirdiği davranışlarının meyvesine ulaşmaktadır. İhlâslı mümin sabırlı bir şekilde istikrarını kaybetmezse mükâfatlandırılacağından şüphe duymamalıdır.

Kaynakça

- Acar, G., *Kur’ân-ı Kerim’de İhlâs*. (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi). 1995.
- Akay, H. *İslami Terimler Sözlüğü*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2005.
- Ateş, S. “İhlas”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000, 21/535-537.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu’s-Sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Cürçânî, *et-Tarîfât*. Çev. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.
- Ebu’l-Kasım Hüseyin b. Muhammed Ragıb İsfehani. *el-Müfredat fî Garîbi’l-Kur’ân*. Beyrut: Dâru’l Marife, 2005.
- el-Firûzâbâdî. *el-Kamusu’l-Muhît*. Beyrut: Mektebe er-Risâle, 1987.
- İbn Manzûr. *Lisânü’l-’Arab*. (Beyrût: Dâru Sâdır, ts.), 7/26-29.
- Kuşeyrî. *er-Risâle*. Kahire: 1966.

¹⁹ Özdemir, “Kur’an’da İhlâs”, 153-166.

²⁰ Kuşeyrî, *er-Risâle*, (Kahire: 1966), 440, 443-447.

- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyri. *Sahih'ul-Müslim*. thk. Ahmet Zehve. Beyrut: 2010.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali b.Sinan Ebu Abdurrahman. *Sünen en-Nesai*. 14.cilt. Beyrut: Daru'l-fikr, 2005.
- Özdemir, A. "Kur'an'da İhlās". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Dergisi*. Cilt 2/3. 2015. 153-166
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kuran'ın Temel Kavramları*. İstanbul: Yeni Boyut, 19. Baskı. 1999.
- Wensinck, A. J., *el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Hadîş'i'n-Nebevî*. Leiden: E. J. Brill. 1936.

İslam'da Cihad Kavramı ve Gayr-i Müslim Toplumlardaki Anlayışı *The Concept of Jihad in Islam and its Understanding in Non-Muslim Communities*

ŞEVVAL ARICI

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Türü: Makale

sevval.arici@student.asbu.edu.tr

ORCID 0000 0003 1264 4041

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

6. Makale

Atıf/Citation: Arıcı, S. (2021). "İslam'da Cihat ve Gayr-i Müslim Toplumlardaki Anlayışı". *Genç Atebe Dergisi* 2, 32-39

Özet

Avrupa'da ve Müslüman olmayan ülkelerde var olan İslam karşıtlığı ve Müslümanların tehdit unsuru olarak görülmesinin en önemli gerekçelerinden biri olarak cihad ile ilgili ayetler gösterilmektedir. İslam karşıtları bu ayetler üzerinden İslam dininin savaştan ve şiddetten yana olduğunu iddia etmektedirler. Bu çalışmada Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin ve hadislerin ışığında cihad kavramı ele alınmakta ve söz konusu iddialara cevap verilmektedir. Ayrıca, İslam dininin barıştan yana olduğu vurgulanmaktadır. Makalede, cihad kavramından ve çeşitlerinden bahsedilmekte, bu kavramın Müslüman olmayan toplumlarda nasıl algılandığına ve günümüzde başta Avrupa olmak üzere farklı ülkelerde Müslümanlara karşı var olan olumsuz bakış açısına değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cihad, İslam, Kur'an-ı Kerim, Hadis, İslamofobi.

Abstract

In this study, the concept of jihad is discussed in the light of the verses and hadiths in the Qur'an. The concept of jihad is defined, explained and its types are mentioned. How the concept of jihad is understood in non-Muslim societies and the racist attacks, actions and restrictions against Muslims, which are seen in different countries, especially in Europe, are mentioned. Islamophobia, which is defined as hatred and hostility towards Islam and Muslims, is emphasized. They put forward the verses of jihad as one of the reasons for the opposition to Islam in Europe and other countries, and for seeing Muslims as a threat, and they claim that the religion of Islam favors war and violence. In this context, the perception of jihad is mentioned and it is emphasized that the religion of Islam is in favor of peace. This issue is illustrated and explained with verses, hadiths and events in the history of Islam.

Keywords: Jihad, Islam, Qur'an, Hadith, Islamophobia.

Giriş

İlahî vahiy, peygamberler ve akıllı insanların dünyada huzur, güven ve barış içinde yaşamaları için gerekli olan rehber yani yol göstericidir. Allah-u Teâla, insanlara yol gösterici olsun diye rehber olarak gönderdiği kutsal kitaplardan ve peygamberlerden faydalanmamız için akli kullanmamızı, ilahî vahiy ve peygamberleri doğru anlamamızı istemiştir.

أَنْظُرُ كَيْفَ نَصَّرَفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقَهُونَ

“Bak, anlasınlar diye ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz!”¹

قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَّقَهُونَ

“Gerçekten biz, derinlemesine düşünen bir topluluk için kanıtları birer birer açıkladık.”²

Yukarıda geçen ayetlerde de görüldüğü gibi Yüce Allah Kur’ân-ı Kerim’in anlaşılmasını istemektedir. Bu nedenle dinî konuları, Kur’ân-ı Kerim’i, sünneti ve dinî kavramları doğru anlamamız ve öğrenmemiz gerekmektedir. Bu çalışmada Kur’ân ve hadis kaynaklarında geçen dinî bir kavram olan “cihad” kavramı ele alınmaktadır.

Cihad kelimesi sözlükte; “cehd, “gayret”, “din uğruna yapılan savaş”, “yönler” ve “tarafklar” anlamına gelmektedir.”³ Terim olarak ise, dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm’ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek şeklinde tanımlanmaktadır.⁴

1. Kur’ân-ı Kerim’de ve Hadis Kaynaklarında Cihad Kavramı

Cihad kavramı Kur’ân-ı Kerim’de ve hadislerde çokça geçen bir kavramdır. Kur’ân’da geçen ayetlerden bazıları şöyledir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوِيَهُمْ جَهَنَّمُ وَبئسَ الْمَصِيرُ

“Ey peygamber! İnkârcılara ve münafıklara karşı cihad et, onlara sert davran; onların varacağı yer cehennemdir ve bu ne kötü bir sondur!”⁵ Buradan anlaşılıyor ki “cihad” yalnız kılıç/silah ile savaşmaktan daha genel bir anlamdadır. Münafıklara karşı “cihad”, “deliller ortaya koymak” ve “cezaları uygulamak” diye yorumlanmıştır.⁶

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا

“Öyleyse artık inkârcılara boyun eğme, bu Kur’ân’la onlara karşı bütün gücünle mücadeleni sürdür.”⁷

Bu ayet ve ayetin içinde bulunduğu Furkan suresi Mekke’de nazil olduğu için bu dönemde henüz savaş emri verilmemişti. Dolayısıyla ayette zikredilen büyük cihad emri, daha çok gayret ve mücadele

¹ Kur’ân Yolu çev. Mustafa Çağrı vd. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), el-En’am, 6/65.

² el-En’am 6/98.

³ Şükrü Haluk Akalın vd., *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları, 2011), 465.

⁴ Ahmet Özel, “Cihad”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/527-531.

⁵ et-Tevbe 9/73; et-Tahrîm 66/9.

⁶ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2018), 4/542.

⁷ el-Furkan 25/52.

anlamına gelmektedir. Bu bağlamda peygamberimiz, elinde Kur'an'dan başka bir mücadele aracı yok iken, o ilahî kitapla büyük cihadı gerçekleştirmiş ve Mekke'de başlayan bu cihad bütün dünyaya yayılmıştır.⁸

Bu ayetler henüz fiili savaşa izin verilmeden önce inen “cihad” ayetleridir. Buradan “cihad” kavramının İslam dininin doğuşundan beri var olduğu ve cihad kavramının Kur'an-ı Kerim'de sadece savaş anlamında kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de cihad kavramının savaş ve kılal anlamlarına gelen ayetleri de vardır. Ancak ayetlerde geçen savaş anlamındaki “cihad” kavramının gerçekleşmesi için düşman tarafından fiili bir saldırı gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu ayetlerden bazıları şunlardır:

إِنَّ الدِّينَ أَمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“İman edenler, hicret eden ve Allah yolunda savaşanlar; şüphesiz işte bunlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah çok yargılayıcıdır, sonsuz rahmet sahibidir.”⁹

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرِ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَّ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

“Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturup kalanlar, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad etmekte olanlara eşit olamazlar. Allah, malları ve canlarıyla cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah bütün müminlere o güzel geleceği vaad etmiştir, ama mücahidleri -çok büyük bir karşılıkla- oturanlardan üstün kılmıştır.”¹⁰

وَلَنَبَلِّغَنَّكُمْ حَتَّىٰ تَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَتَبَلَّغُوا آخِبَارَكُمْ

“Sizi deneyeceğiz ki, içinizden cihad edenleri, zorluklara göğüs gerenleri ortaya çıkaralım ve size ait haberleri de (söz ve iddiaları) deneyerek açıklığa kavuşturalım.”¹¹

Kur'an-ı Kerim'de geçen cihad ile ilgili örnek verilen ayetlerden de anlaşıldığı gibi cihad kavramının Kur'an da sadece savaş ve kılal anlamına gelmediği, cihad uygulamasını gerçekleştirmek için birçok yol olduğu vurgulanmıştır.

Hadis kaynaklarında da cihad kavramı farklı yönleriyle zikredilmektedir. Mesela; nefisle mücadele etmek, Allah yolunda infakta bulunmak, savaş hazırlığı esnasında araç gereç hazırlamak, İslam'ın yücelmesi ve yayılması için uğraşmak ve çaba harcamak gibi hadislerde geçen cihad kavramının savaş ve harp anlamının dışında da kullanıldığı görülmektedir. Cihad kavramının geçtiği bazı hadisler şöyledir:

مَنْ جَهَّزَ غَارِيًّا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا

“Kim savaşa katılacak bir kimseyi savaş araç gereci ile donatırsa, o kimse bizzat Allah yolunda savaşmış gibi olur.”¹²

⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/267.

⁹ el-Bakara 2/218.

¹⁰ en-Nisâ 4/95.

¹¹ Muhammed 47/31.

¹² Müslim, “İmare”, 135; Ebu Davud, “Cihad”, 20.

مَنْ قَاتَلَ حَتَّى تَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ أَعْلَى فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

“Kim Allah’ın kelimesinin yücelmesi için savaşırsa o, Allah yolundadır.”¹³

وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ، وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ قَالَ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ، وَالْجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ

“Ebû Zer radiyallahu anh şöyle dedi: -Yâ Resûlallah! Hangi amel daha faziletlidir? Diye sordum,-
“Allah’a iman ve Allah yolunda cihaddır, buyurdu.”¹⁴

عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَفَلَا نُجَاهِدُ؟ قَالَ لَكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجُّ مَبْرُورٌ

“Hz. Aişe; ey Allah’ın elçisi! Biz amellerin en faziletlisinin cihad olduğunu görüyoruz. Biz cihad yapmayalım mı?” diye sorar. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Fakat (siz kadınlar için) cihadın en faziletlisi mebrûr (yani makbul) hacdır, buyurdu.”¹⁵

فَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِيَدِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِلِسَانِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَمَنْ جَاهَدَهُمْ بِقَلْبِهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَيْسَ وَرَاءَ ذَلِكَ مِنَ الْإِيمَانِ حَبَّةٌ حَرْدَلٍ

“...Kim -emredilmedikleri şeyleri yapanlar ve yapmadıkları şeyleri söyleyenler ile- eliyle cihad ederse o mümindir, kim onlarla diliyle cihad ederse mümindir, kim onlarla kalbi ile cihat ederse mümindir, bunun dışında hardal tanesi kadar iman yoktur.”¹⁶

2. Kur’ân-ı Kerim ve Hadis Işığında Cihad Çeşitleri

Kur’ân-ı Kerim’de ve hadislerde geçen cihad kavramına baktığımızda cihad kavramının birçok çeşidi olduğu anlaşılmaktadır. Ayetler ve hadisler ışığında cihadın üç kısma ayrıldığı görülmektedir.

İlk olarak sözle yapılan cihad kısmını ele alalım. Yukarıda belirttiğimiz Furkan suresi’nin 52. ayeti bu cihad türünün kanıtı olarak gösterilebilir. “Öyleyse artık inkârcılara boyun eğme, bu Kur’ân’la onlara karşı bütün gücünle mücadeleleri sürdür”¹⁷ ayetinde geçen “Kur’ân ile mücadeleleri sürdür” hükmü sözle yapılan cihadın kanıtıdır. Aynı şekilde “Ellerinizle, dillerinizle ve mallarınızla cihâd ediniz!”¹⁸ hadisi de bu cihad türüne kanıt niteliğindedir. Kur’ân’ı ve Kur’ân’da geçen hükümleri öğrenmek, öğretmek, İslam dininin yaygınlaşması ve büyümesi için İslam’ı herkese anlatmak sözle yapılan cihad çeşidine örnektir.

İkinci cihad çeşidi ise nefisle yapılan mücadeledir. Ankebut suresi’nin 6. ayetinde, “Her kim elinden gelen çabayı gösterirse yalnız kendi iyiliği için çabalamış olur; çünkü Allah’ın, hiç kimsenin hiçbir şeyine ihtiyacı yoktur”¹⁹ buyrulur. Bu ayet, nefisle mücadele etmenin ya da başka bir deyişle nefisle cihad etmenin kanıtıdır. Yine aynı şekilde “Mücâhid nefsiyle cihad edendir.”²⁰ hadisi de bu cihad türünün kanıtıdır. Nefisle mücadele etmek; iman edip salih ameller işlemek ve kötü işlere götüren fiil, söz ve davranışlardan uzak durmak olarak tanımlanabilir.

¹³ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 24; Nesai, “Cihad”, 21.

¹⁴ Buhârî, “Itk”, 2; Müslim, “İmân”, 136.

¹⁵ Buhari, “Cihad”, 1.

¹⁶ Müslim, “İman”, 80.

¹⁷ el-Furkân 25/52.

¹⁸ Nesâî, “Cihâd”, 48.

¹⁹ el-Ankebût 29/6.

²⁰ Tirmizî, “Fezâ’ilü’l-cihâd”, 2.

Üçüncü cihad çeşidi ise; mal ve can ile Allah yolunda yapılan cihaddır. Bu cihad türü ise, İslam'a ve Müslümanlara karşı saldırıda bulunanlara karşı canı ve malı ile fiilen savaşmak şeklinde olan cihaddır. İslam, ancak karşı taraftan bir saldırı olduğu zaman kendisini savunmak amacıyla fiilen savaşmayı ve cihad etmeyi kabul eder. Bu cihad türüne de Tevbe suresinin 41. ayetini kanıt olarak gösterebiliriz. “*Kolay da olsa zor da olsa sefere çıkın ve mallarınızla canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Bilerseniz, bu sizin kendi iyiliğinizdir*”²¹ buyrulmuştur. Aynı şekilde “*Kim savaşa katılacak bir kimseyi savaş araç gereci ile donatırsa, o kimse bizzat Allah yolunda savaşmış gibi olur*” hadisini de kanıt olarak gösterebiliriz.

3. Müslüman Olmayan Toplamların Cihad Kavramına Bakışı

Son zamanlarda başta Avrupa olmak üzere çeşitli ülkelerde İslam dinine ve Müslümanlara karşı yapılan ırkçı saldırılar günden güne alevlenmektedir. Müslümanlara yönelik yapılan saldırılar, hakaretler, kısıtlamalar her geçen gün daha da artmaktadır. İslam dinini savaştan yana gösterip Müslümanlar terörle eş değer görülmektedir. Müslüman olmayan toplumlardan bazıları Müslümanları bir tehdit unsuru gibi görmekte ve onların yanında iken güvende olmadıklarını iddia etmektedirler. Ortaya konan bu tutum ve fiiller Müslümanların özgürlüğünü kısıtlamakta ve bununla birlikte onların yaşam, barınma, eğitim gibi en temel hakları engellenmektedir. Dolayısıyla başta Avrupa olmak üzere bazı Müslüman olmayan ülkelerde görülen İslam karşıtlığı o ülkelerde yaşayan Müslümanlara zarar vermekte, bazı olumsuz durumların yaşanmasına neden olmaktadır. Belçika'da bir rahibin televizyon programlarında ve mahkeme duruşmalarında açıkça İslam'ı ve Müslümanları hedef göstererek “camiler nükleer santrallerden daha tehlikelidir”, “çocuklarınızın İslam'ın kölesi olmasını istemiyorum” şeklindeki sözleri ve bu ifadeler sonucunda yargılanması buna örnek verilebilir.²² Yine İslam dinine ve Müslümanlara karşı güvensizlik, korku ve tedirginlik duyulmaktadır. İslam'dan ve Müslümanlardan duyulan kaygı ya da korku sonucunda oluşan tepkisel yaklaşıma İslam karşıtlığı, İslam korkusu ya da İslamofobi denmektedir.²³ Bu tür tutum ve davranış içerisinde bulunanların gayesi ise İslam dininin savaş ve şiddetten yana olduğunu ortaya koymaktır.

Müslümanları tehdit olarak görmenin gerekçelerinden biri de cihad ayetlerinin varlığıdır. İslam karşıtlığı cihad ayetleri bağlamında Müslümanların savaştan yana olduklarını, kendilerine zarar verebileceklerini, İslam dışında başka bir dine mensup oldukları için onların yaşamalarına izin vermeyeceklerini ve İslam dinini tercih etmeleri için zor kullanacaklarını iddia etmektedirler. Avrupa'da ve diğer toplumlarda oluşan bu Müslüman algısında İslam kimliği adı altında dinin gereklerine uygun davranışlar sergilemeyen bazı radikal grupların rolünün olduğu söylenebilir. Son yüzyılda cihad kavramı adı altında yapılan saldırılar bu algının oluşmasını tetiklemiştir. 11 Eylül 2001'de Amerika'da İkiz Kulelere yapılan saldırı bu durumu daha da alevlendirmiştir.

²¹ et-Tevbe 9/41.

²² Mehmet Zeki Aydın vd., “Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık”, *Cumhuriyet İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2008), 22.

²³ Hüseyin Yılmaz, “İslam Korkusunun/ İslamofobinin Oluşmasında ‘Cihad’ Algısının Rolü”, *Cumhuriyet İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 168.

Esasında cihad kelimesi, İslam dinine aykırı tutum ve davranışlar sergileyen kimi gruplar ve Müslüman olmayan toplumlar tarafından ya yanlış anlaşılmakta ya da bu kavramın anlamı bilerek saptırılmaktadır. Ancak cihad kavramına yüklenen yanlış anlamlar ve İslam dini adına ortaya konan bu olumsuz tutum ve davranışlar kesinlikle doğru kabul edilemez. Makalenin başında da belirtildiği gibi evvela Kur'an'ın, sonrasında ise dinî konu ve kavramların doğru anlaşılması ve anlatılması gerekmektedir. Cihad kavramı da günümüzde yanlış anlaşılan ya da anlamı bilerek saptırılan kavramlardanır. Kur'an-ı Kerim'de cihad kavramının geçtiği yaklaşık olarak kırk farklı ayet bulunmaktadır. Cihad kavramını değerlendirirken cihad kavramının geçtiği bütün ayetleri inceleyip bütüncül bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Nitekim cihad kavramı ele alınırken bu husus göz ardı edilmekte ve ayetler parçacı bir yaklaşımla değerlendirilmektedir. Bu da toplumlarda cihad kavramının farklı şekillerde anlaşılmasına yol açmaktadır.

Tekrar vurgulamak gerekirse, cihad kavramıyla ilgili makalenin başında zikredilen ayet ve hadisler incelendiğinde, bu kavramın sadece savaş anlamına gelmediği görülmektedir. Söz konusu ayet ve hadisler bağlamında cihadın amacı; "Her türlü hayırlı iş için gayret gösterme, zulme engel olma, iç ve dış tehditlere karşısında toplumun güvenliğini sağlama, insanların din ve dünya işlerini rahatlıkla yerine getirebilecekleri bir barış ortamı oluşturma"²⁴ şeklinde özetlenebilir. Bu manada cihad, yukarıda belirtildiği gibi sözle cihad etmek, nefisle mücadele etmek, mal ve can ile Allah yolunda mücadele etmektir. Bunlar arasında savaş ile cihad uygulaması da vardır. Lakin İslam dini savaşmayı hiçbir çare kalmadığı zaman kullanmayı emretmektedir. Bu bağlamda İslam dini karşı taraftan fiili bir saldırı olmadan savaşmayı kabul etmez. Bakara Suresi'nin 190-193 ayetlerinde;

"Onları yakaladığımız yerde öldürün; sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne öldürmekten daha kötüdür. Mescid-i Harâm civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de orada onlarla savaşmayın. Şayet sizinle savaşmaya kalkıştırlarsa o zaman onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir! Eğer onlar vazgeçerlerse, artık Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir. Fitne ortadan kalkıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın; fakat vazgeçerlerse, artık zalimlerden başkasına saldırmak yoktur"²⁵

buyrulmaktadır. İslam her zaman barış ile sorunları halletmeye ve bir barış ortamı hazırlamayı önemsemektedir. Ancak düşman eğer barış teklifine uygun bakmaz ve yine saldırırsa o zaman İslam dini savunma ve müdafaa amacıyla savaş şeklinde uygulanan cihadın yerine getirilmesini istemektedir.

Tarihte, İslam dininin savaştan yana olmadığını gösteren birçok örnek olay vardır. Bunlardan en önemlisi, Peygamber Efendimiz'in (s.a.s) İslam'ın ilk yıllarında Mekke'de yaşadığı olaylardır. Bu dönemde Peygamber Efendimiz'e (s.a.s) ve Müslümanlara karşı boykotlar, kısıtlamalar ve işkenceler yapılmış; ancak müşriklere ve kâfirlere karşı asla saldırıda bulunulmamıştır. Müslümanlar, yapılan bu eziyetlere göğüs germiş ve sabretmiştir. Onlara karşı cihad sözle yapılmıştır ve söz ile İslam'a davet çalışmaları uygulanmıştır. Yukarıda cihad kavramıyla ilgili verilen örnek ayetler, Mekke döneminde cihad kavramının sözle ve İslam'a davet ile gerçekleştiğini göstermektedir.

²⁴ Yılmaz, "İslam Korkusunun/İslamofobinin Oluşmasında 'Cihad' Algısının Rolü, 173.

²⁵ el-Bakara 2/190-193.

İslam dini barış dinidir. Her zaman barış ortamının sağlanması ve korunması için çaba göstermiştir. İslam kelimesinin sözlük anlamı bu hususu teyit etmektedir. İslam'ın sözlükte “barış”, “huzur”, “emniyet”, “güvenlik” anlamlarına geldiği ve bu dinin barışı ne kadar önemseydiği görülmektedir. İslam dini her zaman insan hayatını önemser ve güvenli bir toplum alanının oluşması için barış ortamının korunmasını sağlar. Kur'an'ı Kerim'de “Ey iman edenler! Hepiniz barış ve selamete girin de şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o sizin aranızı açan belli bir düşmandır.”²⁶ buyrulurken barışın önemi ve değeri vurgulanır. İslam tarihine bakıldığında İslam dininin barış dini olduğunu kanıtlanır. Hudeybiye Antlaşması buna örnek verilebilir. Peygamber Efendimiz (s.a.s) barışçıl bir kimliğe sahiptir. O, müşriklerle savaş hâlinde olduğu zaman bile barış teklif etmiş ve teklifin kabulüyle de Hudeybiye Antlaşması yapılmıştır. İslam dini savaşmayı ve saldırmayı her zaman en son çözüm olarak sunmaktadır.

Sonuç

İslam dinini, Kur'an-ı Kerim'i, hadisleri, dinî konu ve kavramları doğru anlamalı ve anlatmalı; doğru öğrenmeli ve öğretmeliyiz. İslam dinindeki önemli kavramlardan biri olan cihad kavramının amacını ve önemini iyi kavramalıyız. Cihad yapmanın ne kadar önemli ve değerli olduğunu, mükâfatının da çok kıymetli olduğunu dile getirmeliyiz.

Kur'an'da ve Peygamberimiz'in (s.a.s) hadislerinde daima barış ortamının sağlanması ve barış ortamının korunması amaçlanmıştır. Savaşa ancak saldırı olduğu zaman, toplumun huzuru, emniyeti ve güven ortamının sağlanması ve zulmün önlenmesi için savunma amaçlı izin verilmiştir. Bu nedenle Kur'an'da geçen cihad kavramını bu anlam içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. İslam dini, yapılan saldırılara karşı sabretmenin ve kötülükleri iyiliklerle uzaklaştırmanın daha hayırlı olduğunu bildirmektedir. Kur'an'da “Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın, fakat sabır gösterirseniz bilin ki sabırlı davrananlar için bu muhakkak daha hayırlıdır”²⁷ ayetini bu hususta örnek olarak gösterebiliriz.

Her zaman barışı, sabretmeyi ve kötülüğe karşı iyiliği önemseyen İslam dini savaşmayı esas almaz. İslam dini barış ortamının sağlanmasını ve korunmasını amaçlar. Hoşgörüyü önem verir. İslam dini herkesi Allah yoluna çağırır ancak zorlamaz. İslam, davet etme yöntemi olarak zorlamayı değil tebliğ etmeyi önerir. İslam dini insanları seçimlerinde özgür bırakır ve seçme hakkı tanır. “Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah'a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapılmıştır. Allah her şeyi iştir ve bilir”²⁸ ayetiyle de bu husus kanıtlanmıştır.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. vd. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 11. Basım, 2011.
- Aydın, M. Z. vd. “Belçika'da İslamafobi Batı Dünyasında İslamafobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık”. *Cumhuriyet İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2008), 7-32.

²⁶ el-Bakara 2/208.

²⁷ en-Nahl 16/126.

²⁸ el-Bakara 2/256.

- Kur'ân Yolu* çev. Mustafa Ç. vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 6. Basım, 2017.
- Özel, A. "Cihad". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/527-531. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Yazır, E. M. H. *Hak Dini Kur'ân Dili*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018.
- Yılmaz, H. "İslam Korkusunun/İslamafobinin Oluşmasında 'Cihad' Algısının Rolü". *Cumhuriyet İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/1 (2012), 165-187.

Almanya'da Selefi Perspektifin Aksiyon Oranı ve Sebepleri *The Effective of Causen and Proportion of Salafi in Germany*

ÖMER FARUK PEKER

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Türü: Makale

omerfaruk.peker@student.asbu.edu.tr

ORCID 0000-0001-9557-2260

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

7. Makale

Atıf/Citation: Peker, Ö.F (2021). "Almanya'da Selefi Perspektifin Aksiyon Oranı ve Sebepleri". *Genç Atebe Dergisi* 2, 40-43

Özet

Günümüzde Avrupa'nın hemen hemen her ülkesinde artan nüfusıyla gündeme gelen selefi oluşumların Almanya genelindeki faaliyetleri, gerek devlet mensuplarının gerek de kamunun dikkatlerini üzerine çekmiş ve çekmeye devam etmektedir. Söz konusu artışın arka planında yer alan etkenler, kullanılagelen metotlar ve kültür-lisan tahakkümü gibi unsurların incelenmesi aynı zamanda selefi grupların, din işleri kapsamında hizmet veren diğer oluşumlardan hangi zeminlerde farklılık gösterdiklerinin de cevabını barındırmaktadır. Araştırmada varılmak istenen cevap selefilğin ne olduğu, nasıl teşekkül ettiği, kimlerin selefi kapsamına girdiği ve kriterlerinin ne olduğu değil, Almanya'da ne gibi faaliyetler yaptıkları ve nasıl bir geri dönüş aldıklarıdır. Bu bağlamda araştırmamızda muhatap alınan selefilerin seçiminde yalnızca selefi iddiası içerisinde olmaları dikkate alınmıştır. Çalışmamızda alan okumaları yanı sıra bizatihi yapmış olduğumuz yerel gözlem ve röportajlar referans alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selefilik, Almanya, Davet, Selefi Vaizler, Medya.

Abstract

Today, the salafis which are come to the fore with the increasing population almost all countries in Europe, they have drawn the attention of both the state members and the public, and continue to attract in Germany At the same time, the study of factors such as factors, current methods and culture and language domination that are against the background of this increase also contains the answer to the grounds on which salafi groups differ from other formations serving within the scope of religious affairs. The desired answer to the research is not what salafism is, how it is formed, who falls under the scope of salafism and what its criteria are, but what activities they do in Germany and how they get a return. In this context, in the selection of the salafis who were addressed in our research, it was taken into account that they were only in the claim of salafi. Besides the field readings, the local observations and interviews we have made are taken as reference in our study.

Keywords: Salafi, Germany, Invitation, Salafi Preache, Media.

Giriş

Çalışmada ele alınan husus, geçmişten günümüze varlığını sürdüren ve birçok mezhebi ve ekolü etkileyen selefilğin, Almanya'da yaşayan Müslümanlar genelindeki etki oranları ve söz konusu etkinin sebeplerinin tespit edilmesidir.

Özellikle genç nüfus üzerinde büyük bir etki sahasına sahip olan selefi paradigmanın Almanya'daki ilk nüveleri 1990'lı yılların başında kendisini hissettirmiş ve kısa süre içerisinde hem göçmen hem de yerli nüfus üzerinde yayılım göstermiştir.¹ Erken dönemlerde Almanya'nın çeşitli şehirlerinde yapmış oldukları seminer, vaaz ve dernek faaliyetleri ile adını duyuran selefi cemaatler, 11 Eylül olaylarının akabinde öfke oklarını üzerine çekmiş ve bu durum 2000'li yılların başında pek çok selefi derneğin devlet eliyle kapatılmasına sebep olmuştur.² Alman hükümeti tarafından uygulanan engelleme politikası ile selefilğin önünün kesilmesi hedeflenmiş olsa da başarılı bir sonuç alınamamıştır. Aksine bu durum, selefi hareketin yukarı doğru ivme kazanmasına sebep olmuştur. Zira hükümetin bu politikası sosyal medya-selefilik ilişkisini tetiklemiş ve selefi davetçilerine faaliyetlerini özgür ve daha kapsamlı bir şekilde yapmalarına imkân sağlamıştır. Selefi cemaatlerin, Almanya Federal Anayasayı Koruma Teşkilatı'nın yapmış olduğu açıklamalar doğrultusunda kamuoyu önünde yer almaya başladıkları 2011 yılında, toplam müntesipleri 4000 olarak tahmin edilirken, bu sayı 2015'te 8350; 2020' de yayınlanan son raporda ise 12150'ye çıkmıştır.³

Demografik düzlemde incelendiğinde ise selefilik özellikle eğitilmiş gençlerin ilgisini çekmektedir.⁴ Ayrıca, işçi ve mülteci göçleri sebebiyle ekseriyetle göçmenlerden oluşan selefi cemaatlerin %20 gibi ciddi bir kısmını da Almanlar oluşturmaktadır.

Çevrimiçi Mensup Temininde Sosyal Medyanın Etkisi

Geçmişte medyanın ne denli değişimlere yol açabileceğini ön göremeyenler, günümüzde sosyal medyanın geleneksel medyadan çok daha yönlendirici olabileceğini de göz ardı etmişlerdir. Oysaki sosyal medya, belirli içerikleri insanlara sunmanın ötesinde anlatıya konu olan hususların psiko-sosyal arka planlarını tahlil etme imkânını vermektedir. Bu kapsamda sosyal medya, umumi mesajlar vermenin yanı sıra muhatabın temayüllerine göre yerel ve kitlesel içerikler üretmektedir. Üretilen içerikler, yönlendirici örtük mesaj ve efektlerle muhatapları duygusal açıdan manipüle etmektedir.

Bu bağlamda söz konusu iletişim potansiyelinin farkında olan selefi cemaatler, internet kullanımının ilk dönemlerinden itibaren farklı isimler altında web sayfaları kurarak geniş kitlelere hızla ulaşmanın yolunu elde etmişlerdir.⁵ Selefilerin web sayfalarının yanı sıra birçok vaizleri ve bu vaizleri

¹ Emre Şimşek, "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 13/72 (Ağustos 2020), 989.

² Özcan Hıdır, "Güvenlik-özgürlük dengesi ve Avrupa'nın Selefilikle sınanı", *Anadolu Ajansı* (24 Eylül 2019).

³ Cem Dalaman, "Almanya'da Selefi Hareketine Ağır Darbe", *Amerikanın sesi* (05 Mayıs 2021), 1. Anayasayı Koruma Teşkilatı raporunda ortaya konulan rakamlar bu şekilde olsa da kendisini selefi olarak tanımlayan Müslümanların sayısının belirtilen rakamlardan daha fazla olduğu söylenebilir. Zira raporda açıklanan bilgiler, selefi kimliğini ön planda tutarak açıktan davet çalışmalarında bulunan kişileri ifade etmektedir.

⁴ Ahmet Yükleken, "Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yükleken ile Avrupa'da Selefilik", (Görüşmecisi: Ayşe Gün, Video Kaydı, Görüşme 31 Mayıs 2015).

⁵ Şimşek, "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme", 989.

her an gündemde tutan aktif medya kitleleri bulunmaktadır. Söz konusu kanalların etkileşimleri incelendiğinde diğer içerik üreticilerine kıyasla çok daha hızlı bir büyüme endeksine sahip oldukları söylenebilir. Nitekim Ortadoğu genelinde araştırmalar yapan ORSAM'ın selefi olduğunu iddia eden medya kuruluşlarının takipçi kitlesininin Twitter kullanımı üzerine yapmış olduğu 2015 tarihli araştırmada, 21 ana hesap merkezi çerçevesinde toplamda 2567 hesap analiz edilmiştir. Araştırmada, her bir kullanıcının günlük ortalama 5,3 paylaşım yaptığı ve takipçi-arkadaş oranına bakıldığında ise takipçi sayılarının takip ettiklerinden yaklaşık 6 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Belirtilen rakamlardan anlaşılacağı üzere söz konusu hesapların normal bir sosyal medya tüketicisinden ziyade içerik üretmeye odaklandığı ve çevrimiçi propaganda metodunu değerlendirdiği anlaşılmaktadır.⁶

Selefi paradigmanın günümüzde Twitter, Facebook, Instagram, YouTube gibi sosyal medya platformlarında yayınlamış oldukları videoların hemen hemen tamamında 5-6 dilde çeviri-altyazı bulunmaktadır. Tamamı profesyonel ekip ve ekipmanlarla üretilen video, fotoğraf ve neşidlerin (müziksiz ilahiler) efekt çalışmalarının arka planında gösterilen görüntü ve seslerin toplumun dikkatini çekecek güncel meseleler olmasına önem verildiği görülmektedir. Ayrıca, mevcut yayınlarda zaman zaman muhalif selefi vaizler hedef alınsa da ekseriyetle bidat ehli olarak nitelendirilen din adamları ve siyasiler konu edinilmektedir.

Almanya Stuttgart bölgesinde görev yapan din görevlilerine yönelik yaptığımız anket çalışmasında,⁷ selefi vaizlerin içinde yaşadıkları bölgelerin diline hâkim olmalarının onları diğer İslami yapılanmalardaki din görevlilerinden ayıran bir unsur olduğu görülmektedir. Bugün Almanya'nın pek çok bölgesinde Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'nin (DİTİB) 900'e yakın camisi bulunmaktadır. Cami hizmetleri Türk halkına yeterli olsa da Almanya'nın yerli halkına hitap etmekte yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla yerli Alman halkı davetçilerin çağrısını kavrayamamaktadır. Öte yandan Selefi cemiyetler, vermiş oldukları Almanca vaazlarla Alman halkını etkilemede ön plana çıkmaktadır. Almanya'da on yıllardır din hizmeti veren DİTİB gibi kurumlarda görev yapan din görevlilerinden bazıları belirli seviyede Almanca biliyor olsalar da sohbet, tartışma ve vaazlarda kullanılan dilin Türkçe olması -belirtildiği gibi- başta Alman vatandaşları olmak üzere Türkçe bilmeyen diğer gayrimüslim vatandaşlara İslam'ı tebliğde ve teolojik tartışmalarda ilk elden cevap vermede zorlukların yaşanmasına sebep olmaktadır.

DİTİB'in 2006 yılından bu yana sürdürdüğü Uluslararası İlahiyat Programı ise, Almanca tebliğ çalışmaları noktasında geç kalınmış ancak yaygınlaştırılması gereken önemli bir çalışmadır. Program kapsamında Almanya'da yetişen Müslüman gençlere Türkiye'de yüksek tahsil eğitimi verilmekte; bu gençler, eğitim sonrasında Almanya'nın çeşitli şehirlerinde din görevlisi olarak görev almaktadır. Böylece Müslümanlara irşad, gayr-ı Müslimlere ise tebliğ faaliyetlerinde Türkçe ve Almanca üzerinden iki yönlü hitap etme imkânı bulunmaktadır.

⁶ Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM), "Türkçe Konuşan Destekçileri Analizi, Doç. Dr. Haldun Yalçınkaya, Haber Türk, 22.09.2016" (Erişim 5 Aralık 2021).

⁷ 2021 yılında Almanya Stuttgart bölgesinde görev yapan altı din görevlisiyle yapılmıştır.

Sonuç

Selefilerin Almanya başta olmak üzere tüm Avrupa'da son yıllarda göstermiş oldukları kitlesel artışın arkasında yoğun bir propaganda çalışmasının yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda Avrupa genelinde sürdürülen kamuya açık seminer ve programlar, yerel dile olan hâkimiyet ve güncel medyanın etkin kullanımı gibi unsurlar yapılan çalışmaların toplumlar açısından etkili olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle DİTİB gibi kurumların sosyal medyayı ve Avrupa dillerini de kullanarak daha etkin irşad ve tebliğ faaliyetleri yapmaları gerekmektedir.

Kaynakça

- Dalaman, C. "Almanya'da Selefi Hareketine Ağır Darbe". *Amerika'nın Sesi* (5 Mayıs 2021). <https://www.amerikaninsesi.com/a/almanya-selefi-hareketine-darbe-ansaar-international-dernek/5879263.html>
- ORSAM, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi. Doç. Dr. Haldun Yalçinkaya, Haber Türk, 22.09.2016". Erişim 5 Aralık 2021. <https://orsam.org.tr/tr/turkce-konusan-destekcileri-analizi-doc-dr-haldun-yalcinkaya-haberturk-22-09-2016/>
- Özcan, H. "Güvenlik-özgürlük dengesi ve Avrupa'nın Selefilikle sınanı", *Anadolu Ajansı* (24 Eylül 2019). <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/guvenlik-ozgurluk-dengesi-ve-avrupa-nin-selefilikle-sinavi/1592513>
- Şimşek, E. "Almanya'da Selefi Vaizler Üzerine Bir Değerlendirme-An Evaluation on The Salafi Preachers in Germany". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research* 13/72 (Ağustos 2020), 989.
- Yükleyen, A. "Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yükleyen ile Avrupa'da Selefilik" (Görüşmecisi: Ayşe Gün, Video Kaydı, Görüşme 31 Mayıs 2015). <https://www.tuicakademi.org/yrd-doc-dr-ahmet-yukleyen-ile-avrupa-da-selefilik/>

Son Çocukluk Döneminde Dinî Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi Açısından Allah Tasavvuru

The Conception of God in Terms of Religious Development Characteristics and Religious Education in the Last Childhood Period

SUZAN KARSAK

Malatya İnönü Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, Lisans Öğrencisi
Malatya, Türkiye
Malatya İnönü University,
Faculty of Theology, Undergraduate Student
Malatya, Turkey

Türü: Makale

suzankarsak21@gmail.com

ORCID 0000-0002-9305-1880

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

8. Makale

Atıf/Citation: Karsak, S. (2021). "Son Çocukluk Döneminde Dinî Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi Açısından Allah Tasavvuru". *Genç Atebe Dergisi* 2, 44-48

Özet

Çocukta Allah tasavvuru fitrî olarak doğuştan gelir. Ancak dini inanç ve düşünceler çocukluk döneminde önce somuta sonrasında ise soyuta doğru gelişme gösterir. İnsan, dini inanç ve duygularının ilk basamağını çocukluk döneminde kazanır. Etkin bir eğitim süreciyle çocukta Allah tasavvuru ve dini inanç gelişimi oluşur. Bu makalenin temel amacı, din eğitimiyle ilgili fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişim alanlarını incelemek ve çocuklara dini bilgilerin verilmesine yönelik imkânları ortaya koymaktır. Makalede ayrıca son çocukluk döneminde Allah tasavvurunun gelişmesi ve dini duyguların oluşmasında aile, öğretmen, arkadaş çevresinin yanı sıra resmi dini kurumların etkisine vurgu yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Allah Tasavvuru, Din Eğitimi, Çocuk, Son Çocukluk Dönemi, Dini Gelişim.

Abstract

The imagination of God is innate in the child. However, religious beliefs and religious thoughts first develop concretely in childhood and then towards cooling. In the adulthood people acquire the vision of God, religious belief and the first step of their religious development in childhood. Thus, with an effective education, the child's vision of God and religious belief are developed, but with a compelling education, the child may react badly to religion and religious tendencies. The main purpose of this article is to provide more efficient information for children by examining the areas of mental, physical and social development so that the vision of God is effective with religious education. However, the effects of family, school, circle of friends, social media and religious institutions are of great importance in the conception of God and religious development. In addition, there are interactions between the concepts of development, prayer, worship, death, angel, holy religious books, prophet and religious feelings in the development of the child's vision of God and religious belief.

Keywords: Imagination of Allah, Religious Education, Child, Late Childhood, Religious Development

Giriş

Tasavvur yetisi dinî yetinin soyut düşünceye yönlendirilmesiyle geniş bir alanı kapsar. Din, tasavvur yetisinin gelişimiyle birlikte bireyin yaşantısında önem ve değer kazanır. Bu manada Allah tasavvuru insan yaşantısında ilk sıralarda yer alır. İnsanın sosyo-kültürel çevresi ve özel yaşantıları Allah tasavvurunun gelişimine ayrıca katkı sağlar.

Gelişim, organizmanın doğum öncesinden başlayarak bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal açılardan ilerlemesidir. İnsanın gelişimi ölümüne kadar süreklilik arz etmekle beraber her yaşta farklı özellikleri kendinde barındırır. Bununla birlikte her çocukta din ve ahlak duygusu vardır.

Hz. Âdem'den (a.s) günümüze kadar hiçbir toplum dinsiz yaşamamıştır, bütün zamanlarda insanların doğru ya da yanlış inançları olmuştur. Çünkü inanma duygusu insanda fitrîdir. Dolayısıyla çocukta aile ya da çevrenin etkisiyle az ya da çok bir inanç ve dinî gelişim kendini gösterir. Bu sebeple çocukların dinî inanç, dinî bilinç ve dinî duygularının sağlıklı bir şekilde gelişmesinde aile, öğretmen ve resmi din kurumlarının rolü büyüktür. Nitekim okul öncesinde anne ve babasını model alan çocuk, okula başladıktan sonra öğretmenini model alır ve taklit etmeye başlar.

Çocukluk döneminde din eğitiminin temeli Allah tasavvurunun oluşmasıyla kazanılır. Bu yüzden diğer dinî tutum ve ahlaki davranışların kazandırılmasında Allah inancı önemli paya sahiptir. Ayrıca çocukta fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim devam ettikçe Allah tasavvuru da gelişme gösterir. Ancak her çocuğun dinî gelişim alanlarında bireysel farklılıklar vardır. Çünkü her insanın fizyolojik, sosyal, ekonomik imkânları aynı olmayabilir. İnsanlarda özellikle kalıtım, beslenme ve sağlık gelişimde etkileyici faktörlerdendir.

Her insan, kritik yaş dönemlerini dinî duygu ve davranışların sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi koşuluyla başarılı bir şekilde atlatabilir.

Çocukların dinî eğitimine olumlu ya da olumsuz etki eden pek çok faktör vardır. Ancak bunlar arasında yaş, cinsiyet, kişilik ve karakter özellikleri ile aile yapısı ve tutumu çok daha önemli bir yere sahiptir. Tüm bu özellikler onların Allah inancı ve tasavvuruna önemli ölçüde etki etmektedir (Köylü, 2004, 18).

Esasında Allah'ı (c.c) aramaya ve anlamaya dönük her teşebbüs insanın kendini anlamaya çalışmasıyla doğru orantılıdır. Nitekim her insani özellikte ilahî bir boyut vardır. Allah'ın (c.c) insana ruhundan üflemesi ve onu fitrat üzerine yaratması insanın çocuk yaşlardan itibaren üstün bir varlığa sığınma, bağlanma ve teslimiyet içerisinde olmaya yönelik duygularının gelişmesine sebep olur (Köylü - Oruç, 2017, 58; Konuk, 1994, 2; Mehmedoğlu, 2003, 2; Yavuz, 1972, 2).

Gelişim psikolojisinde önemli bir yeri olan Piaget, çocukların dün kendi dünyalarıyla ilgili düşünme şekillerinin bedensel olarak büyüdükçe sistematik şekilde değiştiğini söylemektedir (Selçuk, 1991, 2; Yavuzer, 1987, 2). İlk Çocukluk Dönemi (0-6 yaş) çocukların çevresindeki olup biten her şeyi öğrenmek ve anlamlandırmak için soru sormayı amaç edindikleri bir dönemdir. Bu dönemde çocuk, aklına takılan soruları ailesine ya da çevresindeki diğer bireylere sorar.

Son Çocukluk Dönemi (7-11 yaş) ise, çocukların okul hayatının başladığı, öğretmen ve arkadaş çevresinin genişlemesiyle yeni bilgilerin kazanıldığı süreçtir. Bu dönemde ilk çocukluk dönemi

özelliklerinden olan kolay inanma, olay ve bilgiler hakkında sorgulama yapmaya dönüşür. Bu dönemde inanma ve sığınma ihtiyacı ile soru sorma ve çevresini taklit etme yine devam eder.

1. Son Çocukluk Döneminde (7-11 yaş) Allah Tasavvurunun Gelişim Süreci ve Dinî Kavramaların Gelişimi ve Analizi

Çocuklarda Allah Tasavvuru, bilişsel gelişimle bağlantılı olarak şekillenir. Çocuklar, ilk etapta Allah'ı zihinlerinde somut betimlemelerle canlandırır. Ancak çocukların yaşlarının ilerlemesi ve soyut varlıkları kavrayabilecek zihinsel olguya erişmeleriyle birlikte bu düşünce biçimi ortadan kalkar (Öcal, 1990, 20; Özeri, 2004, 20). Konuyla ilgili yapılan bir çalışmada 7-9 yaşlardaki çocuklarda Allah tasavvurunun somut betimlemeler üzerinden gerçekleştiği, ancak dokuz yaşından itibaren bilişsel gelişimle birlikte somut Allah tasavvurunun soyuta doğru gelişim gösterdiği gözlenir (Öcal, 1990, 21).

10 yaşındaki çocuklarda benmerkezci düşüncenin azalmasıyla Allah tasavvuru hakkında soyut düşünmenin daha fazla geliştiği söylenebilir. Örneğin bu dönemdeki çocuklar Allah'ın (c.c) çok merhametli olduğunu, kimseye görünmediğini ve hiçbir varlığa benzemediğini, doğmadığını ve kimse tarafından doğrulmadığını bilir. Yetişkinlerin çocuklarla Allah (c.c) hakkında konuşmaları ve onların konuşmasına fırsat vermeleri çocukların Allah (c.c) hakkındaki doğru düşüncelerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır.

2. Son Çocukluk Döneminde Kutsal Kitap Tasavvuru Kavramının Gelişimi ve Analizi

Bu dönemde dinî konularda akıl yürütme düzeyine geçildiği için sorular farklılaşır. Dolayısıyla bu çağlarda genellikle Kuran'daki kıssa eğitimi süreci başlar. 8-10 yaş çocuklar, Kuran'ın Allah'ın (c.c) kelamı olduğunu düşünmeye başlar; ancak bu yaşlar henüz Kur'an kıssalarının tam olarak kavrandığı bir yaş düzeyi değildir.

3. Son Çocukluk Döneminde Peygamber Tasavvuru Kavramının Gelişimi ve Analizi

7-10 yaş çocukların Peygamber tasavvurlarında bilgiye dayalı gelişmeler yaşanır. Bu dönemde çocuklar sahabeler ile peygamberleri karıştırabilirler. Peygamberler içerisinde en çok Hz. Muhammed (s.a.s)'in bilinmesi O'nun şahsiyetini, kahramanlığı, hayırlı bir baba, çocukları seven ve elçiliği ilgilerini çeker. Çocuklarda peygamberlik tasavvuru kültürel çevreye göre değişkenlik gösterir. Bu dönemde peygamberler diğer insanlardan farklı olarak Allah'tan (c.c) aldıkları vahyi insanlara ulaştıran üstün kişiler olarak bilinirler.

4. Son Çocukluk Döneminde Melek Tasavvuru Kavramının Gelişimi ve Analizi

Diğer dinlerde meleklerin antropomorfik değerlendirmelerine sıklıkla rastlanmaktadır. İslam'da meleklerin Hristiyanlıktaki gibi ikonografik veya objelerle benzetilmesi yahut objelere indirgenmesi

söz konusu değildir. Ancak çocukların melekleri cinlerle karıştırdıkları da bilinmektedir. Bu konuda yanlış tasavvurlar, eksik bilgilendirmeden ya da çocukların kavramları doğru algılamamasından kaynaklanmaktadır.

5. Son Çocukluk Dönemi Dua Tasavvuru Kavramının Gelişimi ve Analizi

Çocukluk döneminde ilk inanç etkileşimleri dua ile oluşmaya başlar. Son çocukluk döneminde ise çocukların genellikle maddi istek açısından dualarda buldukları görülmektedir. Nitekim bu dönemde çocuklar, sağlık, başarı, oyuncak, yiyecek veya içecekler gibi isteklerde bulunurlar. Cennet ile cehennem ve sevap ile günah açısından dua ettikleri de olmaktadır. Bu dönemde çocuklarda benmerkezci yaklaşımın azalmasından dolayı sadece kendi ve çevresine değil aile dışından diğer insanlara da dualarda buldukları görülmektedir. Bu dönemde çocukların zihinsel ve sosyal açıdan gelişimi arttıkça maddi istek ve arzulardan manevi isteklere doğru eğilim görülmektedir.

6. Son Çocukluk Döneminde İbadet Tasavvuru Kavramının Gelişimi ve Analizi

Son çocukluk döneminde zaman ve mekân gibi konulara ilişkin arayışlara başvurulmaktadır. Bu dönemde çocukların kurumsal alanda arkadaşlarıyla birlikte ibadetlere ilgi gösterdikleri ve devam konusunda istekleri görülmektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a.s) çocuklara yedi yaşındayken namaz kılmalarını söylemeyi (öğretmeyi), on yaşına bastıklarında onları ısrarla kılmaları konusunda uyarmak gerektiğine dair sözleri namazın Müslümanlar için vazgeçilmez bir alışkanlık ve bu alışkanlığın küçük yaşlardan itibaren kazanılması gereken bir ibadet olduğunu göstermektedir.

İbadetler, hem kişilik gelişimi, hem de sosyal gelişim açısından önemli bir etkiye sahiptir (David M. Wulff, 1991, 169). Bu bağlamda çocukların özellikle yedi yaşından itibaren herhangi bir zorlama olmaksızın yetişkinlerin davranışlarının farkına vardıkları ve onlara eşlik ettikleri görülmektedir (Köylü ve Oruç, 2007, 98).

7. Son Çocukluk Döneminde Ölüm Tasavvuru Kavramının Gelişimi ve Analizi

Çocukların ölümle ilgili zihinsel gelişiminde iki husus öne çıkar. İlk olarak çocuğun bulunduğu gelişim düzeyi ve ikinci olarak ölüm konusundaki deneyimleridir. Bu dönemdeki çocukların ölüm karşısında durumları değişkenlik gösterir. Çocuklar yakınlarına ya da çevresindeki insanların ölümü karşısında üzüntü, kafa karışıklığı, kabullenememe vb. tepkiler gösterebilirler. Sevdikleri insanların kaybı sırasında diğer sevdikleri insanlara karşı kaybetme korkusu ve kaygısı yaşarlar. Ancak yetişkinlerin bilgilendirmesiyle kafalarındaki karışıklığı giderirler.

8 yaşındaki çocuklarda ölüm geri dönülebilir bir olgu olarak görülmektedir. 9 yaşındaki çocukların ölüm karşısındaki tepkileri ise, büyükleri taklit etmeye yönelik olduğu için onların ölüm karşısındaki tepkileriyle benzerlik gösterir. 10 yaşındaki çocuklar ise ölümle ilgili olarak geri dönülmezlik, nedensellik ve ölümün herkesi kapsadığı düşüncesi hâkim olur.

Sonuç

Son çocukluk dönemi dinî eğitimin ve gelişimin temellerinin atıldığı dönemdir. Bu bağlamda çocuğun doğuştan getirdiği inanç duygusunun incelenmesi ile onun dinî eğitimine faydalı olunabileceği ön görülmüştür. Bu dönemde dinî gelişim, dinî eğitim ve Allah tasavvurunun; doğru zamanda ve doğru tekniklerle, aile ve çevrenin de desteğiyle çocuğa aktarılması gerekir. Bunu yaparken çocuğun algı düzeyi ve hazırbulunuşluğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocukların bedensel, sosyal, dilsel, bilişsel ve dinî gelişim özellikleri bilinmelidir. Allah'tan korkutma yönteminin kullanılmasının dinî ahlaki gelişimin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine engel olacağı da unutulmamalıdır (Şimşek, 2004, 14).

Çocukların gelişim aşamalarına göre Allah tasavvuru, melek, ilahî kitap, ölüm, ibadet kavramları öğretilmelidir. Yapılan incelemelerde çocukların dinî eğitim ve Allah tasavvuru konusunda yetişkinleri model aldıkları ve taklit ettikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda aile, okul, arkadaş çevresi, sosyal medya ve dinî kurumların çocukların dinî eğitiminde ve dinî inancın oluşmasında önemli bir yeri vardır.

Son çocukluk döneminin okul öncesi döneminde çocukların dinî konularda ailelerini taklit ettiği ve daha çok literal düşünme ile somut olarak Allah tasavvuruna sahip olduğu görülmektedir. Ancak son çocukluk döneminin sonlarına doğru okul hayatının başlamasıyla soyut düşünme ve mantıksal olarak akıl yürütme evresine geçilmektedir. Çocukların bu dönemde benmerkezci düşünceden sıyrılarak manevi yöne eğilim gösterdikleri gözlenmektedir.

O hâlde çocukların dinî eğitiminde, tüm bu farklı özellikler göz önüne alınarak, çağdaş eğitim ilke ve prensipler ışığında “kısa, öz, anlamlı, sevgiye dayalı, sade ve açık” bir din eğitimi ve öğretimi verilmeye çalışılmalıdır (Köylü, 2004, 18).

Kaynakça

- Köylü, M. “Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45/2 (2004), 137-154.
- Köylü, M. - Oruç, C. *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017, 57-111.
- Öcal, Mustafa. “Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvuru Üzerinde Bir Araştırma”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 2 (2004), 59-80.
- Şimşek, Eyüp. “Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din eğitimleri”. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* IV (2004).

HATİCE ÖZDOĞAN | Buhûrîzâde Mustafa İtrî

Buhûrîzâde Mustafa İtrî

HATİCE ÖZDOĞAN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate
Ankara, Turkey

Tür: Biyografi

ORCID: 0000-0003-1795-9157

hatice.ozdogan@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

9. Makale

Atıf/Citation: Özdoğan, H. (2021). "Buhûrîzâde Mustafa İtrî". *Genç Atebe Dergisi* 2, 49-53

Özet

Buhûrîzâde Mustafa İtrî, Türk Müsikisinin önemli bestekârlarından birisidir. Asıl adı Mustafa'dan çok, mahlası olan İtrî ile üne kavuşan Buhûrîzâde Mustafa İtrî, İstanbul'un Mevlana kapısı civarında, bugün Yayla ya da Yaylak denen semtte doğdu. Eğitim hayatı hakkında kesin bir bilgiye ulaşılmamakla birlikte bazı rivayetlere göre İtrî, eğitimini dönemin önemli gelen müsikîşinasları olan Nasrullah Efendi, Koca Osman, Galatalı Osman Vehbi Çelebi ve Derviş Ömer gibi hocalardan almıştır. İtrî'nin bestelediği binden fazla eseri olduğu rivayet edilse de ne yazık ki yalnızca kırk civarında eser günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmada; İtrî'nin hayatı, eğitimi, hanendeliği, bestekârlığı, eserleri gibi birçok yönü üzerinde durulmakta ve bu bağlamda farklı kaynaklar incelenip okuyucuya sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Buhûrîzâde Mustafa, İtrî, Bestekârlık, Müsiki.

Abstract

Buhûrîzâde Mustafa İtrî is one of the important composers of Turkish Music. Buhurîzâde Mustafa İtrî, who became famous with his pseudonym İtrî rather than his real name Mustafa, was born in the district called Yayla or Yaylak, around the Mevlana Gate of Istanbul. Although there is no definite information about his education life, according to some rumors, İtrî received his education from important musicians of the period such as Nasrullah Efendi, Koca Osman, Galatalı Osman Vehbi Çelebi and Derviş Ömer. Although it is rumored that İtrî has more than a thousand works composed, unfortunately only about forty works have survived to the present day. In this study, many aspects of İtrî's life, education, art, composition and works are emphasized and different sources are examined and presented to the reader in this context.

Keywords: Buhûrîzâde Mustafa, İtrî, Composition, Turkish classical music.

Giriş

Mustafa İtrî Efendi, İstanbul'un Mevlana kapısı civarında, o zamanki adı ile 'Yapılan', bugün Yayla ya da Yaylak denilen semtte doğdu. Ailesi ve hayatı hakkında sınırlı bilgi vardır. Bu bilgiler, Şeyhülislâm Esad Efendi'nin *Atrabü'l-Âsâr* adlı eseri ile bazı şairlerin tezkerelerinde bulunan bilgilere ve kulaktan kulağa duyma bilgilere dayanır. Zamanında İtrî'nin Mustafa Çelebi adıyla da anıldığı bilinmektedir.¹ Kaynaklarda doğum tarihi hakkında bilgi yoktur. Ancak İtrî ile ilgili Rauf Yektâ Bey'in 1640, Suphi Ezgi'nin ise 1630 yılında doğduğuna dair tahminleri müellifler tarafından dikkate alınmış ve daha sonraki yayınlarda bu tarihler arasında doğmuş olabileceği kaydedilmiştir. Mustafa Çelebi, şiirlerinde kullandığı İtrî mahlası ve Buhûrîzâde lakabıyla tanınmıştır. Bu konuda Nazmi Özalp şöyle söylemektedir:

Buhûri'nin güzel kokularla münasebetinden dolayı, yine güzel koku ile nisbeti olan İtrî mahlasını almıştır. Buhûrîzâde'liğinin nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, babasının veya dedelerinden birinin İstanbul'un büyük camilerinden birinde Buhurcu olduğu düşünülebilir; çünkü bu camilerdeki imam, müezzin, kayyum gibi vazifelilerin yanı sıra bir de buhurculuk işleriyle uğraşanlar bulunurdu.²

İtrî'nin eğitim hayatı hakkında da kesin bir bilgi yoktur. Bazı kaynaklara göre; eğitimini zamanın konservatuvarı niteliğindeki Yenikapı Mevlevîhânesi'nde Nasrullah Efendi, Koca Osman, Galatalı Osman Vehbi Çelebi ve Derviş Ömer gibi hocalarından tamamlamıştır.³ Hafız Post'un İtrî'nin hocası olduğu kuvvetle muhtemeldir. Çünkü ikisinin de eserlerine bakıldığında birbirlerine yakın üslupta olması, Hafız Post'un güfte mecmuasında İtrî'nin eserlerinin bulunması İtrî'nin hocası olduğu iddiasını doğrular niteliktedir.

Ayrıca, beş yüzden fazla eser besteleyen "Küçük İmam" olarak bilinen devrin çok iyi bestekârı Mehmed Efendi'nin İtrî'nin hocası olduğu tahmin edilmektedir.⁴ Bütün kaynaklar onun Mevlevî olduğunda birleşir. Mevlevîhanelerde okunmak üzere bir ayin ile bir naat bestelemiş olması da bunu kanıtlar. Bazı söylentilere göre İtrî, Ahmet Dede'nin (ö.1082/1671) şeyhliği zamanında Yenikapı Mevlevîhânesi'ne devam etmeye başlamış ve musiki sevgisiyle Mevlevî olmuştur. Müsiki sanatında yetenekli olan İtrî'nin bu sahadaki ustalığı eserlerinden açıkça anlaşılmaktadır. "Segâh Mevlevî Âyini" ve "Rast Na't-ı Mevlânâ" gibi eserler bestelemesi mevlevîliğe olan bağlılığını ortaya koyar. Ney üfleme de mevlevîhanedeki neyzen dervişlerden öğrendiği rivayet edilir.

Mustafa İtrî Efendi'nin Hanendeliği ve Bestekârlığı

Mustafa İtrî Efendi'nin hanendeliğinden bahsedilecek olursa, *Atrabü'l-âsâr*'ın yazarı Şeyhül-İslâm Esad Efendi, İtrî'nin sesinin güzel olmadığını söyler. Diğer taraftan Safâyî ve Sâlim tezkirelerinde ise padişahın huzurunda düzenlenen müsikî fasıllarında İtrî'nin sesinin güzel olduğu, diğer hânendelerin ağzını açmaya cesaret edemediği ve devrin gulam şâdisi olarak kabul edildiği rivayet edilir.⁵

¹ Bâki Sühâ Ediboğlu, *Ünlü Türk Bestekârları* (İstanbul: Ak Kitabevi, 1962).

² Nazmi Özalp, *Türk Musikisi tarihi* (Ankara: T.R.T Müzik Dairesi Başkanlığı Yayını, 1986), 2/161-164.

³ Mehmet Haldun Gürpınar, *Buhûrîzâde Mustafa İtrî Efendi Hayatı, Nevâ Kâr'ın Makam Olarak İncelenmesi ve Elimdeki Notası Mevcut Eserleri* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991), 5.

⁴ Nuri Özcan, "İtrî Efendi, Buhûrîzâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/220-221.

⁵ Cemal Karabaşoğlu, *Lâle Devri Müsikişinâsları* (İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2012), 92-93.

Mustafa İtrî Efendi; hânendeliği, şairliği ve hattatlığının yanı sıra özellikle bestekârlığı ile tanınır. Müsikideki hocaları kesin olarak bilinmemekte birlikte farklı kaynaklardaki bilgilere göre; XVI. asrın meşhûr müsikîşinas ve bestekârlarından Şeyh Abdülali Efendi, Hatip Zâkiri Hasan Efendi ve Gazi Giray Han'ın İtrî'nin müzik zevkinin oluşmasında önemli katkıya sahip olduğu tahmin edilmektedir. Diğer taraftan Enfi Hasan Ağa, Ali Ufkî Bey, Kantemiroğlu olarak bilinen Prens Dimitri Kantemir, Kara İsmail Ağa, Seyyid Nuh, Solakzâde ve Şerif Çelebi de İtrî'nin çağdaşı klâsik Türk müziğinin zirvedeki bestekârlarındandır.⁶ İtrî'nin bilhassa müzik dışındaki hocalarından biri de Siyahî Ahmet Efendi'dir. İtrî, bu değerli edebiyatçıdan tâlik yazısını da öğrenmiştir. Ahmet Efendi'nin, İtrî'ye yazı dışında edebiyat alanında da katkı sağladığı belirtilmektedir.⁷

Mustafa İtrî Efendi, hayatı boyunca birçok padişah ve devlet adamından himaye görmüştür. Bunlardan en önemlileri IV. Mehmet (1642-1693) ve Kırım Tatar Hanı I. Selim Giray Han'dır (1634-1705). Sultan IV. Mehmed döneminde Enderun'dan başka Harem-i Hümâyun'da musiki dersleri verilmeye başlamıştır. İtrî, IV. Mehmed'e yakınlığı sebebiyle ondan esirciler kethüdâlığını istemiş ve bu görev ona verilmiştir. Bu görevi istemesindeki amacının farklı ülkelerden gelen esirlerle münasebet kurarak onların müsikîleri hakkında bilgi sahibi olmak düşüncesinde olduğu müzikologlar tarafından kabul edilmektedir.⁸

İtrî'nin bir müsikîşinas olarak asıl önemli yönü bestekârlığıdır. Türk müsikisinin cami, tekke ve klâsik müsikî alanlarında peşrev, saz semâisi, kâr, beste, semâi, âyin, na't, durak, tevşih, tekbir, salâ ve ilâhi olmak üzere hemen her formunda eser vermiş nâdir sanatkârlarından olan İtrî'nin eserleri alışılmışın dışında bir melodi örgüsüne sahiptir. Çoğunlukla Fuzûlî, Nev'î, Şehrî, Nâbî gibi şairlerin ve arkadaşı Nazîm'in manzumelerini, nâdir olarak da kendi güftelerini bestelemiştir.⁹ Yılmaz Öztuna, İtrî'nin binden fazla, hatta bazı kaynaklara göre iki binden fazla eser bestelediğini ve aynı zamanda Saadetin Nüzhet Ergun'un İtrî'nin güftesi olup, bestekârı belli olmayan lâ-dinî 347 eseri toplayıp yayınlamadığını rivayet etmektedir.¹⁰ İtrî'nin Mevlevî âyinlerinden önce okunan "Rast Na't-ı Mevlânâ"sı ve "Segâh Âyin-i Şerîf'i Mevlevî müsikisinin şaheserlerindedir. Segâh Tekbîr, Segâh Salât-ı Ümmiye, Dilkeşhâverân Sâla, Mâye Cuma Salâsı, pençgâh, rast, terâvih usûlü kendisinin dini müsikî formlarındaki muhteşem eser ve terkiplerinden bazılarıdır.

Türk musikisinde eğitim ve öğretimin neredeyse tamamının geleneksel olarak "Meşk" adı verilen usta-çırak ilişkisine dayandığı bu zaman diliminde, müzik yazısının yaygın olmaması, kullanılmaması, kullanılmasına da hoş bakılmaması veya müzikte zayıflık kabul edilmesi, maalesef Türk musikisinde ciddi eser kayıplarına neden olmuştur. İtrî'nin bini aşkın eseri olduğu bilindiği halde mezkûr sebeplerle bu eserlerden ne yazık ki ancak kırk kadarı günümüze ulaşabilmiştir.¹¹ Ancak güfte mecmualarında bestesi İtrî'ye ait birçok eser mevcuttur ve bu eserler incelenmeyi beklemektedir. Yapılan bir araştırmada, bazı güfte mecmualarında İtrî'nin yeni otuz iki bestesine ulaşılmıştır. Mevlevîler arasında

⁶ Ferdi Koç, "Buhûrizâde Mustafa İtrî'nin Hânendeliği, Bestekârlığı ve Türk Müziği Makamlarını Kullanma Tekniği ", *Tarih Okulu Dergisi* 8/23 (Eylül 2015), 87.

⁷ Gürpınar, *Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi Hayatı*, 6.

⁸ Gürpınar, *Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi Hayatı*, 4.

⁹ Özcan, "İtrî Efendi, Buhûrizâde", 19/220-221.

¹⁰ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Müsikîsi Ansiklopedisi* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1990), 376.

¹¹ Şerife Güvençoğlu, "Klasik Türk Müziğinin Ustası: İtrî", *Akademik Bakış Dergisi* 38 (Eylül-Ekim 2013), 4.

özel bir yeri olan, güftesi Sultan Veled'e atfedilen ve "Niyâz Âyini" olarak da bilinen "Şem-i ruhuna cismimi pervâne düşürdüm" güfteli devrirevân usulünde örülen meşhur eserin bestesinin İtrî'ye ait olduğu tespit edilmiştir.¹²

İtrî'nin önemli eserlerinden biri ise, İslam dünyasının genelinde bilinen "Segâh Kurban Bayramı Tekbiri"dir. Tek cümleden oluşan bu eser, Türk müzikisinin şaheseri sayılabilir. İslâm dünyasında bayram sabahları camilerde okunan bu muhteşem eser; İtrî'nin, Türk müzikisinin ve dünya sanatının erişilmez bir zirvesidir. Eser şu şekildedir;

Allahû ekber, Allahû ekber, lâ ilâhe ilâllâhû vallâhû ekber, Allahû ekber ve lillâhî'l hâmd.

Günümüz Türkçesi ile: "Allah her şeyden yücedir, Allah her şeyden yücedir. Allah'tan başka ilah yoktur. O Allah her şeyden yücedir, Allah her şeyden yücedir. Hamd (övgü) Allah'a mahsustur" anlamına gelmektedir.

İtrî, eserlerini farklı makamlarda bestelemiştir. Hâlihazırda on yedi makamdan oluşan eserleri mevcuttur. Yılmaz Öztuna'ya göre ise elimizde olmayan bütün eserlerini de eklediğimizde toplam elli civarında makam kullanmıştır.

İtrî'nin şairliği hakkında da kesin bilgiler söylemek zordur. Sâlim Tezkiresi'nde onun müretteb bir Dîvân'ı olduğunu ve şairler arasında oldukça şöhretli olduğunu yazar.¹³ Ancak söz konusu tezkirede sözü edilen divana bugüne kadar rastlanmamıştır. Ayrıca İtrî mahlasıyla mecmualarda görülen şiirlerin hepsinin ona ait olmadığını, bu mahlası kullanan Mehmed (ö. 1035/1626) adlı bir başka şairin de bulunduğunu belirtmek gerekir. Şiirlerini besteye uygun sade bir dille yazan İtrî, belîğ bir üslup kullanmıştır. Bu şiirlerde güçlü bir lafız ve mânâ uyumu göze çarpar. Şuara tezkirelerine ve güfte mecmualarına bakılırsa na't, gazel, tahmis, nazire, tarih ve kıta gibi çok çeşitli türlerde şiirleri olan İtrî'nin muamma tanziminde de oldukça başarılı olduğu söylenir.¹⁴ Eserlerinde, devrinin üstadı Nabi'nin üslubundan etkilendiği anlaşılmaktadır.

İtrî'nin İstanbul surları dışında oturduğu, çiçek ve meyve meraklısı olduğu, bahçe işleriyle uğraşmaktan zevk duyduğu ve kendisine İtrî mahlasının bu sebeple verildiği, "Mustâbey" armudunun da onun tarafından yetiştirildiği kabul edilmektedir. Mustafa İtrî Efendi'nin vefat tarihi, İsmâil Belîğ, Şeyhî ve Sâlim gibi kendi dönemine daha yakın kaynaklarda 1711, Esad Efendi ve Müstakimzâde gibi diğer bazı kaynaklarda 1712 olarak verilir. İtrî Efendi'nin, Yenikapı Mevlevîhânesi civarına veya Edirnekapı dışındaki Mustafapaşa Dergâhı karşısına defnedildiği rivayet edilmekteyse de bu konuda kesin bilgi bulunmamaktadır.

Sonuç

Hayatı ve eserlerine dair sınırlı sayıda bilgi bulunan Buhûrîzâde Mustafa İtrî'nin günümüzde ancak kırk civarında eseri bilinmektedir. Günümüze kadar gelen pek az yapıtı bile onun Klasik Türk müziğinin en başta gelen birkaç ustasından biri kabul edilmesi için yeterli olmuştur. Buhûrîzâde; bestekârlığının yanı sıra, hattatlığı, hanendeliği, şairliği ve bunun gibi birçok yönüyle kendinden söz

¹² Türkân Alvan, "İtrî'nin Na'tının Şerhi". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* (Nisan 2013), 19-39.

¹³ Sâlim Tezkiresi, s.100.

¹⁴ Özcan, "İtrî Efendi, Buhûrîzâde", 19/220-221.

ettirmiştir. Yahya Kemal Beyatlı, “İtrî” adlı şiirinde, onun Türk müzikisindeki yerini dile getirmiştir. Buna ek olarak, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 25 Ekim-10 Kasım 2011 tarihlerinde gerçekleşen 36. genel konferansında 2012 yılını İtrî’yi anma yılı ilan etmiştir. 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren ise 100 TL’lik banknotlarda Buhûrizâde Mustafa İtrî’nin resmi kullanılmaktadır.

Kaynakça

- Alvan, T. “İtrî’nin Na‘tının Şerhi”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* (Nisan 2013), 19-39.
- Ediboğlu, B. S. *Ünlü Türk Bestekârları*. İstanbul: Ak Kitabevi, 1962.
- Ergun, S. N. *Türk musikisi Antolojisi*. 2. Cilt. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1943.
- Gürpınar, M. H. Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi Hayatı, Nevâ Kâr’ın Makam Olarak İncelenmesi ve Elimdeki Notası Mevcut Eserleri. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- Karabaşoğlu, C. *Lâle Devri Müsikişinâsları*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları, 2012.
- Koç, F. “Buhûrizâde Mustafa İtrî’nin Hânendeliği, Bestekârlığı ve Türk Müziği Makamlarını Kullanma Tekniği”. *Tarih Okulu Dergisi* 8/23 (Eylül 2015), 85-96.
- Özalp, M. N. *Türk Müsiki Tarihi*. 2. Cilt. İstanbul: MEB. Yayınevi, 2000.
- Özcan, N. “İtrî Efendi, Buhûrizâde”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/220-221. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Öztuna, Y. *Büyük Türk Müsiki Ansiklopedisi*. 1/376. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Güvençoğlu, Ş. “Klasik Türk Müziğinin Ustası: İtrî”. *Akademik Bakış Dergisi* 38 (Eylül-Ekim 2013), 1-11.

Türkiye'nin Maarif Dâvası. Nurettin Topçu. Dergâh Yayınları, 2020, 212 s. ISBN: 9789759955571

MERVE NUR BOLAT

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Tür: Kitap Değerlendirmesi

ORCID 0000-0002-4710-7265

mervenur.bolat@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

Atıf/Citation: Bolat, M. N. (2021). "Türkiye'nin Maarif Dâvası. Nurettin Topçu. Dergâh Yayınları, 2020, 212 s. ISBN:9789759955571." *Genç Atebe Dergisi* 2, 54-60

Özet

Bu kitapta genel olarak Türkiye'nin eğitim sistemi, özel olarak da Türkiye'nin eğitim ile ilgili temel sorunları ele alınmıştır. Bu sorunlar ile nasıl mücadele edileceği anlatılmıştır. Yazar bu sorunlara çeşitli sistem ve program önerileri sunmaktadır. Yazar, eğitim sisteminin nasıl olması gerektiğini detaylarıyla açıklamıştır. Eğitim sisteminde olması gereken dört unsuru zikretmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Okul, Öğretmen, Millî Benlik, Türkiye.

Abstract

In this book, Turkey's education system in general and Turkey's main educational problems in particular are discussed. It explains how to deal with these problems. The author offers various system and program suggestions to these problems. The author explained in detail how the education system should be. The education system to be given in schools is explained in detail. He mentioned four elements that should be in the education system.

Keywords: Education, School, Teacher, National Identity, Turkey.

Nurettin Topçu, 7 Kasım 1909'da İstanbul Süleymaniye'de doğdu. Baba tarafından Erzurumludur. Nurettin Topçu altı yaşında Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi'nin ana kısmına yazıldı. Burayı bitirdikten sonra Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi'ne verildi ve mektebi birincilikle bitirdi (1922). Ortaöğrenimine Vefa İdadisi'nde devam etti. İstanbul Erkek Lisesi'nde felsefeye meyletti ve 1928'de bu okuldan mezun oldu. Aynı yıl Avrupa'da öğrenim görmek amacıyla girdiği imtihanı kazanarak Fransa'ya gitti. İki yıl sonra Strasburg Üniversitesi'ne geçerek felsefe öğrenimi gördü, ahlâk kurlarını tamamladı, sanat tarihi lisansı yaptı. 1930-1933 yıllarında aldığı sertifikalar; lisans diplomasında rûhiyat ve bedîiyat, umumi felsefe ve mantık, muasır sanat tarihi, içtimaiyat ve ahlâk, ilkçağ sanat ve arkeolojisi şeklinde belirtilmiştir. M. Blondel üzerinden başlayan mistik ilgileri Massignon etkisiyle İslâm tasavvufuna, özellikle vahdet-i vücûd felsefesine doğru gelişti. Strasburg'da ahlâk felsefesiyle ilgili hazırladığı *Conformisme et révolte* başlıklı tezini Sorbonne'a giderek savundu ve üstün başarı kazandı (2 Temmuz 1934). Avrupa'ya tahsile giden Türkler arasında ahlâk üzerinde çalışan ilk öğrenci ve Sorbonne'da felsefe doktorası veren ilk Türk Nurettin Topçu'dur. O, tezini bitirdikten sonra Fransa'da kalması yönündeki teklifleri kabul etmeyip 1934 yazında Türkiye'ye döndü ve Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmenini olarak göreve başladı. İzmir'de bulunduğu yıllarda *Hareket Dergisi*'ni yayımlamaya başladı (Şubat 1939).

Topçu, İstanbul Erkek Lisesi'nden hocası Celâl Hoca'dan (Ökten) İslâmî ilimler ve felsefe alanında önemli ölçüde yararlandı. Fikrî ve siyasî faaliyetlerini Türk Kültür Ocağı ve Milliyetçiler Derneği'nde sürdürdü. Millî Türk Talebe Birliği, Aydınlar Ocağı ve Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın bazı faaliyetlerine katıldı, seminer ve konferanslar verdi. 20 Kasım 1974'te yaş haddinden emekli oldu. Kısa süren bir hastalıktan sonra 10 Temmuz 1975'te vefat etti. Ertesi gün Fâtih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Topkapı Kozlu Kabristanı'na defnedildi.

Nurettin Topçu; felsefe, sosyoloji ve psikoloji eğitimleri almış, millî bir mefkûre oluşturmak için çabalamış; yazar, akademisyen ve düşünce adamıdır. Topçu'nun ele alacağımız *Türkiye'nin Maarif Dâvası* adlı eseri, 1939-1973 yılları arasında Türkiye'nin Maarif meselelerini çok yönlü ele alarak çeşitli dergilerde yazmış olduğu makaleler ve vermiş olduğu konferanslardan oluşmaktadır. *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, başta Prof. Dr. İsmail Kara olmak üzere öğrencileri tarafından derlenerek meydana getirilmiştir.

Kitap 206 sayfaya ek olarak 6 sayfa yayınevini sunuş bölümüyle birlikte toplam 212 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ilk baskısı 1960 yılında basılmış olup 38. baskısı, Mart 2020 yılında Dergâh Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Kitapta sunuş bölümünün ardından ön söz gelmektedir.

Ön söz olarak alınan yazısında Topçu, milletimizin son üç asırdan beri geçirdiği bunalımın nedeninin kültür ve maarif sahasında aranması gerektiğine dikkat çekerek ilmin bizim hayatî menfaatlerimiz için bir araç olarak istismar edildiğine vurgu yapmıştır. Asrın başından bu yana her sahada olduğu gibi maarifte de Batı taklitçiliğinin sancısını çekmekte olduğumuza ve bu taklit cereyanının olanca hızıyla yol aldığına işaret etmiştir. En dikkat çeken pasaj ise ön sözün sonunda yer alan şu cümledir:

Müslüman Türkün mektebi, maarif, metafizik ve ahlâk prensiplerini Kur'an'dan alarak Anadolu insanının ruh yapısına serpen ve orada besleyen, insanlığın üç bin yıllık kültür ağacının asrımızdaki yemişlerinin toplayacak evrensel bir ruh ve ahlâk cihazı olacaktır.¹

¹ Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası* (İstanbul: Dergâh yayınları, 2020), 15.

Ön sözün ardından kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümler üçer, üçüncü bölüm ise on dört yazıdan meydana gelmektedir.

Birinci bölümde; “Beklenen Gençlik” (1939), “Millet Maarifi” (1970) ve “Türk Maarifi” (1973) olmak üzere üç başlık vardır. Topçu “Beklenen Gençlik”te gençliği geleceğin tohumu olarak nitelendirmektedir. Tarihi süreç içerisinde dünyanın en heybetli gençliğini çıkardığımızı ama o muhteşem gençliğin zamanla kaybolduğunu zikretmektedir. Topçu, bu durumun sebeplerini; ahlâk yerine siyasetin tercih edilmesi, yeni fikirlerin yerini batı taklitçiliğinin alması, gençliğin aşağılık karmaşasına girmesi, çaba sarf edilmeden kurtarıcı beklenmesi, kadercilik ve sınırsız özgürlük arayışı olarak görmektedir. O, bu sorunlara yönelik çözümü yazının sonundaki satırlarında dile getirmiştir: “Bu iş maarif işidir ve bir neslin kurtuluşunu ancak maarifin yükselmesinde aramak lâzımdır.”²

Nurettin Topçu, “Millet Maarifi” yazısında milletin ruhunu oluşturanın maarif olduğuna işaret etmektedir. Fakat maarifimizin Fransız, Alman, İngiliz kültür ve maarifine sığındıktan sonra Amerikan maarifine teslim olduğunu ifade etmiştir. Teknik ve ticaret üstüne kurulu bu maarifin milletimizle örtüşmediğini ve maneviyatımızı bu sistemle kaybettiğimizi ifade etmiştir. Topçu’ya göre bu durumdan kurtulmanın yolu şudur: “Kendimiz için yepyeni bir maarif sistemi kurarak işe başlamak zorundayız. Bu maarif, ilkokulundan üniversitesine kadar bütün basamaklarında bin yıllık millet iradesiyle bin dört yüz yıllık millet karakteri yaşatılırsa bizim olacaktır.”³ Dolayısıyla Topçu, yeni bir maarif sistemi kurulmasını ve bu sistemin bütün eğitim sistemini kapsayacak şekilde düzenlenmesini istemektedir. Topçu, kendi millî kültürümüz ile inşa edilecek bu sistem ile tekrardan refaha ve millî benliğimize döneceğimize inanmaktadır.

İkinci bölüme baktığımızda, bu bölümün ilk kısmı olan “Mektep” yazısında Topçu, mektebin öğrenme yeri olduğunu söylemiş ve mektebin ne olduğu, hangi anlama geldiği ve nasıl olması gerektiği üzerinde açıklamalarda bulunur. “Muallim” adlı kısımda ise Topçu; muallimi bilen, öğreten, irşat eden, yol gösteren, terbiye eden, veli, mürebbi ve emin niteliklerine sahip olması gerektiğini beyan eder. Muallim hakkında şu sözleri dile getirir: “Muallim sadece bir memur değildir, belki genç ruhları kendilerine mahsus manadan bir örs üzerinde döverek işleyen bir demircidir.”⁴

Gördüğümüz üzere Topçu, öğretmene özel bir önem atfetmekle kalmamış olup onun üzerine büyük bir vazife de yüklemiştir. Zira Topçu’ya göre saadette fazileti, ilimle politikayı, şeniyetle ideali muallim ayırmaktadır. Topçu’ya göre öğretmen pek çok mesuliyeti bulunmaktadır. Toplumda her bireyin şahsî tarihinde öğretmenin izlerine rastlanmaktadır. Çünkü Topçu’ya göre medeniyetler öğretmenle kuruldu. Çünkü dönemlerin idealizmine hayat veren öğretmenlerdi. Nurettin Topçu kitabın ilerleyen sayfalarında öğretmenin görev ve sorumluluklarını sıralamakta ve onu toplumdaki davranışların sorumlusu olarak görmektedir. Burada en dikkat çekici ifadelerden birisi de budur. Zira toplumun yapmış olduğu fiillerden öğretmenin sorumlu tutulması öğretmen için ağır bir yükümlülüktür.

² Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 29.

³ Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 37.

⁴ Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 68.

Kitabın üçüncü kısmı on dört bölümden meydana gelmekte olup en uzun kısımlar buradadır. Burada eğitimin kademelerinin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bununla beraber din ve ahlak eğitimine de değinilmiştir. Bölümün ilk kısmını oluşturan yazı “Maarif Davamız”dır. Burada Topçu; gençlerin ideallerinin, inançlarının, ıstırapının olmadığı; gülmek eğlenmek için yaşadıklarını ifade etmektedir. Diğer kısımlarda ilköğretim, ilkokullarda ahlak eğitimi, ortaöğretim, lise dersleri, liselerde din dersleri, okullarımızda din ve ahlâk eğitimi, üniversite, üniversite olayları, millî eğitim ve muhtar üniversite, din eğitimi, ahlak terbiyesi, okulda ahlâk gibi başlıkları ele almıştır. Bu bölümün ve kitabın son yazısı ise “Kıymetli Gençler” başlıklı, İstanbul Erkek Lisesi’nde görev yaparken 1960-1961 öğrenci yıllığına yazdığı yazıdır. Topçu bu yazıda talebelerine nasihatlerde bulunmuş ve tüm gençliğe mesuliyeti yüklemiştir: “Bugüne kadar vazifeyi yapan ben, yarınının mürşitleri siz olacaksınız.”⁵

Kitabın oluşturulma amacına baktığımızda ise şunları görmekteyiz: Pek çok eğitim sorununa değinilmiştir. Eğitim konusunda ülkemizin hangi seviyede olduğu, hangi seviyede olması gerektiği gerçekçi bir şekilde ele alınmıştır. Bununla beraber bizim ülkemizle tabana taban zıt inanışlar ve zıt toplum yapısına sahip olan ülkeleri taklit ederek yalnızca kendimizi ortada bir yerde hatta gerilemeye daha yakın bir konumda bıraktığımız ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Topçu’ya göre, bizim Batı’dan almamız gereken pek çok şey olabilir ancak bunları kültür ve din süzgecinden geçirmediğimiz için faydalı olması gereken bilgilerin bize kat be kat zararı dokunabilir. Aslında Topçu, Türk millî eğitimini eleştirel bir bakış açısıyla ele almıştır diyebiliriz. İsteddiği maarif ise, tamamen millî ve öz benliğine kavuşmuş bir maariftir. Bu noktada kitap, millî maarif için rehberlik görevi üstlenmektedir.

Topçu, 1940-1960 Türkiye’indeki eğitim sisteminin sorunlarını ele almış ve buna karşı nasıl mücadele edileceğini açıklamıştır: Belli bir metodoloji ve programla, düzenleme yapılarak, ancak ve ancak muasır medeniyetler seviyesine ulaşılabilirliğini ifade etmiştir. Eser, eğitim politikasına karşı bir manifestodur. Tenkit ile gelişim olacağını öne sürmekte ve bunu toplumsal bir mesele olarak görmektedir. O, her şeyden önce eğitimin millî olması gerektiğini söylemiş ve Batı taklitçiliği, maddeciliği merkeze alan eğitim sistemi ve toplumsal ahlâkın çökertilmesi ile millî bir şuurdan ziyade daha çok özentî ve içi boşaltılmış bir zihin gelişeceğini ifade etmiştir.

Nurettin Topçu’nun eğitim sistemimize dair derin bir bakış açısı sunduğu eser, üzerinde çokça düşünülecek fikirler barındırmaktadır. Kanaatimizce Topçu’nun eğitime karşı çok yönlü bir bakış açısı kazanmasına sebep olan etkenlerden biri de hiç şüphesiz gençliği döneminde yurt dışı eğitimi alıp Avrupa kültürünü, Batı’nın eğitim anlayışını görmesiyle beraber bir Batı tecrübesi kazanmasıdır. Buradan şunu anlıyoruz: Topçu, Avrupa’dan Türkiye’ye gelmesiyle beraber hem geleneksel değerleri hem de Batılı değerleri tanıma fırsatı yakalayan bir muallim, fikir adamıdır. Bu bakış açısı ile Türk toplumunun geçirdiği bütün niteliksel değişimleri gözlemlene fırsatı bulmuştur. Bu noktada yazıları, bizim için Türkiye’nin maarifine ışık tutan yol gösterici bir niteliğe sahiptir. Ancak burada Topçu, Türkiye’nin maarifini; parça parça değil, sistemli bir bütün olarak ele alarak bir sistem oluşturmaya çalışmıştır.

⁵ Topçu, *Türkiye’nin Maarif Dâvası*, 212.

Nurettin Topçu, eğitim sorunlarını “millî mektep” kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Topçu, her milletin kendine özel mektebinin olması gerektiğini söylemektedir. Millî mektebin her şeyiyle kendini diğer milletlerden ayırması gerektiğini; vaktiyle, medresenin millî mektep durumunda iken, milletin ruhu ve içtimai inkişafını takip edemediğini ve cihanın fikir irfan hayatıyla bağlarını çoktan kopardığını ifade etmiştir. Topçu'ya göre, bunun en önemli sebebi Batı'da devam eden insan düşüncesinin tekâmülünün seyrinin bizde devam ettirilememiş olmasıdır. Eğitim sorununu “millî mektep” kavramı bağlamında ele alan Topçu'ya göre bu sorunun çözümü, millî mektebin hayata geçirebilmesindedir. Millî mektep modelini savunan Topçu; okulu, öğretileceklerin içeriğinden binaların şekillerine kadar milletin karakteristik özelliklerini yansıtan bir değişim ve dönüşüm merkezi olarak görmektedir.

Hakikat şu ki, millet bünyesinde inkılaplar mektepte başlar ve her milletin kendine özel olan mektebi vardır. Millî mektep, zihniyet ve örflerde, metotları ve müfredatıyla, terbiye prensipleri ve psikolojik temellerde, hatta binasının yapı tarzıyla kendini başka milletlerinkinden ayırır.⁶

Bu anlamda Topçu, yabancı okullara karşı çıkararak okulun mutlaka millî kimlikte olması gerektiğini savunur. Hatta o, millî maarifimizin bocaladığını ve bu facianın Galatasaray Lisesi'nin açılmasıyla başladığını ifade eder. Kendi maarifimizi bırakarak Batı'nın maarifine esir olduğumuzu ifade eden Topçu, artık bir kalkınma yapıp millî maarifimize dönmemizi, bunu da millî bir mekteple başarabileceğimizi vurgular. Ona göre okul, bireylerin kendi milletinin kültür ve tarih bilincini aklın ve düşüncenin rehberliğinde keşfetmesini sağlayan ve onu yeni bilgilerle donatan bir ocaktır. Öyle ki bu ocak, büyük değişim ve dönüşümlerin dayanak noktası olmalıdır. Millî mektep hayata geçirildiği takdirde eğitim sorunu çözülecek ve mektep millî benliğine kavuşturulmuş olacaktır. Zira bir milleti millet yapan o milletin kendine has kültürü, eğitimidir denilebilir. Ancak Topçu, “Millî bir maarifimiz var” demenin zor olduğunu ifade eder.

Topçu, “Millî mektebi kurmanın mevsimi gelmiş olmalıdır.”⁷ diyerek millî mektebin kurulmak istendiğine işaret etmiştir. Şimdi millî mektebimizi yapmak isterken, onun hangi unsurlardan meydana geldiği üzerinde düşündüğümüzde Nurettin Topçu, “millet mektebi” çerçevesinde önerdiği eğitim sistemimizin oluşması için gerekli dört temel unsur zikreder. Bu dört unsur şunlardır: “Ders”, “talebe (öğrenci)”, “muallim” ve dar manada öğretim yeri olan “mektep”.

Bu dört unsur, mektep denen içtimai müessesenin dört duvarı gibidir. Bu dört duvarın hepsinin de sağlam oluşu ile mektep ve maarif ayakta durur. Kanaatimizce tam da bu noktada Topçu, isabetli tespitte bulunmuştur, çünkü bir eğitim kurumunun olmazsa olmazı olan bu dört unsurdan bir tanesi dahi eksik olsa maarif kendini ayakta tutmakta zorlanacak, belki de sağlam bir temele oturmadan yıkılmaya yüz tutacaktır. Bu hususu bir örnek ile şöyle vurgulayabiliriz: Eğitim sisteminin dört unsurundan biri olan “muallim” olmaz ise bu sistemden bahsetmemiz mümkün olmayacaktır. Zira medeniyetler muallimler ile kurulmuştur.⁸ Bu bağlamda devrin idealizmini yaşatan, muallimdir.

⁶ Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 14.

⁷ Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 112.

⁸ İslam'da ilk muallim Peygamber Efendimiz (s.a.s) idi.

Topçu'nun dediği gibi eğitimin amacı fabrikaya eleman yetiştirmek değildir. Ona göre “Ders, öğretmen, öğrenci millî mektebin duvarlarıdır.”⁹ Bu nedenle bu dört unsurun her biri eğitimin çözümü için ehemmiyet taşımaktadır. Topçu'ya göre; dersi, ezbercilik ve nakilcilikten ibaret olan; muallimi her meslekten alınan; talebesi hayatın her sahasına benliğini dağıtmış bir mektep ve şehirlerinde kendi çocuklarına mahsus bir hayat sahası ayırmamış bir cemiyet içinde, henüz mektebinin çehresi bile çizilmemiş olunca, orada gerçekten bir millet mektebinin vücut bulması mümkün değildir.

Sonuç

Nurettin Topçu; felsefe, sosyoloji ve psikoloji eğitimi almış, millî bir mefkûre oluşturmak amacıyla çaba sarf etmiş yazar ve çağdaş mütefekkirlerimizden biridir. Bugün hâlâ bize yön veren fikirlerine bakıldığında onun hem kendi devrine hem de kendinden sonraki devre seslenebilecek nitelikte evrensel bir bakış açısıyla maarif meselesine temas ettiği görülmektedir. Düşünce hayatında eğitime ve eğitim meselelerine özellikle yer veren Topçu, memleketin eğitim meselelerini çözmeye dönük çeşitli önerilerde bulunmuştur. Topçu, önerilerde bulunurken Avrupa'da aldığı eğitim ile Türkiye'ye döndükten sonra millî bir maarif sistemi oluşturmuştur. Topçu'nun eğitimle alakalı görüşleri İsmail Kara ve Ezel Erverdi editörlüğünde “*Türkiye'nin Maarif Dâvası*” adlı kitapta toplanmıştır. Bu kitapta Topçu'nun eğitim hakkında yazdığı makaleler ve vermiş olduğu konferanslar yer almaktadır. Eğitim meselesini ilkökul, lise ve üniversite gibi kademelere ayırarak ele alan Topçu, her dönem için okutulacak dersler ve uygulanacak eğitim faaliyetleri için farklı öneriler geliştirmiştir. Onun eğitime karşı anlam ve bakış açısını ele aldığımızda diğer aydınlardan farklı bir eğitim anlayışına sahip olduğunu görebiliriz. Topçu'ya göre milletin ruhunu oluşturan maariftir. Maarif hangi yönde ilerlerse milletin ruhu da o yönü takip eder. Dolayısıyla maarifin millî olması gerektiğine vurgu yapan Topçu, Türkiye'de maarifin millî olmaması, Batı taklitçiliğinin yapılması, eğitimde yaşanan bozulmalar, yabancı okulların millî maarife balta vurması gibi hususlara dikkat çekmektedir. Bu çerçevede o, Türkiye'nin maarifinin kendi benliğine kavuşturulmasını “millî mektep” kavramı çerçevesinde ele almıştır. Millî mektep kavramının hayata geçirebilmesi için dört temel unsur olduğunu ifade etmiştir. Topçu'ya göre bu dört unsur; ders, talebe, muallim ve mekteptir. Ona göre ders, hakikatlerin araştırılmasıdır. Öte yandan ikinci unsur talebeye geldiğimizde Topçu, talebeye oldukça büyük bir önem atfeder. Öyle ki Topçu, talebenin hayat adamı olmadığını, talebenin kendine ait olan ruhî teşekkülünün dışında başka işlere harcayacak vaktinin ve enerjisinin olmadığını vurgular. Talebenin her anının kıymetli olduğunu ve enerjisini başka işlerle meşgul etmemesini tavsiye eder. Üçüncü unsur muallime geldiğimizde ise muallimi millî varlığın adeta temel direği olarak gören Topçu, öğretmenin sorumluluğunun çok büyük olduğunu ifade eder. Bu ağır sorumluluğu kendi sözleriyle şöyle ifade eder:

Muallimin mesuliyetleri çoktur ve cemiyet hayatının her sahasına uzanmaktadır. Bir memlekette ticaret ve alışveriş tarzı bozursa bundan muallim mesuldür. Siyaset, millî tarihinin çizdiği yoldan ayrılmış, milletin tarihi karakterini kaybetmişse bundan mesul olan yine muallimdir. Gençlik avare ve davasız, aileler otoritesizse bundan da muallim mesul

⁹ Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 112.

olacaktır. Memurlar rüşvetçi, mesul makamlar iltimasçı iseler muallimin utanması icap eder. Din hayatı bir riya veya taklit merasimi haline gelerek vicdanlar sahipsiz ve sultansız kalmışsa bunun da mesûlü muallimlerdir.¹⁰

Buradan hareketle diyebiliriz ki Topçu, toplumdaki bozulmaların sorumlusu olarak muallimi hedef gösterir. Bunun sebebini ise her insanın mutlaka bir muallimin tedrisinden geçmiş olmasına bağlar. Dördüncü unsur olan mektep yani okul, Topçu'ya göre öğrenme yeridir. Öğrenmeyi bir nevi "çıraklık" olarak görür. Mektep adeta bir "atölye" ve öğretmen ise bu atölyedeki "usta" rolündedir. Öğrenci bir çırağın ustasından bir işi yapmayı öğrenmesine benzer biçimde öğretmeninden hakikati öğrenir. Buradaki usta-çırak ilişkisini daha belirgin biçimde şöyle ifade eder: "Öğrenme, her şeyden evvel bir çıraklıktır. Mektep çıraklık yeridir, diyebiliriz ki bir tezgâhtır. O tezgâhta usta yapar, çıraklar tekrarlar. Usta verir, çırak alır. Alınmamış, benimsenmemiş, benliğe mal edilmemiş bir ders, iyi bir ders sayılmaz"¹¹ İşte Topçu'ya göre bu dört unsur ile millî mektep kavramı hedeflerine ulaşarak Türkiye'nin maarifi kendi öz benliğine kavuşturulacaktır. Son olarak Topçu, bizi biz yapan, kendi ruhumuza kavuşturan, her hareketimizin ahlâki değeri olduğunu tanıtan, hayâya hayran gönüller, insanlığı seven temiz yürekler yetiştiren ve her şeyden önemlisi, vicdanlarımıza her an Allah'ın huzurunda yaşamayı öğreten mekteplerimizin olmasını arzu etmektedir.

Türkiye'nin Maarif Dâvası, gerek eğitim sorunlarına eleştirel bir bakış açısıyla ele alınması yönüyle gerekse bu sistemde yapılan yanlışların zikredilmiş olması yönüyle okuyucuda farkındalık oluşturarak eğitime karşı ufuk açıcı bir bakış açısı kazanmamıza neden olmuştur. Topçu'nun da bahsettiği gibi kendi millî eğitimimize yönelmemiz, kendi ruhumuza kavuşabilmemiz demektir. Kanaatimizce eğitim, Batı taklitçiliğinden ve Batılı maariflerden kurtulup millî benliğine döndüğü/döndürüldüğü zaman bir neslin kurtuluşu gerçekleşmiş olacaktır. Bu eser, bize eğitimin ne derece önemli olduğunu, ülkemizin kurtuluşunun kalemlerimize bağlı olduğunu, bu kurtuluşa ise ancak millî benliğimizi, ahlakımızı, dinimizi muhafaza ederek ulaşabileceğimizi fark etmemize neden olmuştur. Nitekim Topçu'nun eğitim hakkındaki görüşlerine katılarak eğitimin millî maarif düzeyine yükselmesinin ancak kendi öz benliğimize dönme yoluyla olacağı kanaatindeyiz.

¹⁰ Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 74.

¹¹ Topçu, *Türkiye'nin Maarif Dâvası*, 52.

İslâm Tasavvufu/el-Lüma'. Ebû Nasr Serrâc et-Tûsî, Çeviren: Prof.
Dr. Hasan Kâmil Yılmaz. Erkam Yayınları, 2012, 536 s.
ISBN: 9944381192

İHSAN KOÇAK

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Tasavvuf ABD. Yüksek Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Yıldırım Beyazıt University,
Faculty of Islamic Sciences, Department of Sufism, Post Graduate Student.
Ankara, Turkey

Türü: Kitap Değerlendirmesi

ORCID 0000-0003-1702-9937

ihsankocak01@hotmail.com

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

Atıf/Citation: Koçak, İ. (2021). "İslâm Tasavvufu/El-Lüma'. Ebû Nasr Serrâc Tûsî, Çeviren: Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz. Erkam Yayınları, 2012, 536 s. ISBN: 9944381192". *Genç Atebe Dergisi* 2, 61-64

Özet

Tasavvufun dinî bir ilim olarak meşrûiyetinin sorgulandığı bir dönemde Serrâc'ın "Tasavvuf da dinî ilimlerden bir tanesidir" görüşünü savunması ve sistematik olarak bu görüşünü kanıtlayan el-Lüma'yı yazması ilgi çekicidir. Tasavvufun geldiği noktayı ortaya koyan ve tasavvufun dinî ilimler ile çatışmasını bir uzlaşmaya dönüştürmeyi amaçlayan el-Lüma', yazıldığı dönemin ve çevresel faktörlerin etkisinde kalmayarak dinî ilimler içeriğine apayrı bir görüş getirmiştir. Tasavvuf düşüncesini sistematik bir şekilde işleyen Serrâc, dini ilimleri tasavvufun dışında bir alan olarak göstermeyip fıkıh, hadis ve kelâm ile olan ilişkisini izah ederek meşrûiyetini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Serrâc, el-Lüma', Dinî İlimler.

Abstract

It is interesting that at a time when the legitimacy of Sufism as a religious science was questioned, Sarraj defended the view that "Sufism is one of the religious sciences" and wrote al-Luma systematically proving this view. Al-Luma', which reveals the point of Sufism and aims to transform the conflict between Sufism and religious sciences into a compromise, has not been influenced by the period in which it was written and environmental factors, and has brought a completely different view to the content of religious sciences. Serrâc, who systematically studied the legitimacy of Sufism, did not show religious sciences as a field other than Sufism, but provided its legitimacy by explaining its relationship with fiqh, hadith and kalam.

Keywords: Sufism, Serrâc, al-Luma', Religious Sciences.

Eser, Hz. Peygamber'in (s.a.s) yaşantısındaki tasavvufî unsurları ortaya koymaktadır. Genel olarak tasavvufun konularını belirli bir ölçüde düzene koymak, toplum tarafından yanlış yorumlanmasını önlemek, tasavvufa tutarlı, akılcı bir sınıflandırma ve bakış açısı getirip, olayları sebep ve sonuca dayandırıp çözümlene yolunu tutarak İbâhîlere karşı cevap verme niteliği taşır.

Ebû Nasr künyesi ile tanınan müellifin tam adı: "Ebû Nasr Abdullah b. Alî b. Muhammed es-Serrâc et-Tûsî"dir. Doğum tarihi kesin olarak bilinemeyen Serrâc, hicrî III. asrın başlarında Tûs'ta doğup, ilk dinî eğitimini burada almıştır. Bağdat, Basra ve Şam seyahatlerinde bulunup buralarda tasavvufî temelini atan Serrâc, Câfer el-Huldî (ö. 348/959) ve Ebû Bekir ed-Dükki'den (ö. 360/971) ders almış, Cüneyd-i Bağdadî (ö. 297/909), Sehl et-Tüsterî (ö. 283/896) gibi mutasavvıfların eserlerinden etkilenmiştir. 378 tarihinde, Recep ayında memleketi Tûs'ta vefat eden Serrâc yine aynı şehre defnedilmiştir.

Kitap kapağı orta boy olup ön yüzüne Ebû Nasr Serrâc'ın kabr-i şerîf'i işlenmiştir. Eseri 1996 yılında günümüz Türkçesine çeviren Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz'ın ise Edebiyat dünyasına kattığı 20'den fazla eseri mevcuttur.

El-Lüma', on üç bölümden oluşmaktadır. Sırasıyla; birinci bölümde: Tasavvuf, tevhid ve marifet; ikinci bölümde: Makamlar ve hâller; üçüncü bölümde: Sûfilerin Kur'an'ı anlayışı ve uygulamaları; dördüncü bölümde: Sûfilerin Hz. Peygamber'e (s.a.s) uymaları; beşinci bölümde: Sûfilerin Kur'an ve hadîsten hüküm çıkarmaları; altıncı bölümde: Ashâb-ı Kirâm, zühd ve tasavvuf; yedinci bölümde: Tasavvufta âdâb; sekizinci bölümde: Sûfilerin mektup, şiir, dua ve risaleleri; dokuzuncu bölümde: Semâ; onuncu bölümde: vecd; on birinci bölümünde: mûcize ve kerâmet; on ikinci bölümde; Tasavvuf kavramları; on üçüncü bölümde: Sûfilerin şatâhâtı ve sûfi geçinenlerin yanlışları başlıklı konular yer almaktadır.

Birinci bölümde; âvâmın tevhidî, ehl-i hakâik'in zâhiri tevhidî, havâssın tevhidî gibi bazı tasavvufî tariflerden ve âriflerin özelliklerinden bahsedilerek mârifet kavramı tanımlanmıştır. Serrâc'a göre mârifet üç çeşittir: Birincisi, ma'rifet-i ikrâr, ikincisi, ma'rifet-i hakâik, üçüncüsü ise, ma'rifet-i müşâhededir (s. 38-39).

İkinci bölümde; tevbe, verâ, zühd, sabır, fakr ve fakr ehlinin özelliklerine temas edilmiştir. Makâm ise şu âyet ile delillendirilmiştir: "Bizim her birimiz için bilinen bir makam vardır" (Saffât 37/164). Serrâc, makâmı "Kulun ibâdet, riyâzet ve uzlet gibi konularda Hakk'ın huzurunda bulunduğu manevî yer" olarak tanımlamıştır (s. 41-45).

Üçüncü bölümde; Kur'an-ı Kerîm'i anlamanın ve dinlemenin yararından, kişiye sağladığı vâridattan bahsedilerek Kur'an-ı Kerîm'i dinlemenin ilk şeklinin önce Resulullah'tan (s.a.s) sonra Cebrâil'den (a.s.) ve nihâyetinde bunları da aşarak sanki Kur'an'ı doğrudan Hakk'tan (c.c) dinliyormuş gibi dinlemenin gereğine vurgu yapılmıştır (s. 78-79). Serrâc, sûfilerin Kur'an'a bakış açılarının sadece zahirle sınırlı kalmamasını, bâtına da inmelerini tavsiye etmiştir.

Dördüncü bölümde; Peygamberimizin (s.a.s) ahlâk ve ahvâline değinilerek mubahlarda Hz. Peygamber'e (s.a.s) uymanın hükmünden bahsedilmiştir. Serrâc'a göre, sûfinin hâli, âvâmın hâli gibi olmamalıdır. Ruhsat ve azîmette serbest bırakılan sûfinin azîmeti tercih etmesi önem arz etmektedir (s. 103-104).

Beşinci bölümde; hadisler ile Hz. Peygamber'in (s.a.s) üstünlüklerinden, hakikat ve dalâlet ehlinin arasındaki farklardan bahsedilerek; âlimlerin ihtilâfının rahmet olduğunu, zâhir ilimlerde ayrılığa düşen âlimlerin ayrılığa düşme sebebinin Allah'ın (c.c) rahmetinden kaynaklandığı dile getirilmiştir (s. 111-112).

Altıncı bölümde; Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) şüpheli hususlardan sakınma konusunda çok dikkatli olmasından, ferâset ve ilhamda onun kemâlinden (s. 131), Hz. Ömer'in (r.a.) hayatı boyunca dünyaya hiç değer vermemesinden, Hz. Osman'ın (r.a.) Kur'an okuma aşkı, ağlaması, gece ibadeti, hayâsı ve sabrı sebebiyle zâhidlere örnek oluşundan, Hz. Ali'nin (r.a.) şehit edildiği zaman oğlu Hasan'ın (r.a) minbere çıkıp "Emîru'l-mü'minin aramızdan ayrıldı, dünyaya ait sadece bir hizmetçi satın almak için ayırdığı 400 dirhemi bıraktı" diyerek onun dünyaya ait hiç bir mal varlığı bırakmadığını ümmete ilan etmesinden bahsedilerek Hulefâ-i Râşidîn'in zühdi hayatından örnekler verilmiştir (s. 139).

Yedinci bölümde; sûfilerin abdest, temizlik, namaz, zekât, sadaka, oruç, hac, dervişlik, sohbet ve arkadaşlık edeplerinden bahsedilerek bir sûfinin ahlâkının nasıl olması gerektiğine vurgu yapılmıştır (s. 153). Serrâc, ahlâkın temelini aileden gelen eğitimden kaynaklandığını öne sürmüş ve bunu da Allah Resûlü'nün (s.a.s); "Hiçbir baba evlâdına edepten daha değerli bir armağan veremez" hadîsini örnek vererek temellendirmiştir.

Sekizinci bölümde; sûfilerin duâlarından bahsedilerek onların birbirlerine karşı olan nasihatlerinden örnekler verilmiştir. Mesela, "Bir defasında Serî es-Sakati'ye, 'Bize öğüt ver!' dediklerinde, o da 'Allah için borç istemeyin' demiştir (s. 255). Bu bölümde Serrâc, son olarak tasavvufta şiirin öneminden ve sûfilerin yazdıkları mektuplardan bölümler paylaşarak birbirleri ile olan ilişkilerinden bahsetmiştir.

Dokuzuncu bölümde; genel olarak semânın tanımı yapılarak semâ ehlinin derecelerinden bahsedilmiştir. Serrâc, avam ve havâsın semâ dereceleri ve hükümlerinden bahsederek ikisinin farklı şeyler olduğu görüşünü açıklamıştır.

Onuncu bölümde; vecd ehlinin özelliklerinden, vecdin verdiği heyecandan ve vecde gelen sûfinin hallerinden bahsedilmiş, bölümün sonunda *Kitabü-l Vecd*'den alıntılar yapılmıştır (s. 301).

On birinci bölümde; mûcize ve kerâmetin ne olduğundan, aralarındaki fark ve benzerliklerden, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Kur'an mûcizesi üzerinden Peygamber ve velî arasındaki farklardan bahsedilmiştir. Serrâc, kerâmetin mûcize ile karıştırılmamasını, kerâmetin hâla var olduğunu ama mûcizelerin sadece peygamberlere has olduğunu ve Efendimiz (s.a.s.) zamanında son bulduğunu belirtmiştir (s. 311).

On ikinci bölümde; genel olarak tasavvufta kullanılan kavramların anlamları ve sûfilerin kullandığı bazı kavramlar ele alınmıştır.

On üçüncü bölümde ise; şatâhatın lügât mânâsı verilip ıstılah mânâsı açıklanmıştır. Serrâc'a göre şatâhat, vecdin anlatımı sırasında feyiz ve heyecan ile sarf edilen ve ayık insanın yanlış anladığı ifadelerdir. İlminde derinleşmiş kişilerin anlayabileceği bu kavram ise insanlar tarafından hoş karşılanmamıştır (s. 370). Ayrıca bu bölümde, tasavvufun anlaşılmasının zor yanlarına, sûfi kimliği ile geçinen kişilerin yanlışlarına, kişiyi dalâlete götüren usûl hatalarına ve küfür ile ithâm edilen bazı sûfilerin menkıbelerine de yer verilmiştir.

Sonuç olarak Serrâc, tasavvufa karşı olan kişileri ve İbâhileri aynı çatı altında toplayarak içinden dalâlete düşen kesimi ayırmış, halk tarafından tepki gören ancak kendisinin dışlamaya gücü yetemeyeceğini düşündüğü sûfileri ise şatâhat kavramıyla izah etmiştir. Kur'an ve sünnetteki delilleri tespit ederek tasavvufun dinî bir ilim olduğunu ortaya koyup eserine sistematik, tutarlı, akılcı bir sınıflandırma ve bakış açısı getirmiştir (s. 10).

SEVAL BÜŞRA ATEŞ | *Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme*
| *An Essay on the First Eighteen Couplets (Neynâme) of Masnavi*

Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme

An Essay on the First Eighteen Couplets (Neynâme) of Masnavi

SEVAL BÜŞRA ATEŞ

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Türü: Deneme

ORCID 0000-0002-5190-7652

sevalbusra.ates@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (ö.672/1273) altı ciltten müteşekkil Farsça eseri *Mesnevî*, İslam kültürünün önemli eserleri arasındadır. Hz. Mevlânâ *Mesnevî*'nin vuslat ve yakîn sırlarını keşfetme konusunda sâlike rehber (burhan) olduğunu söylemiş¹ ve eserinde hakikatin bilgisini sembolik bir üslup ile ifadeye koymuştur. Yaklaşık 25.700 beyitten oluşan *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beyti, eserin tamamında ayrıntılı olarak açıklanan dinî düşüncenin özeti mahiyetinde olması yönüyle önemlidir. Bu çalışmada *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beyti ve bu beyitlerin şerhlerini ele aldık. Bunu yaparken *Mesnevî*'nin ilk 18 beytini tüm manaları ile şerh etmeyi değil, beyitlerin bizde bıraktığı düşünce ve hisleri aktarmayı hedefledik. Fakat evvelâ *Mesnevî* gibi kıymetli bir eserin kıymetini nereden aldığı hususu üzerinde düşünülmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Asırlardır muhtevâsı itibariyle nam salmış, değerinden bir şey kaybetmeden günümüze kadar gelebilmiş bu eseri kıymetli kılan ve ehl-i aşkın, okuduğunda onda kendinden bir şeyler bulmasına sebep olan şey nedir? Bu suâle verilecek yegâne cevap “aşk” olacaktır. Ve aşktan maksat “ilâhî aşk”tır. *Mesnevî*'nin meydana gelmesine ve insanların gönlünde kıymetli yerini muhâfaza etmesine sebep olan şey de bu aşk olmuştur. *Mesnevî*'yi doğru anlayabilmemiz için Hz. Mevlânâ'nın aşkı anlayış ve yaşayış biçimine âşinâ olmamız gerektiği kanaatindeyiz. Âşinâ olmak diyoruz çünkü bizim içinde bulunduğumuz hâl sadece aşka âşinâ olmaktır. Onu bizzat yaşayanlarda ise sükût hali mevcuttur. Çünkü aşkın ifadesinde kelimeler çoğu zaman kifâyetsiz kalmıştır. Aşk bir hâldir ve hâlin, kâl ile kâmil anlamda ifade edilmesi mümkün olmamaktır. Bu nedenle âşıklar fazla konuşmazlar; dilleri çoğu zaman sükût eder, gönülleriyle konuşurlar. Fakat onların eserleri incelendiğinde aşka dâir duygu

¹ Semih Ceyhan, “Mesnevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/328.

SEVAL BÜŞRA ATEŞ | *Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme*
| *An Essay on the First Eighteen Couplets (Neynâme) of Masnavi*

ve düşünceleri hakkında fikir edinmek mümkündür. Âşıklar, özellikle şiiri kullanarak içinde buldukları hâli kısmen ifade etmişler ve bunu yaparken çoğu zaman mazmunlara başvurmuşlardır. *Mesnevî* bu eserlerden biridir. Hz. Mevlânâ'nın aşkı anlayış ve yaşayış biçiminin vücut bulmuş hâlidir. *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytini değerlendirmeden önce hem *Mesnevî*'nin hem de benzeri diğer eserlerin temelini oluşturan ilâhî aşkın, âşıkların eserlerinde nasıl kaleme alındığını ortaya koymak konunun anlaşılmasında önem arz etmektedir.

Aşk, ma'sûkta yok olmaktır. Bu öyle bir yok oluşturu ki âşık halini anlatmaya kâdir olamaz. Hz. Mevlânâ bu durumu şu sözleriyle dile getirmektedir:

Aşkın derdi bütün dertlerden ayrıdır. Aşk, Allah sırlarının usturlabıdır. Aşk ister geçici olsun, ister gerçek; sonucu, bizi gerçeğe ulaştırır. Aşkı anlatmak için ne söylersem söyleyeyim, asıl aşk belirdi mi sözlerimden utanırım. Akıl, aşkı anlatmada, çamura saplanmış eşek gibi kalır. Aşkı, âşıklığı yine aşk anlatır. Güneşin varlığına delil, yine güneştir.²

Aşk bir ızdıraptır. Ehl-i aşk; ma'sûğu ateşe, âşığı ise o ateşin etrafında dönüp duran ve nihâyetinde o ateşe düşüp can veren pervâneye benzetmiştir. Âşık yanacağını bile bile o ateşin etrafında dönmeye devam eder ve ma'sûktan gelen gama seve seve katlanır, yüreğinde yangın vardır fakat şikâyetçi değildir. Çünkü bilir ki ma'sûk kendisinin bu hâliinden haberdârdır. Bu ızdırapın sebebi ma'sûğun âşığa teveccühüdür. Bu nedenle, O'ndan gelen gamı bir misafir gibi ağırlar. Bilir ki asıl acı, ma'sûktan gelen bu ızdırap biterse başlayacaktır. Çünkü bu, ma'sûğun nezdinde âşığın kıymeti kalmadığına işarettir.

Aşkta vuslat yoktur. Şayet âşık, ma'sûğa kavuşmak isterse bu aşk, hakiki aşk olma hüviyetini kaybeder. Çünkü kavuşma amacı, âşığın kendine itibâr etmesi demektir. Halbuki hakiki âşık kendisi için hiçbir şey beklemez. O hiçbir çıkar gözetmeksizin, ızdıraplara yâhut sevinçlere itibar etmeksizin sadece sever ma'sûğu. Maksudı kavuşmak değildir, kavuşmaya mecâli de yoktur esasen.

Âşığın hissesine dert ve hüzünden başka bir şey düşmez. O, dikenin cefâsına tahammül eder, canı dâhil her şeyini O'na fedâ eder; ama yârdan ona dert ve gamdan başka bir şey isâbet etmez. Âşık bilir ki son tahlilde onun aşktan hiçbir menfaati olmayacaktır fakat onun için bunun bir ehemmiyeti de yoktur. Nevres-i Cedîd diye de anılan Sakız Adalı şair Nevres, şiirinde aşkın bu vasfından şu şekilde bahsetmiştir:

Senden bilirim yok bana bir fâ'ide ey gül
Gül yağını eller sürünür çatlata bülbül
Etsem de abesdir sitem-i hâre tahammül
Gül yağını eller sürünür çatlata bülbül

Ellerle o zevk etti ben âteşlere yandım
Çekdim o kadar cevr ü cefâsın ki usandım
Derlerdi kabûl etmez idim şimdi inandım
Gül yağını eller sürünür çatlata bülbül

² Yalçın Çetinkaya, "Mevlevilikte Müzik Felsefesi: *Mesnevî*'de Aşk, Müsikî, Ney", *İnsan & Toplum Dergisi* 1/2 (Aralık 2011), 59.

SEVAL BÜŞRA ATEŞ | *Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme*
| *An Essay on the First Eighteen Couplets (Neynâme) of Masnavi*

Gördüm açılırken bu seher goncayı hâre
Sordum n'ola bu cevr ü cefâ bülbül-i zâre
Bir âh çekip hasret ile dedi ne çâre
Gül yağını eller sürünür çatlama bülbül³

Hz. Mevlânâ da ilâhî aşkın bu vasıflarından haberdâr olmuş, aşk ateşinde yanmış ve kendini Allâh Teâlâ'ya adamıştır. *Mesnevî'nin* temelinde bu aşk mevcuttur, bu nedenle telif edilmesinden bugüne aradan uzun yıllar geçmesine rağmen insanların gönlünde yerini muhâfaza etmektedir.

1

بشنو این بی چون شکایت می کند
از جداییها حکایت می کند⁴

*Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor;
Ayrılıkları nasıl anlatıyor*

Ana vatanından koparılacak dünya denilen yere gönderilen insanın çektiği ayrılık ızdırabını neyin dilinden anlatıyor Hz. Mevlânâ. “*Dinle*” diye başlıyor söze. Neyin gövdesinden çıkan sesin, ayrılıktan duyduğu ızdırap olduğunu belirterek bu ayrılık ızdırabından neyin yani vatanından ayrılan insanın nasıl şikâyetçi olduğuna kulak vermemizi istiyor. Peki, nedir bu ayrılık? Kimden ayrılmıştır insanoğlu?

2

کز نیستان تا مرا بریده اند
در نفیرم مرد و زن نالیده اند

*Kamışlıktan kesildim kesileli,
Kadın da erkek de feryadıyla inlemişlerdir.*

Neyistân, “kamışlık” demektir. Ney yapılacak kamış oradan çıkarılıp gerekli işlemleri gördükten sonra ney hâlini alır. Hz. Mevlânâ da asıl vatanından, öz yurdundan ayrılıp dünya denen yere gönderilen insanoğlunun vatanını özleyişini bu beyitle ifade etmiştir. İnsan gurbettedir ve kavuşmak için hasret çektiği yâr, Allâh Teâlâ’dır.

3

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بگویم شرح درد اشتیاق

*Ayrılıktan paramparça olmuş bir gönül ararım;
Ona vuslat derdini bir bir anlatayım diye.*

³ Bayram Ali Kaya, *Osman Nevres ve Divânı (İnceleme-Metin)* (İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2007), 270-271.

⁴ Farsça beyitlerin yazımında “Adnan Karaismailoğlu-Armağan Erdoğan, *Mesnevî'den 800 Beyit-800 Couplets from Mesnevi* (Konya: T.C. Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2007), 20.” esas alınmıştır.

Ayrılık gamından gönlü parça parça olmuş ehl-i aşk, aynı deritten yüreği yanmış âşıklar arar. Çünkü hasret çekenin hâlimden yine hasret çeken anlar.

4

هر کسی کو دور ماند از اصل خویش
باز جوید روزگار وصل خویش

*Aslından uzak kalmış kişi,
Yine kavuşma zamanını arar durur.*

İnsanoğlunun vatani dünya değildir. Dünya içinde geçici sevinç ve acıların olduğu bir duraktır sadece. Yolculuğun sonunda ayrılık nihâyet bulacak ve vatana dönecektir. Ehl-i aşk, hasretin biteceği bu vakti bekler durur.

5

من به هر جمعیتی نالان شدم
جفت بد حالان و خوش حالان شدم

*Ben her toplulukta ağladım, inledim.
Kötü hâllilerle de eş oldum, iyi hâllilerle de.*

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, iyi-kötü fark etmeksizin herkesle birliktelik kurduğunu, gönül derdini onlarla paylaştığını ifade etmiştir. İnsanların nihâi vaziyetleri Allah indinde mahfûzdur, kimin nihâyette sevgiliye kavuşacağını kimin de O'ndan cüdâ düşeceğini yine O bilir. Mühim olan gönülden sevmektir.

6

هر کسی از ظن خود شد یار من
از درون من نجست اسرار من

*Herkes kendi zannınca benim dostum oldu,
Ama kimse içimdeki sırları araştırmadı.*

Hız. Mevlânâ, insanların kendi zanlarına göre onunla dost ve yoldaş olduğunu; fakat zâhire bakmaları sebebiyle özdeki sırrı göremediklerini ifade etmiştir.

7

سر من از ناله من دور نیست
لیک چشم و گوش را آن نور نیست

*Benim esrarım feryadımdan uzak değildir,
Ancak (her) gözde, kulakta o nur yok.*

Âşıkların kendilerine mahsus hâlleri mevcuttur. Bu hâller yalnızca ehline ma'rûftur. Hz. Mevlânâ, gönlündeki gamın sebep olduğu feryatların, özdeki sırdan haber verdiğini; fakat herkesin bu sırra vâkıf olamayacağını dile getirmiştir.

8

تن ز جان و جان ز تن مستور نیست
لیک کس را دید جان دستور نیست

*Ten candan, can da tenden gizli kapaklı değildir,
Lâkin canı görmek için kimseye izin yok.*

Bu beyitte “can”dan kastedilen âşığın vâkıf olduğu hâllerdir. “Ten” ise bu hâllerin, ayrılık ızdırabının iniltileriyle zâhire yansımasıdır. Ten candan, can da tenden tamamen ayrı olmamasına rağmen “can”ı yani bu hâlleri yalnızca ehli bilebilir.

9

آتش است این بانگ نای و نیست باد
هر که این آتش ندارد نیست باد

*Bu neyin sesi ateştir, hava değil;
Kimde bu ateş yoksa yok olsun!*

Neyden çıkan ses, hicrân ateşiyle yanan âşığın yüreğindeki yangından neyine üflemesiyle meydana gelir. Ehlinin neyin sesinde nağme değil, aşkı duyması bundan kaynaklanmaktadır. Bu, ızdırabın sesidir; ızdırab sahibini öylesine yakmaktadır ki neye nefesini değil, yüreğindeki ateşi üflemedir. Âşık hep yandığından her şeyi de yanar hâlde görür. Zîra o, yangının içinden bakmaktadır. Divan sahibi Sâlih Baba, âşığın bu hâlini gazelinde şöyle anlatmaktadır:

Yetiş ey keştibânım büsbütün deryâda yangın var
Değil deryâ yalnız cümle hep sahrâda yangın var

Erişti nev-bahâr vakti figâna başladı bülbül
Değil bülbül yalnız ol gül-i ra'nâda yangın var

Zemîne indi me'vâdan nice yıllar döküp kan yaş
Yalnız ağlayan Âdem değil Havvâda yangın var

Nice yıl hasret-i hicrân oduyla yaktı Ken'ân'ı
Yanan Ya'küb değil gör Yûsuf u Zelhâda yangın var

Cihân halk olalı göster bana âsüde ahvâlin
Ki yok bir istirâhat esfel ü a'lâda yangın var

Erişti Sâmî-yi sultân berâber dilber-i rûhân
Değil yalnız Erzincân Yemen San'âda yangın var

Bilinmez Sâlihînin rengi çalınır tablı gülbangı
Kurulmuş Kerbelâ cengi yaman gavgâda yangın var⁵

10

آتش عشق است کاندر نی فتاد جوشش

عشق است کاندر می فتاد

*Neyin içine düşmüş olan aşk ateşidir,
Şarabın içine düşmüş olan aşk coşkunuğudur.*

Divan edebiyatında “mey”, “şarap” gibi lafızlar ve bu anlamlara gelen benzer ifadeler kullanılır. Bu lafızlarla hakikî manaları değil, mecâzî anlamları kastedilir. “Mey” ilâhî aşkı ifade eder; “şarap” da aynı aşkı ifade etmek için kullanılır. Hz. Mevlânâ bu beyitte şarabın, içeni sarhoş edip coşturmasının aşktan kaynaklandığını ifade eder. Aynı şekilde neyin ayrılık ızdırabıyla inlemesinin sebebi de aşktır, aşk ateşidir. Aşka dâcâr olan kimse, hem aşkın ateşiyle yanar hem de aşk onu sarhoş ettiğinden coşar. Bu coşkunluk ve yanma hâli beraberdir, birbirlerinden ayrılmazlar.

11

نی حریف هر که از یاری برید

پرده هایش پرده های ما درید

*Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, hâlâdadır.
Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı.*

Ney; asıl vatanından ayrılmış, kamışlıktan koparılmıştır. İnsan da öz yurdundan ayrılmış, gurbete salınmıştır. Bu nedenle ney ile bu acıyı taşıyan insan dert ortağıdır, yoldaştır. Onlar, aynı derdin müptelâları olduğundan birbirlerinin hâllerine vâkıftırlar. İnsan bu dert ile dertlendikçe perdelerini yırtar, benliğinin ve nefsinin kölesi olmaktan kurtulur. Bu, onu ma’sûğa yaklaştıran hâllerdendir.

12

همچو نی زهری و تریاقی که دید

همچو نی دمساز و مشتاقی که دید

*Ney gibi bir zehri, ney gibi bir panzehri kim gördü?
Ney gibi bir solukdaşı, ney gibi bir âşığı kim gördü?*

Neyin sesi, ehl-i aşka şifadır, zîra onlardaki gamın çaresi yalnızca ma’sûktur. Ney, ma’sûğu hatırlatması, ondan bir hatıra taşınmasıyla ehl-i aşka şifa olur. Fakat Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, neyin dile getirdiği hakikati görmeyen için onun bir zehir olduğunu ifade eder.

⁵ Ahmet Doğan, *Salih Baba (Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Şiirleri)* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2002), 134-135.

SEVAL BÜŞRA ATEŞ | *Mesnevî'nin İlk On Sekiz Beyti (Neynâme) Üzerine Bir Deneme*
| *An Essay on the First Eighteen Couplets (Neynâme) of Masnavi*

13

نی حدیث راه پر خون می کند
قصه های عشق مجنون می کند

*Ney, kanla dopdolu yoldan söz etmekte,
Mecnûn aşkının hikâyelerini anlatmada.*

Ney, âşığı temsil eder. Neyden çıkan ses, hakikatin sesidir. Âşık, hakikat yolunu anlatır, Mecnûn gibi bu yolun yolcularının hikâyesinden söz eder.

14

محرم این هوش جز بیهوش نیست
مر زبان را مشتری جز گوش نیست

*Bu aklın sırdaşı akılsızdan başkası değildir,
Dilin de kulaktan başka müşterisi yoktur.*

Kulak; dile muhâtap olan, onu dinleyen ve anlayan tek uzuvdur. Hz. Mevlânâ, âşığın sırdaşının ancak akılsız kimse olabileceğini söyleyerek sırra vâkıf olan kişiyi kasteder.

15

در غم ما روزها بیگانه شد
روزها با سوزها همراه شد

*Gamımızla günler, gece oldu;
Günler yanışlarla yoldaş olup gitti*

Aşk gamı, sevgili hasreti âşiğa öylesine nüfûz eder ki günler geceye dolanır, ne gündüz kalır artık ne de gece... Her şey O'ndan ibarettir. O varsa gündüz ve geceden bahsedilebilir. O yoksa ne bu gam ne de bu hasret, gündüzü görmeye de geceyi fark etmeye de fırsat vermez. Verse bile O olmadıktan sonra gündüzün yâhut gecenin ne ehemmiyeti vardır?

16

روزها گر رفت گو رو پاک نیست
تو بمان ای آنکه چون تو پاک نیست

*Günler geçtiyse geçip gitsin; korkumuz yok.
Ey temizlikte benzeri olmayan, ne olur sen kal!*

Günler gelip geçer, âşık ömrünü sevgilinin yoluna fedâ etmekten çekinmez. Onun korktuğu bir şey vardır ki o da aşktan uzak kalmaktır.

17

هر که جز ماهی ز آیش سیر شد
هر که بی روزی است روزش دیر شد

*Balıktan başka herkes suya kandı,
Rızkı olmayanın da günü uzadıkça uzadı.*

Balık nasıl susuz yaşayamazsa âşık da aşksız yaşayamaz. Âşığı yaşamda tutan aldığı nefes değildir. O, aşkla yaşar.

18

در نیابد حال پخته هیچ خام
پس سخن کوتاه باید و السلام

*Hiçbir ham, olgunun hâminden anlayamaz,
Öyleyse söz kısa kesilmeli, vesselâm.*

Başta da zikrettiğimiz gibi âşıklar sükût ederler. Şâyet konuşacak olurlarsa da cân ile cânân arasındaki sırrı âşikâr etmezler; gönülden, az ve öz söylerler.

Çalışmayı Şeyh Gâlib'in bu minvâlde söylediği beyti ile nihâyetlendirelim:

“Bir gün olursan iki gözüm sen de aşka yâr
Bu mâcerâyı ben o zamân söylerim sana”⁶

Kaynakça

- Ceyhan, S. “Mesnevî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/325-334. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Çetinkaya, Y. “Mevlevilikte Müzik Felsefesi: Mesnevî’de Aşk, Mûsikî, Ney”. *İnsan & Toplum Dergisi* 1/2 (Aralık 2011), 57-85.
- Doğan, A. *Salih Baba (Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Şiirleri)*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.
- Karaismailoğlu, A., Erdoğan, A. *Mesnevî’den 800 Beyit-800 Couplets from Mesnevi*. Konya: T.C. Konya Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2007.
- Kaya, B. A. *Osman Nevres ve Divânı (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2007.
- Okcu, N. *Şeyh Gâlib Divânı (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlili)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Baskı, 2011.

⁶ Naci Okcu, *Şeyh Gâlib Divânı (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlili)* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011), 354.

İlahi Çağrı - Mahşerin Provası: Hac Divine Call - Rehearsal of the Apocalypse: Hajj

SELÇUK GÜNGÖR

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
Yabancı Diller Fakültesi İdari Personeli.
Ankara, Türkiye
Ankara Social Sciences University,
Faculty of Foreign Languages Administrative Staff.
Ankara, Turkey

Türü: Deneme
selcuk.gungor@asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

Göklerden gelen bir çağrıdır hac. Rabbimizin bizi kendisine muhatap alarak, haremine bizleri davet ettiği kutlu bir yolculuktur hac. Âlemleri yaratan ve içerisinde insanı varlıkların en şerefli kılan Yüce Allah: "...Gücü yetenlerin, Beytullah'ı haccetmeleri, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. Kim inkâr ederse, şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir." (Âl-i İmran, 97) buyurmuştur. Belirli şartları taşıyan insanları haccetmekle yükümlü tutmuştur. İslâm'ın beş temel esasından biri olan hac ibadeti, dinin şeâirindedir. İslâmî esaslardan olan hac, İslâm dininin evrenselliğinin, birlik ve beraberliğinin, ırk, renk, dil, cinsiyet, kültür ve ülke ayırımı yapmadan bütün mümin ve Müslümanların eşitliğinin temsil edildiği bir ibadettir. Hac, birçok hikmetleri içinde barındıran hem bedenî hem ruhi hem de malî bir ibadettir. Hac, insanları evrensel bir Müslüman yaparak idrak ve bilinç yenileme fırsatı sunar. Hac, Müslümanların birliğini, dirliğini ve bütünlüğünü adeta tek yumruk olmasını temsil eder. Hac, dünya Müslümanlarının kaynaşmasını; birbirlerini ve değişik kültürleri tanımasını sağlar. Hac, dinî bilinçlenmeye, imanın harekete geçirilmesine, maddî ve mânevî kirlilerden arınmaya, gönlün bütün içtenliğiyle Allah'a yönelmesine aracı olur.

Hac ibadeti -iyi değerlendirildiğinde- insanları daha samimi bir dindarlık sürecine taşır. Bu ibadet aynı zamanda takvâ duygusuna ermede çok önemli bir fırsattır. Yüreklere Kâbe hasreti, ölüm terbiyesi, peygamber sevdâsı eken bir hac yaşamak için bu ibadeti ihlasla yapmak gerekir. Çünkü ihlasla yapılan mebrûr bir hac, insanı dünyada huzur ve mutluluğa gark eder, Rıza-i Bârî'ye ulaştırır ve cennete götürür.

Hac, ruhun Allah'a yükselişini temsil ettiğinden Kâbe hedef değil, belki sonsuzluğa ve bu manevi atmosfere geçişin başlangıcıdır. Dıştan bakıldığında sembolik davranışlar şeklinde görünen hacdaki her ibadetin ve şeklin bir anlamı, mümini eğitici ve bilinçlendirici bir yönü vardır. Hac ibadeti esnasında bu anlam ve bilinci yakalayabilen, haccın hikmetlerine nüfûz edebilen müminler, geçmiş

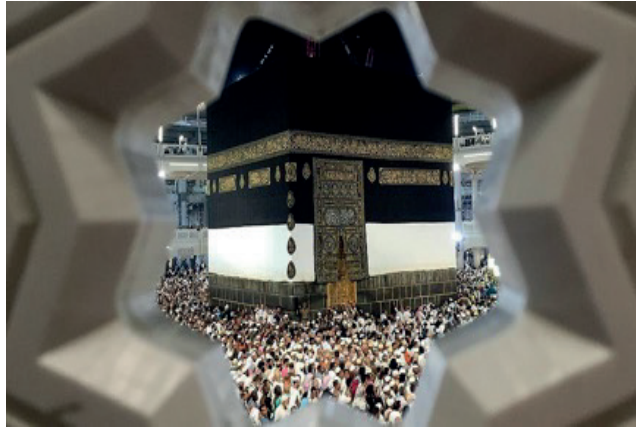
hata ve günahlarından arınarak hayata yeni bir canlılık ve şuurla dönerler. Hac, onların hayatında kalıcı etkilere sahip bir dönüm noktası olur. Hacı olan kişi, kutsal yolculuğundan döndükten sonra geride bıraktıklarına, orada neler biriktirip nelerden kurtulduklarına, nelerin sahibi olduğuna bakmalı ve kendini her daim kontrol etmelidir.

Hac, dış görünüşü itibariyle sembolleri andıran, gerçekte ise çeşitli ruhi eğitimleri sağlayan birbirinden farklı davranışların toplamından ibarettir. Hac, müminin kendi kendisinin farkına varma sürecidir. Kişi hacdaki tüm menâsikleri hatırlar, onlarla yaşar ve haccı hayatına mâl ederse işte o zaman hayatında yeni bir sayfa açmış olur.

Namaz: Günlük İbadet

Oruç ve Zekat: Yıllık İbadet

Hac: Ömürlük İbadet

Hacca bir kere gitmek farzdır. Birden fazlası nafiledir; ancak müminler bir kez buranın tadını aldıklarında, bu tat damaklarında öyle bir kalır ki her zaman tekrar tekrar hacca gitmek isterler.

Din, mezhep, sırat, tarikat, sünnet, hac; bütün bu kelimeler yol demek, takip edilmesi gereken izlenmesi gereken bir yol... Bu yolda insan müebbet yolcu. Hac yolu, hayat yoludur. Mahacce; geniş ve doğru yol demektir. Hac, mukaddes ve içi sırlarla dolu olan yola revân olmaktadır. Öyle bir yol ki bu yol, Allah yolu, rabbanî bir yol, peygamberlerin, sıddıkların salih insanların yolu. Hac; “Sen ey insan! Ebedi bir yolcusun, bunu asla unutma!” çağrısıdır.

Hac yolculuğunun heyecan veren başka bir tarafı da onun bir taraftan Hz. İbrahim (a.s), Hz. Peygamber (s.a.s) ve Sahabe asırlarına, yani geçmişe; diğer taraftan da hacda elde edilen manevi kazanımlarla geleceğe yapılan bir yolculuk olmasıdır. Yani hac yolcusu sanki bir zaman tüneliyle Hz. İbrahim’e (as) ailesine ve asr-ı saâdete gitmekte, orada yaşamış peygamberlerin sâlih kulların ayak izlerini takip ederek sırra ermektedir. Hac gurbete değil insanın sıla- i rahime yolculuğudur. Çünkü baba ocağı, ana kucağı orasıdır. İnsana bağrını açan ilk mekân Mekke’dir.

Hac, müminin özüne iltica etmesidir. Yani bir gurbet değil, sılanın ta kendisidir. İnananların Kâbe’ye veda eylerken gözyaşı dökmeleri de sıladan gurbete dönüşün yürekteki yansımasıdır. Hac, bütün insanlığa ilâhî bir barış ve dostluk davetidir. Rabbimiz hacla ilgili olarak şöyle buyuruyor: “Orada apaçık nişâneler, (ayrıca) İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir” (Âl-i İmran, 97).

Mihnet ve meşakkatlerine katlanarak her türlü zorluğa rağmen haccetmek, gönülde hac sevgisinin oluşmasını sağlar; gönül Kâbe’sini imar eder. Hac farızasını bu şekilde tamamlayıp dönenlere Allah

Teâlâ bundan sonraki yol haritaları hakkında şu tavsiyelerde bulunur: “Hac ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah’ı zikredin. İnsanlardan öyleleri var ki: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver, derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur. İnsanlardan bir kısmı da: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver. Bizi cehennem azabından koru! derler” (el-Bakara, 200-201).

Haccı ifa ederek beldesine dönenin en büyük kazanımı, kalbinin Allah ile kurduğu ilişkisidir. Çünkü dünyada en büyük servet, Allah’ın rızasına ermek; “el kârda gönül yârda” anlayışı ile sayılı nefesleri tamamlayabilmektir. Her yıl milyonlarca Müslüman, Beytullah’ı ziyaret ederek hac ve umre ibadetini gerçekleştirir. Hac dünyanın hayhuyundan uzaklaşmak ve arınmak için iyi bir fırsattır. Bu kutlu yolculukla birlikte gönüller Beytullah’a akar. Bu tabii merasim mağşerin bir çeşit provasıdır. Her ırktan, her dilden ve her coğrafyadan insan burada İslâm kardeşliği paydasında bir araya gelir. Burada aradıkları ebedî huzura ve sükûna kavuşurlar. Gül bahçesine giren oradan gül demeti getirir. Kâbe’de hac ile Hakk’ın gül bahçesine giren, yüzünde güzel sıfatlar, özünde yüce tecelliler ve elinde nâdide armağanlar ile döner. Oradan gelecek en nâdide armağan Muhammedî bir ahlâk, Sıddîkî bir teslimiyet, Fârûkî bir adâlet, Zinnûreynî bir hayâ, Hayderî bir ilim, irfân ve fütüvvet anlayışıdır.

Çağın Gözüyle İslam'a Bakmak mı, İslam'ın Gözüyle Çağa Bakmak mı?

Looking at Islam With the Eyes of the Age, Looking at the Age With the Eyes of Islam?

ELİFNUR KARAKÖSE

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi, Lisans Öğrencisi.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Islamic Sciences, Undergraduate.
Ankara, Turkey

Türü: Deneme

ORCID 0000-0003-2141-9516

elifnur.karakose@student.asbu.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

İslam, Allah Teâlâ tarafından Hz. Muhammed (s.a.v.) aracılığıyla insanlara gönderilen ilahî dindir. İslam dini, özü değişmeyen tek hak dindir. Bu din, insana dünyada huzuru, ebedi saadeti kazandırır; felaketten, sıkıntıdan ve huzursuzluktan kurtarır.

İslam için sadece iman ile ilgili hükümleri ihtiva ettiği söylenemez. İslam, aynı zamanda Müslümanın; Allah'a, içinde bulunduğu topluma, ailesine, akrabalarına, dostlarına, kısacası bütün insanlığa karşı olan sorumluluklarını ve görevlerini bildiren ilahî emirler manzûmesidir.

Peki, günümüzde İslam'a bakış nasıldır? İslam gerektiği gibi anlaşılıyor, ilk ortaya çıktığı gibi korunuyor mu acaba?

Teknolojinin fazlasıyla tezahür ettiği, aynı zamanda Batı uygarlığının hâkim olduğu bu çağda, İslam'ın yeterince anlaşıldığını daha doğrusu anlamaya çalışıldığını söylememiz zordur. Artık dilimizi, gelenek-göreneklerimizi, giyim kuşamımızı, kültürümüzü, ilişkilerimizi İslamî yaşamdan uzaklaştırdık, yabancılaştırdık ve bu tarzımızı İslam'la birleştirmeye çalıştık. Bugün kendisini "Müslüman" olarak tanımlayanlar dahi İslam'ın gözüyle çağa bakmamakta; tam aksine çağın gözüyle İslam'a bakmaktadır. Oysa bir Müslüman, Rasim Özdenören'in ifadesiyle, "Çağın gözüyle İslam'a bakmaz, İslam'ın gözüyle çağa bakar."

Müslümanların birçok yönden geri kalması, dinin emirlerini yanlış anlamalarından ve İslam'ı doğru yaşamamalarından kaynaklanmaktadır. Bu yanlış anlayış ve uygulamalar cehaletten başka bir şey değildir.

Cehaletin sebebi ise, geçmişte ve günümüzde İslam'la hiçbir ilgisi olmayan bilgilerin temel

ELİFNUR KARAKÖSE | Çağın Gözüyle İslam'a Bakmak mı, İslam'ın Gözüyle Çağa Bakmak mı?
| Looking at Islam With the Eyes of the Age, Looking at the Age With the Eyes of Islam?

alınmasıdır. Tabii ki temel zayıf olunca üzerine kurulan bina da doğru inşa edilemiyor. Böylece İslam, hurafelere ve yanlış şartlandırmalara maruz kalmış oluyor. Bu İslam dışı şartlandırmalar, günümüzde dahi Müslümanların üzerinde baskın bir rol oynamaktadır. Ayrıca şuna da vurgu yapmak gerekir ki İslam, bir ideoloji değildir. Günümüzde İslam; ideolojilerle yarıştıran, siyasete, menfaate, dünyevi çekişmelere alet edilen bir araç olarak görülmektedir.

Yine çağımızda özgürlük kavramının yanlış bir kullanımla ön planda tutulması İslam dünyasını oldukça etkilemiştir. Bu anlayışla birlikte zihinlerimizde İslam'a uygun bir yaşam değil, İslam dışı bir yaşam yerleştirilmiş, İslam'ın öngördüğü şartlar, söylediği doğrular, İslam dışı ölçütler içerisinde gösterilmeye çalışılmıştır.

Şunu bilmeliyiz ki İslam, özü değişmeyen bir dindir. Hakikatini, amacını ilk baştan beri korumaktadır. Bir Müslümanın en önemli görevi, İslam'ı ve onun getirdiği hükümleri ve şartları zihinlere kazımadır. Batılı hayat tarzını bırakıp hakiki bir Müslüman gibi yaşamaktır.

Geçmişte ki âlimlerimize bakalım... İslam'ı hakıyla anlatmayı, topluma dinî hayatlarıyla yön vermeyi, öğrenilmesi gereken İslam'ın emir ve yasaklarını insanlara öğretmeyi, kendi zamanlarında hakıyla başarmışlardır. Hammâd b. Ebû Süleyman, İmâm-ı Âzam Ebû Hanife, İmam Evzâî, İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Gazzâlî gibi binlerce âlim ve müçtehidimiz ve onların bizlere bıraktığı eserler... Eğer şu an yaşayabildiğimiz bir İslam varsa onların ve geçmişte yaşamış Müslümanların çabaları sayesinde. Bizler ecdadımıza saygıda kusur etmesek de dinî bilgi ve sorumluluklarımızı yerine getirmede gerekli hassasiyeti gösteremiyoruz. Özellikle son çağlarda İslam'ın hükümlerini, yasaklarını korumayı onu güçlendirmeyi yeterince beceremediğimiz gibi onları çağın ihtiyaçlarına göre şekillendirdik. Çünkü hayatımızdan İslam'ın izlerini silmekte ve hayatın genel geçer kurallarına göre yaşamakta ısrarcıyız. Nihayetinde önceleri inandığımız ve düşündüğümüz gibi yaşayamadık; şimdi ise, yaşadığımız gibi inanmaya ve düşünmeye başladık. Ancak Müslümanın bir kıstası olmalı ve bu kıstası da yine Müslümanca olmalı, onu İslam çerçevesinde değerlendirmelidir. Müslüman, bütün iyi huyları kendinde toplayan bir fazilet örneği olmalıdır. Müslüman, ilmin dostu, cehaletin düşmanıdır. İslam ile cehalet zıttır, bir düşünülemez. İslam aydınlığı, ışığı temsil eder. Cehalet ise kasveti, sıkıntıyı ve karanlığı temsil eder. Bir Müslüman, cehalete düşmemeli. Batıl inançlara, hurafelere, yanlışlara hayatında ve zihninde yer vermemelidir.

Artık neredeyse kimsede doğru bir İslam bilinci ve bilgisi yok diyebiliriz. Ne yazık ki Müslümanlar artık sözde Müslüman konumunda. Bu durumun başlıca sebeplerinden biri, İslam hakkında [şer'î meselelerde] vukûfiyeti olmayanların yaptıkları çıkarım ve hükümlerin bir kıstasa tabi tutulmadan esas alınmasıdır. Hatta şu anki realite karşısında Müslümanlar İslam üzerine düşünmek bile istemiyorlar. Çünkü herkes İslam'ı bildiğini zannediyor ama aynı zaman da herkesin en az bildiği şey de İslam'dır ne yazık ki!

Çevremize baktığımız zaman gerçekten nefsimize hâkim olmanın güç olduğu bir çağda yaşadığımızı söyleyebiliriz. Bu çağda hakiki bir Müslüman olmak, empoze edilmek istenen İslam dışı düşüncelerden, davranışlardan uzak kalmak gerçekten zor. Lâkin İslam düşünce tarzı ile Batı düşünce tarzını karşılaştırdığımızda aralarındaki farkı ayırt etmemiz gerekir. Gerçek bir Müslüman nasıl olmalı, İslam bize neyi emrediyor öğrenmemiz, dinimize bağlı bir birey olmak için elimizden gelen gayreti göstermemiz lazım. Burada, şunun da vurgulanması gerekir ki, Müslümanın dinine

bağlılığı sadece teorik bağlanma şeklinde olmamalı, bu bağlılık İslam'ın emir ve yasaklarına uygun şekilde hayatımızda yer vermekle gerçekleşmelidir. İslam, bir zihin fantezisi olarak değil, ona uymak ve onu yaşamak için gönderilmiştir.

Müslümanlara düşen, evvela kendisini düzeltmek, cehaletten kurtarıp yetiştirmek, hakiki İslam'ın icaplarını öğrenmek, bu yolda olanlara ve yolunu şaşırılmışlara yol göstermektir.

“İşittik ve itaat ettik” ayeti (en-Nûr, 51) tereddütsüz, gerçek ve samimi imanın göstergesidir. Bu ayeti bütün yönleriyle iyi anlamalı ve hayatımıza uygulamalıyız. İslam'ın özünü korumalı, Onu, içinde bulunduğumuz çağa göre tâdil etmemeliyiz.

O hâlde haydi! Gerçeklerin farkına varmaya, iyi bir Müslüman olmaya ve İslâm'a uygun Müslümanca bir hayat yaşamaya...

SÜMEYYE DAYAN | Annem Şiiri

SÜMEYYE DAYAN

Fırat Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İslam Hukuku Temel Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi
Elazığ, Türkiye
Fırat University,
Institute of Social Sciences,
Department of Islamic Law, Master's Student
Elazığ, Turkey

Türü: Şiir

201212119@firat.edu.tr

Geliş Tarihi: 1 Kasım 2021 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2021

Annem

Cesaret değil, benimki, dinginlik yükü

Annem;

Kollarını akça merhamet bürümüş

Bunları sesleyecek kadar cesur değilim

Benimki dinginlik yükü

Oysa karmaşalar; doğurgandı,

Özgürdü göğe değesiye

Annem kadar

Sevemedim göğe değesiye

Anneme kadar

Bunları sesleyecek kadar, cesur değilim.

GENÇ ATEBE AKADEMİK DÜŞÜNCE KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

1. *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi*, ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel niteliklere sahip çalışmalar yayınlayarak İslami İlimler ve sosyal bilimler alanlarına genç kalemlerin birikimlerini sunmayı amaçlamaktadır.
2. *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi* yılda iki kez (21 Haziran - 21 Aralık) yayımlanan bir dergidir. Haziran sayısı için son makale gönderim tarihi, 1 Mayıs; Aralık sayısı için son gönderim tarihi 1 Kasım olarak belirlenmiştir. Belirtilen tarihlerden sonra gönderilen çalışmalar, bir sonraki sayı için değerlendirmeye alınır. Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmayacağı konusunda son gönderim tarihinden itibaren en geç iki ay içerisinde karar verilir ve çalışma sahibi bilgilendirilir.
3. *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi* yayın dili Türkçedir. Ayrıca Arapça, İngilizce ve diğer dillerde çalışmalar da yayınlanır.
4. Dergide yayınlanacak makaleler, öncelikle kendi alanlarına uygun araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanmış akademik çalışmalar olmalıdır. Ayrıca bilimsel alana katkı niteliğindeki çeviriler, kitap ve sempozyum tanıtım, eleştiri ve değerlendirmeleri de kabul edilir. Çeviri eserlerin yayınlanması için eseri yayınlayan kurumdan izin belgesinin ibrazı mecburidir.
5. Dergiye gönderilen çalışmalar, başka yerde yayınlanmış ya da yayınlanmak üzere gönderilmiş olmamalıdır. Bu durumdan kaynaklanacak sorunlarla ilişkili hukuki sorumluluk, yazara aittir.
6. Tebliğden üretilen makalelerin işleme alınabilmesi için yazarın “Çalışmam, yayınlanmamıştır veya yayınlanmayacaktır.” şeklinde ıslak imzalı taahhütname doldurarak sisteme yüklemesi gereklidir. Dublication/Tekrar Yayın/Bilimsel Yanıltma /Çoklu Yayın, suçtur. TÜBİTAK Yayın Etik Kurulu'na göre duplikasyon, aynı araştırma sonuçlarını birden fazla dergiye yayım için göndermek veya yayınlamaktır. Bir makale önceden değerlendirilmiş ve yayınlanmışsa bunun dışındaki yayınlar duplikasyon sayılır.
7. Bir sayıda aynı yazara ait (teelif veya çeviri) en fazla bir çalışma yayınlanabilir.
8. Yayınlanan makaleler için yazara telif ücreti ödenmez.
9. Yazardan makale başvuru ücreti alınmaz.
10. Yazardan yayım ücreti alınmaz.
11. Yayınlanan çalışma, daha önce sunulan bir tebliğ ise veya yazı tezden üretilmişse çalışmada bu durum mutlaka belirtilmelidir.

GENÇ ATEBE DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

12. Yayınlanmak üzere kabul edilen yazıların bütün yayın hakları Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'ne aittir.
13. Burada belirtilmeyen hususlarda karar yetkisi, *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi Yayın Kurulu*'na aittir.
14. Üniversiteler Yayın Yönetmeliğinin 6. Maddesi uyarınca yazıların, dil, üslup ve içerik yönünden ilmî ve hukukî her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir. Açıklanan görüşler, *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi Yayın Kurulunu* herhangi bir şekilde bağlamaz.
15. *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi*'nde yayımlanması kabul edilen yazıların telif hakkı Dergi Editörlüğü'ne devredilmiş sayılır.
16. *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi*'nde yayınlanan makaleler intihal tespit programlarıyla taranmaktadır.

GENÇ ATEBE AKADEMİK DÜŞÜNCE KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ YAZIM KURALLARI

Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi, 21 Haziran ve 21 Aralık tarihlerinde yılda 2 sayı olarak dini ilimlerde ve sosyal bilimler alanında yayımlanan ulusal akademik, kültür ve sanat dergisidir.

1. *Genç ATEBE Akademik Düşünce, Kültür ve Sanat Dergisi*, İsnad Atıf Sistemi'ni (İSNAD-Metiniçi ve İSNAD-Dipnotlu) kullanmaktadır. Bilim dalında, dipnotlu veya metiniçi sistemden hangisi yaygın kullanılıyor ise o tercih edilebilir.
2. Bavuru esnasında 120-150 kelimelik Türkçe öz, İngilizce abstract ve en az 5'er adet Türkçe ve İngilizce anahtar kavram yazılmalıdır.
3. Gönderilen metinde ilk sayfada yazarın ismi ve kurum bilgileri İSNAD Atıf Sistemi'ne uygun olarak yazılmalıdır.

Bk. <https://www.isnadsistemi.org/guide/akademik-yazim/3-yazar-ve-kurum-bilgisinin-yazimi/>

Örnek

Maşite Sebahat Nur ERCAN

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, 1. Sınıf Öğrencisi

Ankara, Türkiye

Social Sciences University of Ankara, Faculty of Islamic Sciences, 1st grade student

Ankara, Turkey

masitesebahatnur.ercan@student.asbu.edu.tr

Microsoft Office Word Programı Mizanpaj Ölçüleri

4. Metin: Dergide yayımlanması için hazırlanan yazılar Microsoft Office Word programında yazılmalıdır.
5. Sayfa Boyutu: A4 ebatlarında olmalıdır.
6. Yazı stili: Metinler "Times New Roman" yazı stilinde, "12 punto" ve "Tek" satır aralıklı olarak yazılmalıdır.
7. Kenar Boşlukları: Üstten 3,5 cm., alttan 3,5 cm., soldan 1,75 cm, sağdan 1,75 cm. ve cilt

GENÇ ATEBE DERGİSİ YAZIM KURALLARI

payı 0 cm.; paragraf aralıkları ön 6 nk olarak ayarlanmalıdır. Dipnotlar ise aynı formatta, “10 punto”; “tek” satır aralıklı ve ilk satır “asılı- 0.5 cm.” olarak ayarlanmalıdır.

8. Latin dillerinde Cambria; Arapçada Traditional Arabic; Farsçada Traditional Arabic yazı stili kullanılmalıdır.

Başlıklar

9. Makalenin başında Türkçe ve İngilizce başlık bulunmalıdır. Başlıklar mümkün olduğunca kısa ve konuyu yansıtacak şekilde olmalıdır. Başlıklar, “1. 2. 3.; 1.1., 1.2.; 1.2.1.” şeklinde rakam ve sonrasında nokta kullanılarak otomatik olarak oluşturulmalıdır. Birinci derece başlıklar, aşağıda örnekleri sunulduğu gibi ilk harf büyük ve tüm harfler koyu olacak şekilde yazılmalıdır.

Örnek Makale Başlıkları

Giriş

1. Kelâmın Önemi

2. Kelâmın Meşrûiyeti

Sonuç

Kaynakça

